

Ještě něco je jinak

Tento text jsem napsal před mnoha a mnoha lety v klamně naději, že Ondřej jednou napíše pokračování svého monumentálního díla *Něco je jinak* a zahrne do něj všechny autory éry Parconů, tedy Ceny Karla Čapka, dnes tedy vlastně už dinosaury. Nedošlo k tomu...

Rozhodně by měl problémy s tím, jak do této knihy zařadit sebe sama. Pokusil jsem se tedy tuto virtuálně chybějící kapitolu napsat za něho.

V knize Ondřeje Neffa *Něco je jinak* chybí kapitola o jednom významném autorovi české sci-fi, a to prostě proto, že tento autor v té době ještě významným autorem sci-fi nebyl, i když nepochybuji o tom, že si byl jist, že jím bude. V knize Ondřeje Neffa *Tři eseje o české sci-fi* chybí jakákoli zmínka o téměř významném autorovi české sci-fi, byť v té době už měl tento za sebou jednu povídkovou sbírku. V dalším pokračování těchto esejů, o němž se snad ani nedá pochybovat, že by nemělo spatřit světlo světa, jistě podobná kapitola opět bude chybět, protože onen nejvýznamnější český autor sci-fi let osmdesátých se sám o sobě z vrozené skromnosti nezminí. Nezbyvá proto než se pokusit tento nedostatek nahradit, a k tomu účelu mají sloužit tyto řádky.

...já mám postavu jako uzenáč, od pětadvaceti jsem plešatý, navíc směšně, protože nad čelem mám ostrůvek zapomenutých vlasů, nos mi visí dolů jako baňatý pytlík...

Možná bych mohl na tomto místě podat podrobný popis fyzického vzhledu Ondřeje Neffa s podobným rozmachem, jako to učinil on v kapitole o Ludvíku Součkoví, ale těžko dělat něco lépe, než to učinil Ondřej sám ve své skvělé povídce *Vesmír je dost nekonečný*, tím spíš, že bych se podobných slov ve vztá-

hu k němu použít patrně neodvážil. Postava vypravěče skutečně jako by Ondřejovi z oka vypadla, až na to, že přece jen nebylo nutné, aby byl k sobě tak kritický, protože jeho nos dolů nevisí a ten ostrůvek zapomenutých vlasů podlehl neúprosnému zubu času a svým úhynem dodal svému nositeli vzhledu důstojného muže mladistvého vzezření.

Mé seznámení s Ondřejem nebylo nijak slavné. Především když jsem ho uviděl, věděl jsem už, že je to ON, zatímco na druhém břehu seděla nula, která s otevřenými ústy poslouchala jeho rozbor Kmínkovy povídky o ženě z prášku, aniž se do diskuse jakkoli odvážila zapojit, neřkuli položit slavnému autorovi nějaký ten dotaz.

O autorovi samém jsem už slyšel dřív, a sice z úst své manželky, která mi velmi šetrně, abych náhodou nedostal infarkt, sdělila, že v televizi zhlédla pořad, který byl určen speciálně pro mne. Mně služební záležitosti tehdy nedovolily pořad ostravské televize s názvem ANO-NE sledovat. Tam se totiž představil Ondřej Neff jakožto milovník díla Julese Verna a soutěžil coby sběratel kuriozit (Vernovy romány, právě tak jako sci-fi, v jehož znalostech se soutěžilo o nějaký ten pátek později, jsou patrně kuriozitami). Tehdy jsem se poprvé dověděl, že Ondřej má doma asi tak patnáct běžných metrů vernovek všech tvarů, jazyků a velikostí. Já smutně přehlédl těch svých skromňoučkých osmdesát devět centimetrů, které díky skvělé ediční politice znárodněných nakladatelství ne a ne nakynout dál. I propadl jsem malomyslnosti a posléze i závisti, nakonec i touze tento unikát spatřit, leč vrozená ostýchavost mi zatím zabránila v tom, abych si našel nějakou záminku vnutit se k Ondřejovi do domácnosti a tam se kochat tou nádherou a dívat se a dívat... Alespoň v sobě nacházím tu drzost a svěřuji pokračování na str. 8

OBSAH

Ještě něco je jinak	1, 8	Byron pod maskou	25
Čtenářův průvodce po Interkomu	2	Časem s vědou – červen	28
Předplatné i doplatné na 2025	2	První prométheové	29
Hvězdný bulvár	3	Časem s vědou – červenec	30
Tak prohraješ časovou válku	13	Od početi k počítání	31
Poznámky na okraj knihy <i>Něco je jinak</i>	15	V Brně to žije	32
Ondřej Neff – jak ho vidíme	16	PevnostCon se blíží	32
ON a já (<i>Vejce naruby po letech</i>)	21	Philo Fiction	32

Čtenářův průvodce po Interkomu

K obsahu tohoto čísla

Asi si nelze nepovšimnout, že toto číslo Interkomu je věnováno Ondřeji Neffovi a jeho jubileu 26. června. Nechci opakovat zřejmé, leč některé texty si zaslouží komentář.

Třeba hned ten Josefa Pecinovského začínající na první straně. Demonstruje více než názorně, co jsme v osmdesátých a devadesátých letech jako čtenáři očekávali, potřebovali a nikdy nedostali od akademické literární kritiky science fiction.

Dost náhodně (omlouvám se těm, které jsem nevyzval, můžete poslat svůj text do příštího čísla) jsem se obrátil na pár pamětníků, aby mi napsali o nějakém svém zážitku s Ondřejem Neffem nebo jeho dílem, že se ale spokojím i s pozdravem či blahopřáním. Zareagovali jste skvěle (i já samozřejmě přispěl, a přetiskl i svou recenzi *Něco je jinak* z úplně prvního čísla fanzinu SF (Villoida), a připomenuli jste mi (a tím samozřejmě i našim čtenářům) fazety Ondřejovy mnohostranné osobnosti, které bych třeba jinak pominul. Doufám, že jsem uveřejnil všechny příspěvky, které do uzávěrky došly, upomínat jsem kupodivu musel jen dinosaury začínající na „V“. :-)

Dalším velkým textem je vzpomínání Honzy Vaňka jr. na pokus Pepe Rafaje o internetovou měnu, který trochu předběhl dobu, a u kterého Ondřej samozřejmě nemohl chybět. Tento článek se ale dá číst také jako dobová recenze *Vejce naruby*.

Ale ne jen Neffem živ je člověk, protože čtete dvojčíslu, dostanete dvojnásobnou dávku *Vědy a Třeštění*, Marie Michlová poslala studii o životě lorda Byrona, nahlíží na život slavného romantika z méně známých stran. Skutečnou lahůdkou je pak recenze Jirky Grunta rozebírající knihu *Tak prohraješ časovou válku* od autorské dvojice Amal El-Mohtarové a Maxe Gladstona.

Zdeněk Rampas

Předplatné i doplatné na 2025

Jak jsem už vícekrát napsal, ani Interkomu se nevyhnula zdražovací spirála a musíme proto zvednout předplatné do ČR na **500 Kč**. Platit lze přes konto u Fio banky, které má tu výhodu, že bez poplatků umožňuje poslat peníze i slovenským předplatitelům. Takže pro platbu z ČR používejte číslo konta: **2700397108/2010** a pro platbu ze SR **IBAN: SK89 8330 0000 0027 0039 7108** (platbu zadejte jako vnitrostátní převod v Eurech). Tedy **500 Kč** (respektive kvůli zvyklosti pohrobků Československé pošty **33 Euro**, podle momentálního kurzu), pokud si nejste jisti, jak na tom jste s platbou za minulé ročníky, napište mi.

ZR

Odposlechnuto o bitcoinové kauze a kvalitě evropských politiků

„Byl snad miliardový zisk ve prospěch státu zločinem?“

„Bylo to ještě něco horšího, *Done Pablo*, byla to chyba.“

Parafráze výroku připisovaného Fouchému poukazuje na úpadek politického myšlení v blahobytné evropské demokracii, která už ztratila schopnost generovat státníky (nebo alespoň vynášet nahoru nejschopnější) a podřídila věci veřejné lidem s mentalitou úředníků. Ti pak na základě přežitých mezinárodních smluv a rozsudků aktivistických soudců mechanicky provozují politiku, s níž nesouhlasí stále větší část populace, která potom nevidí jinou možnost než volit populisty, ač v hloubi duše tuší, že si tím nijak nepomůže. Dělá to hlavně proto, aby si alespoň ve vlastních očích uchovala zbytky důstojnosti a nějak odčinila svou bezmoc a ponížení.

Někdo moudrý (tipoval bych Timothy Snydera) přirovnal volbu Trumpa (a jemu podobných) ke scéně, kdy člověk zapálí dům, protože se mu nelíbí tapety v pokoji.

Myslím, že nejde o přesný popis situace, ony ty tapety jsou už ve většině pokojů onoho domu a dotyčného buď urážejí, ponižují nebo mu přijdou rouhavé. Navíc SVJ navrhuje zvýšit poplatky, aby bylo dost peněz na vytapetování zbylých pokojů.

Nepřijde vám, že ten požár má víc viníků než toho jednoho pomatence? **Silent**

interkom

INFORMAČNÍ SERVIS ČESKOSLOVENSKÉHO FANDOMU

číslo 6-7/2025 (381)

Adresa redakce

INTERKOM

Letecká 6, 161 00 Praha 6, ČR

e-mail: zrampas@gmail.com

<http://interkom.vecnost.cz>

Šéfredaktor

Zdeněk Rampas, MCL

Redakční kruh

Franta Houdek, Jan Vaněk jr.

a Michaela

Autoři tohoto čísla

Ivan Adamovič, Marek Dobeš,
Radek Dojiva, Karel Dvořák,
Ivo Fencel, Martin Gilar, Filip Gotfrid,
Jiří Grunt, František Houdek,
Richard Klíčník, Štěpán Kopřiva,
Pavel Kosatík, Marie Michlová,
Jiří Pavlovský, Josef Pecinovský,
Richard Podaný, Pavel Poláček,
Zdeněk Rampas, Ondřej Štindl,
Petr Svoreň, jr., Jaroslav Veis

Fotografie

Michaela Rampasová, Petr Svoreň,
ilustrace Kája Saudek

Sponzoři tohoto čísla

Miloš Podpěra, Jiří Doležal,
nakl. Epoque, Jiří Grunt,
Petr Habala, Jan Haberle,
Pavel Kavánek, Daniela Kovářová,
Václav Vlk

Vychází nepravidelně.

Uzávěrka tohoto čísla: 11. 6. 2025

ISSN 1212-9089

Všechny články a recenze

© INTERKOM

Hvězdný bulvár

Odposlechnuto

Zelenský slíbil zařídit mír mezi Trumpem a Muskem během čtyřadvaceti hodin.

SPECZ

Dědo, co je to bizár?

Dnes už skoro všechno.

Jiří Sliva

Živočišná bílkovina má dvojnásobnou využitelnost, než mají bílkoviny rostlinného původu. To je důvod, proč pračlověk Janeček namaloval na stěny Altamiry bizony, ne brokolici.

Tereza Viry

Jím zdravě a cvičím 3–4 x týdně, abych si udržel kondici.

Moje kočka žere myši, chrápe 18 hodin denně a dokáže běhat po stropě.

KENJIRO

Ty Pepo, přijde mi, že už manželku nemáš tak rád jako před svatbou. – Nikdy jsem nebyl na vdané ženské.

XMEDA

◆ ◆ ◆

● **13. května** jsem si řekl: „A dost, na další články nečekám, tohle číslo bude mít jen 28 stran.“ Můžete si za to sami :-).

V ušetřeném čase si udělám výlet do Jalny za Sládečkovými, ale tam měli ještě takový frmol s Veletrhem, že jsme se domluvili na návštěvě v klidnějších časech.

● **14. května** volá Vlád'a Mátl, že se staví zítra a že vrátí rukopis velké knihy o paranormálních jevech, kterou několik let zkoumal za účelem odhalení autora. Bohužel neúspěšně.

Filip poslal slíbené DOGMA, četli jste v květnovém Interkomu ☺. Zbývá už jen dokončit poslední tři strany (DOGMA, druhou a poslední) a trochu zkontrolovat už ty „hotové“ strany. Začal jsem s tím někdy v deset dopoledne a skončil v šest odpoledne. Ach jo.

Richard Podaný shání nějakou koreanistku, která by mu zkontrolovala kapitolu o návštěvě Koreje v novém Thompsonově komiksu *Kořeny ženšenu*, přehodil jsem dotaz na Miriam Löwensteinovou a ta zlaněla Esterku.

A také jsem se od Richarda dověděl, že je na spadnutí pátý díl *Mučitelova stínu Urth Nového slunce*. Napsal: *Takže sláva nazdar výletu, zanedlouho ten cyklus fakt budeme mít česky celý, tak když ne všichni, tedy ti s vyšším intelektuálním nutkáním číst fikané složitosti :-)* *hybajte si to pořádit :-)* (Jo, a v tomhle „appendixu“ se mnohem sciifisticko-přímočařeji vysvětlí fůra věcí, které byly v samotné tetralogii spíš jen sofistikovaně zašifrované.)

RIP

● **15. května** se ukázal dinosaur Vlád'a Mátl, aby mi po cca sedmi letech vrátil rukopis knihy o paranormálních jevech, který Michaela kdysi objevila na dobročinném bazaru. Bohužel

chybí mu titulní list s názvem pojednání a se jménem autora, víme jen, že zaštiťující předmluvu napsal prof. Ferdinand Herčík, něco v tom smyslu, že i lidově-demokratické zřízení by mělo věnovat pozornost...

Svět knihy

● **16. května** čekáme řemeslníky a přitom se chystáme na *Svět knihy*; první z nich měl dorazit v deset, přijel v jedenáct, druhý se naštěstí ozval, že by přišel až v pondělí.

Ne dosti na tom, když se okolo třetí konečně obouvám, ozval se Leonid Křížek, že mu z tiskárny stále ještě nedovezli knihu o šermu šavlí, a že za chvíli potřebuje vyrazit za Pátečníky. Volám do Akontextu paní Hruškové, ta má nejprve obsazení, a když se dovolám, zjistím, že právě mluvila s řidičem, který přijíždí k Leonidovi.

Takže se na Světě knihy objevujeme okolo půl čtvrté, zrovna když Richard Klíčnický přebírá cenu Skřípeček, omluvil se za chyby své i jiných a slíbil vydání v lepším překladu, to jsem zvědav, kdo to přeloží a přebásní lépe. Před siní Richardových pěti minut pochybné slávy jsme potkali Honzu Vaňka jr. a Radovana Žitka, ti nás dovedli do SF stanu (Sál Karla Saudka). Zastavili jsme se u stánku *Pevnosti*, strategicky hned u vchodu, pak jsme promluvili s Milanem Krejčím, jako obvykle otročil

u Vybírala, a našli jsme i stánek Obce spisovatelů, kde jsme objevili Hanu Mudrovou. Hned jsme ji pozvali na sobotní posezení ke Kohoutovi. Rovněž jsme se potkali s vysmátým Tomem Štípským, který tu zcela výjimečně byl jako návštěvník a ne pracant.

Nevím, zda si zařadila paní náhoda, nebo šlo o nějaký úmysl, ale dva stand-up komici Lukáš Pavlásek a Pavel Tomeš měli stánky hned vedle sebe. Dal jsem se do řeči s autorem knihy *13!* Tomešem a zjevně si ho získal prohlášením, že na fotografiích vypadá oplácenější než ve skutečnosti (a možná také tím, že jsem byl v porotě, která mu přiřkla Cenu Miloslava Švandrlíka).

Potom jsme se vydali najít stánek Moravského zemského muzea, Míša sbírá jejich retro vystřihovánky, když tu jsme zahlédli Sanču Fülle a Soyku, jak se krmí nějakou mexickou specialitou (vypadalo to jako kukuřice s krevetami). Sanča nejedí na FXC, takže Soyku (polovinu Hydry) potkala až zde a zjistila, že je to její spolužačka.

Chvilku jsme povídali a byl čas vyrazit do hlavního pavilonu na křest antologie nakladatelství Fortna *Ozvěny portugalských legend*, který (za Honzovy asistence) uváděla Zuzka Hlouškova. Tam jsme už našli Lucii Lukačovičovou, Karolinu Francovou, Františku Vrbenskou a Hanku Mudrovou (Aničku Šochovou), Vilmu a Martina, Viktora Janiše a samozřejmě další autory antologie, z nichž jsou někteří našimi věrnými čtenáři.

Chtěli jsme potom ještě zajít do Arga a na pořad Martina Šusta a Richarda Klíčnického, ale zapovídali jsme se se Zdeňkem Pobudou a bylo po sedmé, čas končit.

Já se pak vydal do Malešic, kam nás na malé posezení po-

Část autorů Ozvěn portugalských legend: Martin, Dagmar, Karolína, Lucie a Vilma

Katarína, já a Lenona

zvala Vilma. Miša, která byla nedospalá kvůli řemeslníkovi, to vzdala, ale já chvíli po osmé stál před Vydrovkou. Vrátka byla otevřená, domovní dveře také, tak jsem sundal kabát a vešel dál, v domě mě překvapilo ticho, na večírek neobvyklé.

Bloudil jsem prázdným přízemím a připadal jsem si jak ve strašidelném zámku v pohádce *Kráska a zvíře*. Pak se odněkud vynořila Sargo a ukázalo se, že Vilma ani nikdo z Veletrhu ještě nedorazil, že jsme zde první. Sargo mi připravila večeři a později jsme zjistili, že Vilma s Karolínou Francovou ještě po sedmé na Veletrhu navštívily představení či soutěž *Slam poetry*, na Sargo trochu zapomněly, takže dorazily až po půl deváté. Jen co Vilma nanosila na stůl hromadu jídla, dorazili Hlouškovi s Michalem Vávrou (odborníkem na mokřady) a donesli Vilmin honorář, banánovku autorských výtisků jejich před pár hodinami křtěné portugalské antologie.

Někdy poté se ukázal ještě Honza Vaněk jr., v devíti lidech jsme probírali, co si pamatuju, hlavně mokřady a zajímavé kauzy z Karolíniny právníkové praxe. Ještě později dorazil hostitel Martin, ale zítra v sobotu něco měl, tak se pokusil jít spát. Před půlnocí společnost obohatila Vilmina dcera Alžběta se třemi kámoškami, myslel jsem, že přišli přespat, ale prý měly rodičovský dům pouze při cestě mezi dvěma večírky...

Když se Hlouškovi s Michalem vydali do Hradce Králové, zvedli jsme se také, Sargo nejprve vysadila Honzu v Holešovicích a pak mě dovezla domů. Někdy po cestě jsem si uvědomil, že jsem u Klímových nechal kabát.

● 17. května se po včerejším večírku nevstávalo snadno, ale v jedenáct už jsme byli zase na Veletrhu, kde jsme se při nákupu vstupenek potkali s Vilinou a Karolínou. Po obědě jsme zašli na pořad o vzniku komiksu *Winton nebyl sám*, moderoval jej Richard Klíčnický, Tereza Verecká a Mikuláš Podprocký zajímavě mluvili o procesu tvorby ve dvou (vlastně s Richardem ve třech). Jestli seženu fotografie, povšimněte si slušivých čepic obou pánů.

Já pak zašel na pořad nakladatelství CREW *Čeští komiksoví autoři o komiksu*, na který mě zlákal Štěpán Kopřiva, krom něho jsem tam poznal ještě Toma Kučerovského a Karla Jerie. Nejzajímavější mi přišly historky, jak se za bolševika dostávali

ke komiksům, většinou šlo o v Československu tištěnou produkci pro Německo a Francii, kterou někdo vynesl z tiskárny na černý trh. A protože budoucí komiksoví velicí neovládali cizích jazyků, rozvíjeli svou fantasii vymyšlením textů do cizáckou řečí zaplněných bublin.

Michaela mezitím byla na povídání P. Kosátika *Podnikání pod židovskou hvězdou* a potom si procházela stánky. Před večeří zašla na pořad Temnářky a T. Kadečkové *Když drakobijci trpí depresemi*.

Později jsem se do Sálu Káji Saudka vrátil ještě na pořad o Komiksových stripech, ale možná jsem měl dát přednost pořadu Alice Horáčkové: *Příběh lásky a odvahy. Václav a Kamila Bendovi* v Sále Boženy Němcové. Potkal jsem před ním početné zastoupení Bendovského klanu, Marek se k nám hlásil, a Alici jsem také neviděl už roky (co si vzala Nováka).

Před šestou jsme se s Honzou vydali do restaurace *U Kohouta*, abychom demonstrovali naši konzumační připravenost. Brzy nás tam našla i hladová Karolína a pak i Milada Kuličková, která zachytila pozvánku na NYXu. Později dorazily Michaela, Vilma, Františka s Hanou a tři děvčata z Hydry. Našel nás i Tomáš Kučerovský a asi jako poslední Viktor Janiš. Nakonec dvanáct míst stačilo jen tak tak. Pochlubili jsme se knižními úlovkami a dobře povečeřeli, na jídlo se tedy čekalo trochu déle, ukázalo se, že si tutéž restauraci vybrala i Epocha a s nějakou slečnou poněkud vampýrského vzhledu tam seděl hororový nadšenec a znalec žánru Martin Jiroušek, ale alespoň bylo víc času na povídání. Snad jen, že náš dlouhý stůl na jakémsi pódiu příliš neumožňoval rotaci kádru a tlachali jsme jen s nejbližšími sousedy. A s lidmi z Epochy, kdykoli jsme okolo jejich stolu putovali na WC.

● 18. května opět po včerejšku trochu nevyspalí dorážíme okolo poledne na Svět knihy obrazit stánky, kam jsme se za dva dny nedostali. Já sháněl knihu *Kremulátor*, ale spletl jsem si dva knižní žraloky, totiž Albatros a Euromedii, vydal ji ten druhý, ale stejně byla kvůli Filipenkově autogramiádě beznadějně vyprodaná. Na stánku Dokořanu jsem po poledni zakoupil balík knih za poloviční cenu, mezi jinými *Lover/Fighter* od Kristiny Hamplové, ani ne tak kvůli nominaci na Literu, ale hlavně

proto, že věc chválila Vilma, tu zase k přečtení tenké knížečky přimělo, že Kristina u Klímových nějaký čas bydlí.

Rozloučili jsme se s Hydrou, už bylo trochu klidněji, takže jsme probrali kdeco, Soyku hlavně nadchla volnost prodeje, původně chtěla ze Slovenska vléci nějakou elektronickou pokladnu, jaké snad i tady byly povinné za EET. Zdá se, že na Slovensku dnes mají něco, proti čemu byla byvší EET čajíček či dětská slavnost.

Zašli jsme ještě ke stánku Pevnosti a za Žáčkovými (nakl. *Carcosa*) a potkali Filipa s Hanou, vylíčil jsem jim, jak jsme si včera užili *U Kohouta*, a protože Hanka už byla vyhládlá, vyrazili jsme tam tentokrát ve třech, jen Michaela jela na *Open House* na Masaryčku.

Jak Veletrh telefonem začal, tak i skončil, volal prof. Neu-wirth, že nemůže otevřít data, na kterých pomocí mého programu Kompendium otročil skoro celý víkend; naštěstí nešlo o chybu programu (takže jej není nutné nějak opravovat), protože se ukázalo, že (asi) po poslední aktualizaci Windows nejde spustit mé staré dobré Delphi 6, ve kterém jsem pro Neu-wirtha dotyčný program napsal.

● 19. května čekají poslední korektury *Interkomu* na Michaelu, která čeká na opraváře praček. Ukázalo se, že jen spadl řemen, oprava přišla na čtvrtinu ceny nové pračky, stalo se tak přesně měsíc po skončení záruky. (Nejen do melounů a žen není vidět, už ani do nových praček.)

Asi jsem na Veletrhu něco lapil nebo jsou na mě už tři dny neustálého pobíhání příliš, necítím se nejlépe.

Zdenko Pavelka (10. října 1954 – 22. května 2025)

● 20. května už jsem se trochu vzpamatoval z Veletrhu a tak vyrážím do Kina 64 u Hradeb (socha dívky), kde jsem nebyl snad od studií, není to daleko od budovy MFF UK na Malostranském náměstí. Tedy do kina, to se teprve díky novému majiteli panu Janu Čepovi rekonstruuje, zatím zde funguje luxusní kavárna, kterou zrovna ten den využil jako přednáškový sál ekonom a filosof Tomáš Sedláček, a sálek Studio X, kde nám Marek Dobeš promítl film *Ďáblova sbírka*.

● 21. května nám Karolina Franco-vá poslala pozvánku na křest knihy *Metamorf* (kterou mi věnovala a podepsala v pátek u Vilmy).

● 22. května jsem zjistil, že v minulém *Interkomu* nějak přetekly řádky a na konci *Bulváru* chybí nejen můj podpis (ó hrůzo hrůz), ale také celý smolný 13. květen.

A aby nebylo málo důvodů ke smutku, Ivan Adamovič napsal: *Se Zdenko Pavelkou, který dlouhá léta skvěle vedl Salon Práva a konal dobro se svým nakladatelstvím Novela bohemia, jsem se vídal hlavně na veletrhu Svět knihy, kde mi vždy podával přes stolek knižní novinky, aniž by se ptal, jestli o nich napíšu.*

V roce 2014 jsem přispěl do sborníku Václava Cílka Něco se muselo stát: Nová kniha proměn, kterou Zdenko vydal. Příspěvky pojednávaly o tom, jak žít v chaosu současné doby. Křest se konal ve sklepní vinárně v Karlíně, já tam vzal své dvě tehdy ještě malé a rozverně děti. Zatímco chytří a duchovně ladění lidé moudře hovořili, moje děti tam v pozadí tropily chaos. Moudří lidé včetně editora se kvůli tomu chmuřili,

Eva Turnová & Vráťa Brabenec

tento způsob chaosu zdál se jim poněkud nešťastným. Jen Zdenko kolem nás chodil a čím víc chlapi výskali, tím víc se usmíval. Skoro jako by si to užíval.

Tehdy mi došlo, že to, že byl někdo kdysi komunista, neznamená, že není v jádru buddhista. A myslím, že v tomto případě i dobrý člověk.

Také si na Pavelku vzpomínám, několikrát byl v osmdesátých letech i na Parconu, už tehdy měl bílé vlasy a černé vousy (nebo naopak), později to sjednotil.

Večer uspořádal Pavel Kosatík další bytový koncert, tentokrát s Vráťou Brabencem z Plastiků a Evou Turnovou.

Pavel se, když večer organizoval, obával, že Vráťa bude mít problémy s cestou po schodech nahoru. Nakonec, jak jste viděli, v tom žádný problém nebyl.

Ale Eva Turnová Vráťu nehlídala ani nikoho dost nevarovala, a když odjela, ukázalo se okolo půl jedenácté, že Vráťa bude mít problém z těch schodů sejít, zjevně fotografií zdokumentovanou láhev vyžáhl do dna. Navíc jedna paní z doprovodu kapely pravila, že když naposledy Vráťovi objednala Uber, tak jí zrušili konto. Takže jej nakonec domů vezl Pavel, naštěstí ten večer nepil. Vráťa si nebyl jistý, kde bydlí, ale našel svou hospodu, kde místní štangasti slibili, že jej domů doprovodí.

Vše nakonec dobře dopadlo, krátce po půlnoci mi Pavel odpověděl na mail.

Petr Svoreň můj popis dění okomentoval: *Tak to bylo až tak dramatické. Ona ta mnou focená láhev byla první... někdo přinesl další, ale nevím, jestli ji také dopil. Chudák Pavel Kosatík. To je fakt oběť. Naštěstí hráči vážné hudby nejsou rockeři a domů se dopraví po vlastní ose. Nicméně to byl zážitek. Když za Vráťou přišel biskup Malý a zeptal se ho, jestli ho pozývá, Vráťa pravil: „Jasně, vole!“ A pan biskup seděl za mnou a po usazení nahlas pronesl: „Za celý život mi nikdo neřekl tolikrát vole.“ Jestli dodal „amen“, jsem nezaslechl...*

Večer pozvánka do KJV: Draží členové a přátelé (a to zejména a včetně žen) KJV underground, dovoluji si vás pozvat na přednášku Ivana Adamoviče – *Jan Neruda na hraně zítřka: populární futurologie 19. století*, kterou navštívil před nedávnem Zdeněk Rampas v jiném zábavním zařízení, a tak se mu líbila, že mě pobídl, abych zkusil uprosit Ivana Adamoviče, aby nám ji přišel zopakovat na KJV. A povedlo se! Takže určitě přijďte, kvalita programu je prověřena předem!

Uvidíme se ve středu 28. 5. v 19 hod v salonku kavárny Ki na Mat, prostě tam co dycinky.

● **23. května** jsem se nechal vyvléci na *Noc kostelů* do chrámu svatého Víta. Část prostoru katedrály byla nepřístupná kvůli lešení, které sahalo až k čelní rosetě, zřejmě souvisí se stavbou nových varhan, zato jsme se mohli podívat i do prostoru za oltářem a do šatny a pobočných kaplí. Míša pak ještě vyrazila na prohlídku věže a zvonů (zvláště Zikmunda). Protože mě 574 schodů (tam a zase zpátky) příliš nelákalo, usadil jsem se dole na nechvalně nepohodlných lavicích a střídal jsem poslech varhanního koncertu s četbou detektivky. Pak jsme ještě cestou do kostela Všechny svatých pozdravili chrlič. Bohužel terasa, z níž je krásný výhled na Prahu, byla tentokrát zavřená.

● **26. května** hlásí Katarina Soyka: Dnes jsme na Funtasticu po-

křtili knihu *Medzi brehmi Acherónu*, vydal Columbus v edici Charon. Kmotrou se stala Ivka a křtilo se samozřejmě vodami Acherónu.

● **27. květen** Den národního vzdoru. Přednedávnem jsme spolu s celým světem oslavovali Velikonoce, tedy den, kdy Evropský zmocněnec pro Judeu a Samaří nechal popravít nenapravitelného dezinformátora a buřiče, v Česku, snad aby se to vyrovnalo, dnes slavíme popravu Evropského zmocněnce pro Čechy a Moravu.

Večer u Pavla Kosatika s rytcem Martinem Srbem se nekonalo, tedy pro mě, jela jen Michaela a bylo to prý velmi povedené. Mě konečně plnou silou dostihlo veletržní prokletí, které se asi posílilo neuváženou návštěvou Velechrámu. Hořím horečkou bezmála 38 stupňů Celsia.

Povídání pana Srba o tom, jak vznikají grafické návrhy na bankovky a známky, v přestávkách doprovodila hrou na housle paní M. M. Fuxová. Přednášející přinesl šest kliprámů se zvětšenými svými pracemi a ukázkami tisku bankovek, předchůdců bankovek. Jedna práce představovala aršík se známkami podle V. Hollara, nikoli tedy „Dobrá kočka, která nemlsá“, ale netypicky dva anglické koráby ze 17. století. Aby vysvětlil souvislosti, pan Srb stručně pohovořil o Hollarově životě, do kterého výrazně zasáhl mor a velký požár Londýna. A ty koráby? Karel II. vyslal Hollara do Tangeru, kde měl zachytit podobu města, a při zpáteční cestě byla Hollarova loď napadena piráty.

Michaela

● **28. května** ani KJV nedávám, opět jela jen Michaela a opět to prý bylo velmi povedené. Zkrátka Ivan v nejlepším formě. Jen Richard Klíčník, jak by řekl Leonid, mimořádně přítomný, musel těsně před koncem odejít kvůli nějaké zdravotní indispozici. Naštěstí jsem tento Ivanův pořad už popsal v minulém Interkomu, takže jsme ani vy, ani já o něj nebyli zcela ochuzeni.

Kromě hraného filmu 1892 (tentokrát i s ručním torpédem) Ivan promítl krátký animák *Dezertér* z roku 1965. Ach ta šedesátková estetika! Ty futuristické stavby, rakety, móda. Och.

Michaela

Leonid mi, pro případ, že by měl na moři čas čist, poslal čtečku, bych mu do ní nahrál *Křižník Thor*.

● **29. května** jsem vynechal i *Slova mají křídla*, škoda, škoda, promeškal jsem příležitost pokecat s Jakubem Szántó.

● **30. května** nám místní všeuměl dovezl už někdy v březnu objednané schody do sklípku. Pak ale byly Velikonoce, potom se nehákovalo dva čtvrtky za sebou, pak nejelo auto, pak byli nemocní Ukrajinci, pak byl nemocný on sám jako šéf...

Konečně zase můžeme do sklípku, a když tomu dáme ještě pár dní práce, schody dole postavíme na nějaký 13cm sokl, vybudujeme schůdek do strany a nahoře přidáme jeden stupeň, bude to docela použitelné (a se stejnými rozestupy mezi schodnicemi).

S hodinovým zpožděním si Leonid jede pro čtečku, abychom ušetřili čas, číhám na zastávce. Úspora nenastala, Leonid se začel, nestiskl správné tlačítko, autobus u nás nezastavil, já byl na ostrůvku mezi proudy a nemohl jsem markýrovat čekajícího, Leonid tedy vystoupil až o zastávku dál.

● **31. května** začíná námořní výprava Franty Novotného a Leonida Křížka na sever.

A dnes také jeden z posledních skutečných amerických chlapů, Clint Eastwood, slaví 95.

Je čas začít myslet i na jiné narozeniny – osmdesátiny Ondřeje Neffa a také na další díl BS. Rozesílám maily. První mi napsali opravdoví profíci Marek Dobeš a Richard Klíčník. Vedle toho jsem už měl příspěvek od Franty Houdka, který mě k formě Neffovské rubriky vlastně přivedl.

● **1. června** k nám dorazil Richard Klíčník vyměnit olej své super-motorce, vzal i dcerku Báru, té bohužel nebylo dobře, takže jsme s ní moc legrace neužili. Možná něco chytila od Richarda, viz jeho předčasný odchod z KJV.

Dokončil jsem doufám sazbu originálu *Tagebuch 2038* (německá verze).

A Ukrajinci zničili značnou část ruského strategického letectva. Blahopřejeme.

● **2. června** nám Pavel Poláček (z letadla, zase cestuje někam ke všem čertům) posílá příhodu s Ondřejem Neffem a info o možnosti přihlásit se na Bilcon.

● **3. června** spočetla Marie Michlová, že ode dneška máme blíže k roku 2050 než k roku 2000.

(Přesně řečeno, od 3. června 2000 do dneška uteklo přesně tolik dní, kolik jich zbývá do 3. června 2050.)

● **4. června** hrozí předpověď počasí bouřkami a pěticentimetrovými kroupami hnanými hurikánem. Odpoledne přikrýváme záhony a zajišťujeme polétavé předměty. Nakonec jen trochu přišlo, tedy u nás v Ruzyni, co se dělo jinde, se teprve dovíme.

● **5. června** loudím další „Neffovské“ příspěvky.

● **6. června** jsme si odpoledne dopřáli toho (podle Oscara Wilda) největšího možného luxusu. Strávili jsme velice příjemný večer s Járou a Kateřinou Mikovcovými, zčásti nad knihami z Veletrhu, zčásti nad donesenými i domácími pochutinami.

● **7. června** místo popršeného Knihexu polehávám s podivnou bolestí levého palce (na noze). A když je to chvílemi lepší, vyrábím reklamní stránku do ročenky WorlConu v Seattlu.

Někdy v tu dobu křtila kapalným dusíkem na Veletrhu vědy Julie Nekola Nováková antologií *Fyzika budoucnosti: Extrapolanti a nalezení*. O fyzice budoucnosti pojednávají povídky Vilmy Kadlečkové, Lucie Lukačovičové, Hanuše Seinera, Terezy Matouškové, Tomáše Petráska, hostujícího zahraničního autora Woleho Talabihy a editorky Julie Novákové.

● **8. června** je Medarda a vypadá to na déšť, nicméně všem Medardům blahopřejeme k svátku. Také s Michaelou „slavíme“ výročí, ani nebudu psát kolikáté, určitě by se našli nějakí přímluvci svatořečení, jen nevím koho z nás. A před 76 lety, 8. června 1949, vyšel v Londýně poprvé anti-utopický román anglického spisovatele George Orwella 1984.

Večer už zase mohu chodit, ale ještě větší radost mi udělal náš recenzent Jirka Grunt, když nám poslal recenzi knihy *Tak prohraješ časovou válku* se slovy: *Někde*

jsem četl, že 80 % čtenářů knih, 90 % knižních redaktorů a dvě třetiny spisovatelů jsou dnes ženy. Tahle kniha ukazuje, k čemu to vede ;-) A jak se říká, přečetl jsem za vás, abyste vy už nemuseli.

● **9. června** konečně začínám s *Interkomem*, který právě čtete. Ale noha už tolik nebolí, takže se vydávám do *Božské lahvice* na přivítání knihy Jardy Veise a Jiřího Slívy *Řečeno a viděno*. Shodou okolností jde o poslední knihu, na které pracoval Zdenko Pavelka, vyšla ostatně v jeho nakladatelství *Novela bohemica*. Po letech jsem se viděl s Jardovou ženou Veronikou Maxovou, rozhovor obou tvůrců moderního autor předmluvy Petr Fischer. Jarda pak přečetl zatím neuveřejněný fejeton *Spanilá jízda*, který měl přichystaný na týden, kdy začala ruská invaze na Ukrajinu, a pak na něj nějak zapomněl.

Já pak vyčkal, až budou mít obslužná děvčata volněji, a požádal je o nalezení knihy *Kremulátor*, s pomocí ochotné paní vedoucí se to nakonec podařilo.

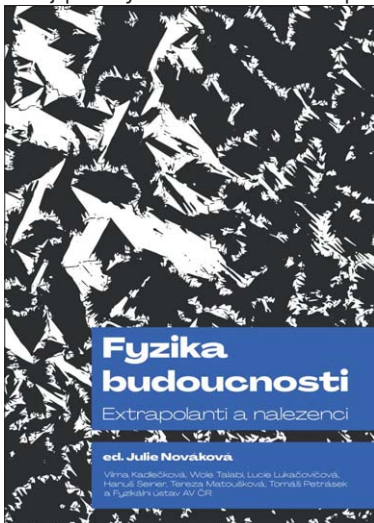
Ohlédnutí za vznikem ČSR

● **10. června** (roku 1919) začala čtyřdenní bitva u Zvolena, v níž mladé Československo zahájilo obrat ve válce o slovenské území proti jednotkám bolševické Maďarské republiky rad. Maďarští bolševici usilovali o obnovu Uher, nastolení diktatury proletariátu a spojení s bolševickým Ruskem přes Karpaty. Velitelem československých jednotek v bitvě byl plukovník Josef Šnejdár, veterán francouzské cizinecké legie, československý legionář z Francie, velitel čs. armády v sedmidení válce o Těšínsko a mistr neortodoxních řešení. Během několika málo dnů se Šnejdárkovi podařilo zkonsolidovat demoralizované ustupující jednotky a převzít iniciativu. Co se mu nedostávalo na početním stavu mužstva, dokázal nahradit improvizací. Když se mu v průběhu ofenzivy nedostávalo záloh, rozhodl se nasadit vršovické „Senegalce“. Píkázal tehdy jednomu ze svých důstojníků, aby vyrazil směrem ke Košicím se stovkou vojáků v plátěných uniformách. Vojáci si načernili tváře i ruce a na hlavu si uvázali šátky jako turbany. Na každé železniční stanici pak měli vojáci vystoupit, chodit po peróně a mluvit „senegalsky“. Protože maďarští špióni na tom nebyli se senegalštinou o mnoho lépe než vojáci z Vršovic, stačilo, že mluvili nesrozumitelnou hatmatilkou a občas pronesli slovo Senegal. Špióni nevěnovali pozornost a zanedlouho už do Pešti dorazila zpráva, že spojenci poslali Šnejdárkovi jako zálohu dva pluky Senegalců (asi 6000 vojáků). Z Pešti informace putovala zpět na frontu, kde způsobila představa boje proti „lidožroutům“ mezi vojáky paniku. Raději než aby padali do zajetí, vrhali se ze strachu před Senegalcí do řeky.

Kramerius / FB

Dnes by byl Šnejdár nejspíše degradován za *blackface*. Večer jsem příběh dal k lepšímu na večeri s Danielou Kovářovou.

Zdeněk Rampas

pokračování ze str. 1 svou touhu papíru doufaje, že to někdo otiskne a pak... Ne, jen to nezakřiknout...

Jak už to bývá u bouřliváků zvykem, vystřídal Neff několik povolání. Z literatury lze vyčíst, že fungoval jako umělecký fotograf, divadelní intendant, sociolog extravagance, historik české sci-fi, propagační pracovník nakladatelství Albatros, reklamní odborník. Dlouhá léta jsme se pak dočítali, že jeho chlebem je činnost lámajícího redaktora Mladé fronty, a já si vždy vesele představoval, jak lomí rukama nad tím, co láme. V současnosti se zabývá činností nevýznamnější, neb je šéfredaktorem našeho nejdůležitějšího a nejsvětověznámějšího časopisu, *lkarie*.

Nová doba si však žádá nové činy, a tak se stalo, že Ondřej si našel dvě nové lásky. Tou první je digitální fotografie, které se věnuje od jejich prvních dětských krůčků, a aby si o ní mohl předávat informace s dalšími zasaženými, vytvořil pro svůj koutek webové stránky. A aby nežůstalo jen u toho, začal vydávat vlastní noviny. Ovšem je nová doba, a proto jsou to noviny internetové. Možná říci, že *Neviditelný pes* byl průkopníkem v této oblasti v Česku. Ondřej už na nich dávno nepracuje sám, ukázalo se, že internetové noviny jsou neobyčejně šťastným a výtečným podnikem. Ostatně, na stránky *Neviditelného psa* není problém zasurfovat.

Tu a tam pak u jeho jména najdeme zmínku, že by také mohl být spisovatelem.

Ondřej Neff vstoupil do české sci-fi postupně, dalo by se skoro říct plíživě či bočními vrátky. Zvolil si k tomu zcela jiné cestíčky než kupříkladu Ludvík Souček, který byl fenoménem č. 1 tohoto žánru na přelomu let sedmdesátých, či Josef Nešvadba, který tuto parketu ovládal v letech šedesátých, ba ani ne jako František Běhounek, který se marně pokoušel prolomovat ledy nejzazší hranice o desítku let předtím. Čímž pochoptitelně naznačují, že Ondřej Neff se stal nejvýraznějším autorem české sci-fi v letech osmdesátých, v době, kdy užíval čas pro rozvoj sci-fi hnutí a z úrodné půdy se vyvojily desítky jiných autorů, aby zaujaly čelná místa v pelotonu.

Ondřejovo první dílo, které scifisté zařadili do superseznamů, vlastně ani sci-fi dílem není, a když se to tak vezme, to druhé také ne. Ondřej přenesl na papír svou velkou lásku, a tou není nikdo menší než Jules Verne, jeden ze zakladatelů žánru. Ke stopadesátému výročí velikánova narození přinesl Albatros Ondřejovu knihu *Podivuhodný svět Julese Verna*, která rozebírá Vernův život způsobem celkem obvyklým, aniž se pokouší na rozdíl od jiných skandalizovat způsob jeho manželství či prostopášnosti nezdravého syna, v druhé řadě pak způsobem značně neobvyklým a skutečně originálním předkládá čtenáři dokonale rozbor Vernova díla. Můžeme nahlédnout do tajů života první vernovky, sledovat úporný zápas talentovaného autora o svůj vlastní způsob názírání na svět až do chvíle, kdy si můžeme říct „První vernovka je napsána...!“ Lépe vyznívá druhý díl knihy, týkající se Vernova díla, kdy se můžeme s údivem dočíst, kolik že to lodí vlastně Jules Verne poslal ke dnu či kolik vojáků se ocitlo mezi hlavními hrdiny jeho příběhů. Neff uvádí na správnou míru i nesrovnalosti, které musí pozorného čtenáře praštit při čtení vernovek přes oči (např. časové ne-

srovnalosti trilogie *Děti kapitána Granta*, *Dvacet tisíc mil pod mořem* a *Tajuplný ostrov*) v kapitole nazvané prostě *Učencův žert*. Ano, Verne skutečně psal svá díla v době, kdy bylo nutné vložit do textu nezbytnou dávku poučení, s čímž by dnešní autor dobrodružné beletrie sotva dokázal projít dveřmi redakce.

Více pozornosti a péče mohlo být věnováno výtvarnému doprovodu. Kniha je doprovázena ilustracemi z prvního Vernova díla, *Pět neděl v balóně*, bohužel tedy jednoho z nejčastěji vydávaných. Domnívám se, že mnohem vhodnější by byl výběr z atraktivních xylografií z různých děl, a to jak těch nejlepších a nejznámějších, tak i těch, se kterými se náš čtenář v poslední době neměl příležitost na knižním trhu setkat. Za skvělý lze hodnotit nápad vydat na přední i zadní předsádce mapu světa s červenými liniemi tras všech podivuhodných cest. Jules Verne měl údajně ve své pracovně glóbus, na něj postupně zakresloval všechny cesty svých hrdinů, až se glóbus zcela ztrácel pod nánosem barev. V Neffově knížce jsou cesty rozděleny na dvě poloviny, ale i tak je zřejmé, že trasy křížují celý svět a vyhýbají se snad, bohužel, jenom Čechům a Moravě. Na Slovensku Vernův hrdina nepochybně byl, i když konkrétní zmínku o tom v díle *Lodivod dunajský* nenajdeme.

Ondřej Neff v závěru svého díla podrobně dokumentuje vydávání Vernových děl v češtině. Zde, s ohledem na dobu, v níž byla kniha napsána, nechybí poznámka o skvělé ediční politice socialistických nakladatelství. Jaká byla skutečnost, o tom samozřejmě hovoří neomylná statistika. Výhody nové doby byly v jediném ukazateli – vernovky měly mnohem vyšší, až stotisícový náklad, a byly mnohem levnější a dostaly se tedy k více čtenářům. Na druhé straně však vidíme, že nakladatelství J. R. Vilímek dokázalo od roku 1893 do roku 1935 vydat třiapadesát vernovek, zatímco nakladatelství Albatros, které se počíná je rokem 1957 podjalo té šťastné role vydat kompletní Vernovo dílo v edici *Podivuhodné cesty*, zůstalo bohužel jen u záměru a za dvacet osm let (do roku 1975) vydalo dvacet osm vernovek. Toto byla situace ke dni vydání Neffovy knihy. K dnešnímu dni, tedy o třináct let později, přibyla na kontě Albatrosu vernovka jediná, tedy devětadvacátá. Lze namítnout, že deset vernovek vyšlo v sešitové řadě Karavany a čtyři další v paperbackové řadě Karavany v šedesátých letech, ale je nábílední, že tento způsob vydávání klasika není nejvhodnější, tím spíš, že mnohá díla (*Dobrodružství kapitána Hatterasa*) byla podstatně zkracována, aby se na omezenou plochu sešitu vešla, a ilustrace, pokud byly už převzaty původní xylografie, málokdy dosáhly počtu deseti.

Máme novou dobu a ideové bariéry (snad) padly. Najde se dnes nakladatel, který by dokázal začít číslem jedna a po dvaceti letech dodal na pulty číslo šedesát tři s názvem *Neuvěřitelná dobrodružství výpravy Barsacovy*? Zatím takového neznám, ale jsem přesvědčen, že se už narodil.

Ondřej Neff se do této polemiky ve svém díle pochopitelně nepustil, doba tomu nepřála. Doba však nepřála ani sci-fi jako takové, ale tento fakt dokázal Neff ze své paměti vymazat a pustil se snad do většího hazardu než František Běhounek při psaní *Akce L*.

Stala se věc v Československu nevídaná. V roce 1981 po-

měrně nesměle začíná pronikat na knižní trh napohled skromné dílko s nenápadným názvem *Něco je jinak*. Mnohému milovníkovi sci-fi jistě uniklo, byť i jen proto, že by prostě nevěřil, že v době antiscifistického tmářství by se na scéně mohla objevit kniha, která se zabývá vývojem české fantastiky od Jana Amose Komenského přes skromné počátky fantastiky před první světovou válkou, zlaté období meziválečné, krutý útlum nacistické okupace, svítání naděje v letech poválečných, dusivou atmosféru teorie nejzazší meze až k Ludvíku Součkoví, Josefu Nesvadbovi a k počátkům rozmachu české sci-fi v předzvěsti let osmdesátých a lámajících se ledů.

Jistě, bylo by možné tomuto dílu ledacos vytknout, ale na tomto místě a v tuto chvíli to nejde. *Něco je jinak* znamená pro českou fantastiku tolik jako počín Mary Shelleyové před sto šedesáti sedmi a několika lety pro fantastiku světovou. Je to kámen hozený do dosud klidné vody, který vzvedl, i když ne vlnu tsunami, ale přece jen malé vlnky v předzvěsti budoucího rozmachu tohoto tak zavrhaného literárního žánru. V tuto chvíli fantastika prokázala, že už má svou vlastní historii, a to ne krátkou, a že se jí zabývali autoři, které ani tvůrci totalitních čítanek neodvážili vyškrtnout z osnov. Jakub Arbes, Jan Neruda, Svatopluk Čech, Karel Čapek.

Nezbývá než složit Ondřejovi hold, protože dříve než se pustil do zpracování této útlé knížky, nezbylo mu než přečíst několik tisíc stránek, což by ostatně nebyl takový problém, jako sehnat po různých knihovnách, známých a jejich známých všechno to, co bylo, zejména v předválečném období, vydáno a co se jakýmkoli způsobem oťelo o motiv „něco je jinak“.

Ano, poprvé se zde nachází motiv „něco je jinak“, kterým se Neff pokouší definovat celý žánr, a podle mého názoru daleko nejspěšněji. Rychle pryč od těch, kteří jsou pevně přesvědčeni, že fantastika je povinná mapovat nejbližší budoucnost, vždyť ještě v roce 1988 jsme mohli v ČST zhlédnout diskusi k literární fantastice, kde se televizní komentátor vytvářel a neúnavně vracel k této otázce a činil tak Josefa Nesvadbou i Jaroslava Veise lidmi velice nešťastnými, protože ti již tenkrát věděli, že kouzlo fantastiky je někde úplně jinde a že pokud se autorovi navíc podaří, aby se přesně trefil do budoucnosti, budiž mu to přičteno k dobru, i když ne vždy mu za to nescifistická populace bude vděčná, jak se stalo kupříkladu jistému panu Orwellovi.

„Něco je jinak“ je definice nenápadná, plíživá jako kontrarevoluce, ale všeříkající a téměř nenapadnutelná. V knize *Něco je jinak* je soustředěno vše, co se o motiv „něco je jinak“ jen oťelo a o čem se v oné době polotemna autor mohl dovědět. Kniha nepřímo odstartovala spolu s památným článkem Ludvíka Součka současnou explozi sci-fi hnutí, zakládání fanouškovských klubů, a také podnítila ty, kteří si libují ve sběratelství a statistikách, aby takto mohli zatím ještě neúplný seznam české fantastiky z přílohy knížky doplnit, rozšířit, ale ještě stále definitivně neukončit... Doplněný seznam vyšel v příštím Ondřejově díle zabývajícím se českou fantastikou, ale my zatím ještě pořád listujeme tím prvním pionýrským svazkem.

Je typické, že oficiálními místy prošel nepovšimnut, a mám takový nesmělý pocit, že by se tak stalo i dnes, protože tento

žánr má pořád ještě v očích jistých lidí příděch bezvýznamného braku. Tu a tam se ozval kritik a dověděl jsme se, že netřeba si všimát každého, kdo udržel v ruce pero... Považuji to za omyl. I špatná díla byla napsána a jsou tady, navíc jsou vysloveny kacířské názory, že špatná díla jsou psána pro to, aby chom vlastně poznali, že ta ostatní jsou dobrá. I špatné dílo může fantastiku popohnat o hezký kousek kupředu, pokud se v ní objeví to, co ostatní literatura zcela postrádá. Novou, neotřelou myšlenku, nový, zcela fantastický, byť absurdní nápad, který sám o sobě dodá fantastice nové rozměry a dovolí ji pustit se do nových tematických oblastí. Ne, na tomto místě není chvíle rozebírat základní kameny, na nichž stojí fantastika, a sám Ondřej připouští, že vše již bylo objeveno a napsáno a vše nové ve fantastice se točí kolem těch několika základních schémat, které lze však zpracovávat tisíci novými a neotřelými způsoby. Musím zde s Ondřejem polemizovat, protože on sám se tomuto axiómu prohrěšil. Ale o tom dále.

Snad proto věnuje tolik pozornosti dílu nepochybně velmi slabému, nesoucím jméno *Podivuhodné Jiříčkově cestování*. S přimhouřením obou očí je lze v době napsání knihy (dnes už víme, že je tomu jinak) považovat za skutečně první českou sci-fi, a proto si tuto pozornost zaslouží. Autor těchto řádků je přesvědčen, že by si dokonce zasloužila nové vydání, a to v původní úpravě, a ostatně nejen tato kniha. V minulosti české sci-fi je nejedno dílo, kterému ani desítky let neubraly nic na čtivosti a zajímavosti. Proto poděkujeme ještě jednou ostravskému nakladatelství Profil a Lubomíru Petrovi, že nás po letech znovu nechal nahlédnout do roztomilého stylu J. M. Trosky, a tiše smekneme s úctou, protože toto nakladatelství nedávno Městský úřad v Ostravě rozpustil...

Troska má samozřejmě v Neffově knize vlastní kapitolu, a také si ji zaslouží. Stejně cti pak se dostalo Karlu Hlouchovi, který však zatím u žádného nakladatele současné doby milost nenašel, Jiřímu Haussmanovi, dnes už téměř zapomenutému, a pak už jen velikánům české sci-fi. Karlu Čapkovi, Janu Weisovi, Františku Běhounkovi, Ludvíku Součkoví a Josefu Nesvadbovi. O jedné vadě knížky je však nutné se zmínit. Má rozsah pouhých 14 autorských archů a vyšla na tehdejší dobu nizkoučným nákladem 7000 výtisků, dnes by však toto číslo patrně literární veřejnost uspokojilo. Není však pochyb, že i *Něco je jinak* si zaslouží nové vydání a Ondřej Neff samostatnou kapitolu. Pokud vše dopadlo dobře, právě ji čtete.

Historie se samozřejmě nezastaví, i když přijde osudový zlom, jakým kniha *Něco je jinak* byla. Sotva byla dopsána, začal se knižní trh plnit ne dvěma či třemi, ale osmi až deseti svazky českých sci-fi knih ročně, a není pochyby o tom, že toto číslo nadále poroste. Navíc oběťavci z řad sci-fi hnutí objevili další a další kuriozity, které bylo třeba historicky seřadit a zařadit. Proto Ondřej Neff vydává v roce 1985 jakési pokračování, útlý svazek *Tři eseje o české sci-fi*. Je to dílko rozsahem nevelké, má slabé čtyři autorské archy, a sám autor v úvodu ke knize připomíná, že soubor studií o literární fantastice *Něco je jinak* neměl v roce 1978 šanci prostě být kompletní, proto bere *Tři eseje* jako doplněk, který si vyžádal čas. První a třetí kapitola knížky také na *Něco je jinak* přímo navazuje. První kapitola,

nazvaná *Příliš mnoho samotářů*, znovu rozebírá dobu před rokem 1948 a jsou v ní zmínky o autorech, kteří se do *Něco je jinak* nevešli. Třetí kapitola, *Po pěti letech*, mapuje vývoj české sci-fi od roku 1978 do roku 1983, a Neff správně vyslovuje neomylné tušení, že se vrací na naše knižní pulty konjunktura.

Prostřední kapitola, *Touha po úžasu*, se zamýšlí nad smyslem české fantastiky a jejím úkolem. Svazček je doplněn aktualizovaným seznamem české sci-fi literatury, sám autor připojité, že neúplným. Všichni jistě víme, že ani dodnes se nepodařilo českou sci-fi zcela zmapovat. Po věčné stránce nelze knižce nic vytknout, snad jen malý rozsah, nicméně svůj účel, doplnění údajů uvedených v *Něco je jinak*, beze zbytku splnila. Navodila však potřebu dalšího pokračování, a toho jsme se, bohužel, k dnešnímu dni nedočkali. Všichni jistě víme, proč tomu tak je, a nezbývá než vyslovit přesvědčení, že se tohoto úkolu někdo v brzké době podujme.

Esejistická tvorba Ondřeje Neffa se zatím uzavřela v roce 1987, kdy světlo světa spatřil mnohem tlustší svazek s mnohem lákavější obálkou, nazvaný *Všechno je jinak*.

Název je pravdivý, skutečně „je všechno jinak“, ale trochu klame, protože v této knize všechno není a ani být nemůže. Neff se totiž ujal velmi obtížného a možno i riskantního úkolu. Pokusil se zmapovat vývoj světové sci-fi od samotných počátků až do současnosti. Je zřejmé, že to je úkol nadlidský nejen pro jednoho člověka, ale i pro skupinu encyklopedistů. Proto se autor držel v díle pouze dvou oblastí, a sice angloamerické, to proto, že když se řekne světová sci-fi, tak se automaticky myslí americká a teprve někde z dále přihlíží její autoři jiných národností, a pak sovětské. Kniha byla napsána v osmdesátých letech dvacátého století a sovětská literatura musela mít v naší zemi své nezastupitelné místo, běžný český čtenář s ní byl seznámen mnohem lépe než s jakoukoli jinou zahraniční sci-fi, a pak i proto, že ona zase tak nevýznamná není. Ostatní národnosti, s výjimkou Poláků (díky Lemovi), tady paběrkují, rozsah knihy neumožňuje se jim ani věnovat víc. Kniha samozřejmě postihuje vývoj sci-fi, či spíše fantastiky, od samého počátku, v tomto případě tedy od eposu o Gilgamešovi. Velice rychle se však přeneseme přes starověk, středověk i novověk a ocitáme se v moderní době, a kde jinde než opět u Julese Verna, u něhož však vykonáme jen zdvořilostní zastávku a po několika malých epizodách se ocitáme přímo uprostřed fantaskního světa Herberta George Wellse. I celá druhá kapitola nás udržuje ve světě prehistorie sci-fi, korzují před námi takové slavné postavy jako E. R. Burroughs, R. L. Stevenson či Jerzy Żulawski, abychom se ve třetí kapitole rovnými nohama octli u samotné legendy, Hugo Gernsbacka. Na tomto místě je zbytečné popisovat obsah knihy dále. Znalci sci-fi označí tento popis za zbytečný, a to oprávněně, a kdo o sci-fi neví nic, udělá nejlépe, když si knihu přečte. Čte se totiž právě tak dobře jako kterákoli dobrodružná kniha, protože sci-fi, to je jedno velké dobrodruž-

ství. A tak nám nezbude než závidět Američanům skutečnost, že u nich vycházejí fantastické magazíny už víc než šedesát let, zatímco u nás se historie počítá na měsíce, a při četbě stránek knihy musíme nutně chápat, odkud vlastně pramení ta síla a kvalita amerických spisovatelů. Na tak úrodné půdě, jakou

poskytují desítky pravidelně vydávaných časopisů, musí záhy vyrůst plody, a těch už Amerika dodala dostatek. Jmenujme jen Asimova, Sturgeona, Heinleina, van Vogta, Simaka. Každému z nich musel Neff věnovat ve své knize místo, a tak není divu, že se na někoho dostalo víc, na někoho méně a na někoho vůbec ne. Některým povídkám věnuje Neff možná víc místa, než by si zasloužily, tím spíš, že často se s nimi český čtenář neměl příležitost seznámit (nebo právě proto?). Lze jen souhlasit s tím, že zápletky povídky *Soumrak* (Nightfall) Isaaka Asimova je postavena tak trochu na chatrné konstrukci, a můžeme se možná podívat, proč Neff tak podrobně líčí obsah povídky *První kontakt* (First contact) M. Leinstera. Neff považuje tuto povídku za mimořádnou a široce se o ní rozepisuje. Čtenáře

znalého sci-fi reálií takto vypsání obsah možná neuspokojí, ale důvod, proč je právě této jedné malé kapitolce věnována taková pozornost, se nabízí. Kdo četl novelu Ivana Jefremova *Cor Serpentis*, mohl se dočíst, jak naši vzdálení potomci, postavení rovněž před první kontakt, trhají na kusy právě tuto Leinsterovu povídku, už proto, že se v ní hovoří anglicky, a pak také proto, že její hrdinové myslí příliš kapitalisticky a dokonce militaristicky. Zatím jsme česky Leinsterovu povídku číst nemohli, Jefremovovu novelku ano (*Povídky z vesmíru*, Svět sovětů 1962). Až budeme moci srovnávat, snadno poznáme, které z uvedených děl je lepší, Neff to zde ne přímo naznačil a cenzor nic nepostřehl. (Mezitím už povídka česky vydána byla.)

Po pročtení kapitoly o zlatém věku americké sci-fi čeká čtenáře malý šok, protože se rovnými nohama ocitá téměř na domácí půdě. Musí spolu s Neffem klopýtat hlubokými brázdami epochy krajní meze, o níž sice Neff tvrdí, že byla zlomena napsáním Jefremovovy *Mlhoviny v Andromedě*, ale mozky řídící tuto společnost tuto zásadu uctívali téměř jako boha až do nedávné současnosti. Na vlastní kůži se o tom přesvědčila kupříkladu paní Freiová se svým nešťastným románem *Kam se poděl Silvestr Stin*, na vlastní oči se srazil s teorií krajní meze i autor těchto řádků, i když ne tak drasticky. Ano, psát sci-fi můžeme, ale tak, aby se to hodilo těm, co mají moc. A běda, když napíšeme něco jiného, nebo snad, nedej (kdo, bůh ne?) pravdu... To však jistě nemůže snižovat postavení A. R. Beljajeva, který jako jediný z ruských autorů zápasil s krajní mezí až do konce života, a mnohdy i úspěšně, jak jsme se mohli nedávno přesvědčit při reedici téměř všech jeho děl. Ostatní autoři už na tom nejsou tak dobře a Neff to (trochu zamaskovaně) dává najevo. Bylo naším štěstím, že v té době už se o teorii krajní meze smělo hovořit otevřeně (protože se o ní hovořilo otevřeně

v Sovětském svazu), jinak by tato kapitola nespátřila světlo světa a kdoví, zda by to Ondřeje neotráвило natolik, že by zanechal práce i na celé knize.

Povídka *Deadline* (Poslední lhůta) Cleva Carmilla už známe z *Ikarie* a pozornost, kterou jí věnuje Neff v kapitole *Mezi Hirošimou a sputnikem*, je zasloužená. Zde také vystupuje na stránky knihy nová generace angloamerických autorů, stačí jmenovat třeba A. Bestera, Roberta Sheckleyho, Briana Aldise či A. C. Clarka. Čestné místo zde zaujímá i Ray Bradbury.

Defiluje před námi jeden autor za druhým, jedno slavnější jméno než druhé, jsou citovány desítky románů a stovky povídek, a nutno smeknout před Ondřejem Neffem, pokud toto vše dokázal skutečně přečíst, a to v originále, protože vydat česky jen všechna díla, o nichž je v knize jen letmá zmínka, by zaplnilo slušnou knihovnu (nezbývá než se modlit ke sci-fistickému pánuobohu, aby se tak v příštích patnácti dvaceti letech stalo a aby tentýž pánbůh neodvrátil přízeň od autorů domácích).

Samozřejmě musíme pročíst i další kapitolu o sovětské fantastice, v níž má tentokrát čestné místo sám Ivan Jefremov, přesunout se na britské ostrovy, abychom se spřátelili s A. C. Clarkem a zejména jeho slavnou *Odyseou*, a pak se opět poslušně vrátit do Ameriky, abychom byli znovu utvrzeni v tom, že právě tam a nikde jinde se tvoří historie žánru, tentokrát ve stylu Nové vlny. Zákonitá je zastávka u Kurta Vonneguta, jr., jemuž snad jako jedinému zpoza oceánu se dostalo té cti, že podstatná část jeho díla na nějakou tu chvilku spočinula na pultech českých či slovenských nakladatelství. A znovu do SSSR, kde ani neostalinismus Leonida Brežněva nemohl zabránit nástupu desítek nových jmen a pravidelnému vydávání sborníků, a na závěr se projedeme západní a posléze i východní Evropou, kde jsme díky edičním počínům kamenných nakladatelských domů skutečně jako doma. Proto nezbývá než litovat, že kvůli takovým jménům, jako je kupříkladu Karl Heinz Tuschel, nezbylo místo třeba na G. R. R. Martina nebo G. Shawa, nedostal víc prostoru Henry Kuttner či James Tiptree jr. Právě proto také musíme chápat, proč poměrně krátká zmínka o Orwellově románu *1984* je pojata právě tak, jak je. Vždyť přece víme, že „všechno je jinak“.

Ondřej Neff se tedy vypořádal s teorií a teď mu už zbývala jenom jedna cesta. Člověka schopného udržet pero v ruce a milujícího fantastiku už jednou příroda donutí, aby se do ní sám pustil. Kolik je tu nápadů, na které ještě nikdo jiný nepřišel! Kolik je tu nezmapovaných hvězd, planet, kolik kyborgů je nutno vyslat proti nepřítelům, kolik civilizací je nutno zachránit.

Ondřej Neff nastoupil dráhu spisovatele sci-fi povídkami, první z nich spatřily světlo světa ve dvou velkých edičních počinech Vojtěcha Kantora a Mladé fronty v roce 1983 – *Železo přichází z hvězd* a *Lidé ze souhvězdí Lva*. Víme už, že tyto sbírky odstartovaly vlnu, či aspoň vlnku dalších nakladatelských počínů, jejichž zatímtním vrcholem je řada velkých antologií Ivo Železného v nakladatelství Svoboda. Po letech útlu socialistického realismu a později normalizačního realismu se otevřela brána i pro ty, kteří měli víc fantazie než ti, co budovali železniční trať daleko od Moskvy. Ondřej Neff je jedním z nich. Po malé zastávce ve sbornících *Hvězdy v trávě* a *Návrat na*

planetu Zemi, kde se musel o místo na slunci dělit s dalšími padesáti českými a slovenskými autory (sic!), přichází v roce 1985 Ondřej Neff s první samostatnou knihou povídek vydanou v Mladé frontě pod názvem *Veřejně naruby*.

Knížka obsahuje třidvacet povídek nejrůznějšího zaměření i kvality. Je to prostě obvyklá směs, jaká se obvykle sestaví, když má autor za sebou hezkou řádku povídek a nemá možnost je publikovat jiným způsobem, protože časopisy na sci-fi nereagují, speciální sborník či sci-fi magazín ve stylu *Astounding* neexistuje a almanachů vychází jako šafránu, maximálně jeden za rok. Přesto přinejmenším čtyři povídky z této sbírky stojí za zvláštní zmínku.

Především je tu *Největší vodvaz v dějinách svangu*, který způsobil ve sci-fi hnutí malý odvaz. Když totiž byla v 90. letech uspořádána anketa o nejlepší českou povídku všech dob a sešly se anketní lístky, dostal nejvíc hlasů právě *Vodvaz*. Je zřejmé proč. V době diskoték nutně musela tato povídka padnout do oka právě nejmladší generaci, to jest té, která ve světě, Československo nevyjímaje, čte sci-fi nejčastěji. Je to povídka vysloveně pro ně, hlavním hrdinou je jejich vrstevník, nosným motivem je svangová mánie, tolik připomínající dnešní zbožňování idolů pop-music. A tak, jak se převalují módní vlny v hudbě, právě tak odchází ze scény swang a s ním i všechny idoly.

Na dalším místě by bylo třeba uvést útlé dílko s názvem *Pomník*. Zde připomínám úvahu, kterou jsem vyslovil o několika stránkách výše. Ondřej Neff vnesl do sci-fi nový, originální nápad, patrně dosud nikým nepoužitý, a také zaznamenal nový rekord, sice nezaznamenaný v Guinessově knize rekordů, ale o nic méně pozoruhodný. Uvedl na scénu Planetární Pyj a Světovou pochvu, přičemž Pyj má dvacet kilometrů v déli, průměr dobrých šest kilometrů a vak s testikulemi se dotýká mořského dna v hloubce osmi kilometrů. Je nábledni, že Pochva je anatomicky přizpůsobena. Toto monstrum slouží k tomu, aby každý člověk mohl pravidelně užívat svého podílu rozkoše, pokud si k tomu po dosažení určité věkové hranice opatří malý aparát. Lidstvo je samozřejmě odvedeno od lásky dané přírodou a jen náhodou se narodí dva lidé, kteří mu připomeneou půvaby přirozenosti. Těm za to postaví pomník.

V povídce *Jak přišla Lali o zapalovač* uvádí Neff na svět další novinku. Spuštění stroje času způsobí, že všechno, co bylo vyrobeno lidskou rukou a tudíž spotřebovalo čas, přestane existovat. Neff domýšlí tuto myšlenku skutečně ad absurdum a některé popisy jsou jako vystřiženy z drastického horroru.

Za vrchol sbírky lze však považovat povídku *Bílá hůl ráže 7,62*, byť zpracovává celkem banální námět, tedy zde vpád mimozemšťanů na Zemi a to hned přímo do Prahy. Originální je způsob, jakým se Neff s mezhvězdným konfliktem vypořádal. Mimozemšťané totiž využívají k vpádu na Zemi lidského zraku, takže kdo se na cizí bytost podívá, brzy nato se sám v ni změní. Vyříditi mimozemšťany tedy dokáže pouze slepý střelec, a takového lze samozřejmě najít mezi kaskadéry autorodea. Celá povídka se čte jedním dechem, má výbornou dramatickou stavbu a skvělé vyvrcholení. Zde poprvé Ondřej Neff zařadil na brány světové extratřídy.

Druhou Neffovou sbírkou, vydanou o dva roky později v nakladatelství Československý spisovatel, je *Čtvrtý den až na věky*. Je to také jediná Neffova beletristická kniha, které se dostalo cti tvrdých desek. Představuje mnohem kompaktnější celek a povídky jsou kvalitou mnohem vyrovnanější, přičemž se dá říci, že jde o další stupeň vzhůru.

Za zmínku stojí povídka *Večírek s překvapením*, která má zajímavou genezi. Neff se s ní zúčastnil soutěže Pseudovyabstrahovaná Judita, vypsanou fanzinem *Sířna* z Boskovic v roce 1984, a obsadil třetí místo. Na tom by nebylo nic tak zajímavého, kdyby podmínky soutěže nebyly poněkud kuriózní. Autorům byla krom rozsahu předepsána úvodní věta, protože je všeobecně známo, že na údernosti úvodní věty v mnohém záleží. Soutěžní věta zněla takto: *Toho rána, kdy si Petr s úděsem uvědomil, že světové zásoby zlata činí na kilogram přesně tolik, kolik váží Eiffelova věž, zazvonil v jeho staromládeneckém bytě telefon*. Nutno říct, že v povídce se tato úvodní věta vypařila kamsi do neznáma, a asi je to škoda.

Krutě si osud zahrál s povídkou *Tvář (!) člověka (?)*. Původně ji vybral Ivo Železný do antologie *Roboti a androidi*, slibované na rok 1986, ale čas plynul, Ondřej Neff nic zlého netuše zařadil povídku do vlastní autorské sbírky, která nakonec vyšla o víc než rok dříve než výše zmíněná antologie. Povídka je drsným příběhem kyborga na útěku a byla počtána v hlasování čtenářů *Ikarie* jako 11. historicky nejlepší česká povídka.

V povídce *Jitro pro strašnou radost* přináší Neff na scénu problematiku pohlavních styků mezi příslušníky různých civilizací, a jak už je jeho zvykem, našel si zcela nový náhled na věc. *Součkos*, dialog o stroji času, přináší fiktivní dialog mezi Ludvíkem Součkem, Sokratem a Alenkou, hrdinkou Carrollových příběhů.

Aby přišla na svět další povídková sbírka, musely uplynout tři roky. Svět, alespoň ten náš, se mezitím změnil k nepoznání, ale soubor *Zeppelin na Měsíci* se zrodil ještě za starého systému, přesto však na nás z každé stránky už dýchá dech nové doby, kterému cenzoři hynoucího systému už nestačili.

Přestože knížka má v roce 1990, vyšla už v lednu a při tehdejších výrobních lhůtách je zjevné, že Neff v ní po převratu už nemohl změnit ani písmenko. Přesto v povídce *Vládní tramvaj* jezdí československý prezident po Praze tramvají, což by ostatně nebylo ve sci-fi nic divného, ale zajímavé na tom je, že Neff jaksi pozapomněl do názvu republiky vepsat slovo socialistická, což se mu před pěti lety ještě nestávalo, a dovoluje si jezdit kolem Masarykova nádraží. Jinak se jedná o krásnou absurditku, protože prezident si dovolit na zastávce ujet ministru financí (!), má v knihovně 11 svazků *Tarzana* a je pokutován revizorem, protože jede bez jízdenky. Není divu, že po krátké zastávce v hospodě je prezident svržen a jde domů pěšky najde řemeslníky, jak před jeho domem (v Příběhnické ulici) vytrhá-

vají koleje, aby je zavedli k nové hlavě státu. Co mu zbývá než jít dělat revizora...

Poselství pro Agla Mathona spatřilo světlo světa už v Kantorově *Přistání na Řípu*, kde podezřele svou úrovní převyšovalo své sestřičky, a i zde je možné je považovat za vrchol sbírky. Čtenář s napětím sleduje děj kypící bujarým tempem, aby se nakonec s překvapením dověděl, že Země je právě taková, jakou si ji lidé udělají...

Zatím poslední povídková sbírka je trochu krokem zpět, patrně proto, že vznikla pouhým sestavením textů publikovaných v antologiích, časopisech či dosud nevydaných. Nese název *Vesmír je dost nekonečný* podle své titulní a nejlepší povídky, a je už produktem nakladatelství vzniklých v polistopadovém kvasu. Proč je vesmír dost nekonečný, se dovíme v humorném příběhu o meziplanetárním konfliktu filmařů se záhadnou civilizací. Tento příběh lze v jinak poměrně dost vážně, někdy až pochmurně laděných Neffových příbězích možno považovat za nejveselejší a humoru je v něm přebytek.

Jaksi mimo bloky zatím stojí povídka *Bludiště*, uvedená na svět v Kosatikových *Letech zakázaných rychlostí* (4), kde se kosmonauté likvidující staré kosmické stanice dostanou do kontaktu s mimozemskou lodí, bludištěm s nekonečným počtem místností, jehož logiku pochopit je nad lidské síly, a popravdě řečeno i trochu únavné pro čtenáře.

Ondřej Neff, jako řádný profesionál, nezůstal samozřejmě jen u povídek. Romány na sebe nedaly dlouho čekat, hned ten první znamenal počátek volné trilogie, nesoucí názvy *Jádro pudla*, *Čarodějův učeň* a *Šídlo v pytli*. Všechny tři spatřily svět v péči Hany Krubnerové v edici Karavana nakladatelství Albatros.

Tady bylo psaní textu v roce 1999 přerušeno v klamně naději, že bude brzy dokončeno. Leč nestalo se tak. Na můj přímý dotaz Ondřej sdělil, že neholdá již psát pokračování knihy *Něco je jinak*.

Ale napsal toho moc a moc jiného a moc a moc hezkého.

Díky za vše, Ondřeji. Vždyť přece *Všechno je jinak*.

Josef Pecinovský

Díky za převyprávění vernovek.

Díky za příběhy z Arkádie.

Díky za spousty povídek.

Vše nejlepší k narozeninám.

Pozdravuji Dědka Čucháka a Kubu Nedomého.

Hu!

Odposlechnuto

Občas mám pocit, že Ředitelství silnic a dálnic čeká, až si všichni koupíme ta létající auta.

HNILOB

Amal El-Mohtar, Max Gladstone: Tak prohraješ časovou válku

Základní východisko, které mě ke knize nalákalo, je následující: uprostřed dlouhé časové války najde agentka jedné strany dopis od své protivnice, přečte si ho, odpoví, a rozvíjející se korespondence postupně nejen přeroste v lásku mezi nimi, ale nejspíš výrazným způsobem ovlivní i probíhající válku. I když kniha předpokládá dospívajícího čtenáře mnohem více, než jsem očekával, řada věcí mě na ní nakonec zaujala.

Tak prohraješ časovou válku vychází z očekávání dosti poplatných současné módě. Zcela přirozeně je lesbická, feministická a protizápadní, ale každý autor má právo na svůj postoj a příběhu to nijak neubližuje, není-li čtenář na tyto prvky už dopředu alergický sám o sobě. Zajímavější je, že většina knihy je založena na „výjevech“, tedy scénách, které mají být působivé samy o sobě, ale nevytvářejí žádný kloudný děj. A poněkud úsměvně (a současně hořce) na mne působilo, že autoři pokládají souvislý dopis za pro čtenáře neznámý a svojí novostí tudíž vzrušující literární žánr.

Dlouhý úvod, který trvá více než polovinu knihy, je složen z pravidelného střídání kapitol, kde proti sobě agentky bojují ve válce, přičemž nacházejí důmyslně ukryté dopisy od své protivnice, a textu dopisů samotných. Pro řídkost a epizodnost děje, která se stala morem zvláště streamovaných seriálů a která postupně proniká do literatury, zde takto autoři nacházejí určité ospravedlnění: místa, kde si agentky předávají zprávy, jsou od sebe vzdálená v čase i prostoru, takže situace mezi sebou nemají žádný přímý vztah.

Přesto bych očekával, že se nakonec dozvíme alespoň něco o mechanismu časové války: jakým způsobem vědí, jak mají historii změnit, aby to pro jejich stranu bylo výhodné, jak vůbec dokáží objevit a sabotovat plán své protivnice, jak to, že je dopis vždycky nalezen, když to obvykle působí jako čirá náhoda. To jsou otázky, které si autoři vůbec nepřipouštějí, kniha spoléhá na sílu výjevů z historie. Ty jsou někdy i docela zajímavé, přinejmenším se autoři snaží vybudovat na chvíli specifickou atmosféru nebo jiný „efekt“. Ale často k tomu přistupují jen povrchně a celkově působí tato složka knihy dosti vycpávkově, podstatnější jsou vzájemné dopisy.

Vždycky se mi zdálo překvapivé, že neexistuje více románů v dopisech, protože forma dopisu mi přišla velmi snadná. Ale možná je pro potřeby románu až příliš snadná, jak ukazuje tato kniha. Na jednu stranu jde o dopisy živé, působí bezprostředně, dokáží dobře předat emoce a je z nich velmi dobře a věrohodně cítit zamilovanost hlavních hrdinek. Do určité míry dokonce reflektují otázku, jak by dvě osoby ze zcela odlišných kultur (reprezentovaných zde dosti banálně civilizací „přírody“ a „techniky“) dokázaly najít řeč, která je dostatečně sdílná,

aby umožňovala vznik lásky jen na základě textu. Sdíleným jazykem je zde historie, kterou obě mění. I když zrovna tyto literární a historické odkazy působí v knize dost neústrojně, protože jsou příliš okaté: Jsou určeny ke googlení? Mají čtenáře vzdělávat? Naklonit si americké knihovnice, aby knihu propagovaly?

Dopisy se však nikdy nedostanou nad úroveň bezprostředního okouzlení ze zamilovanosti. Podobně jako výjevy z časové

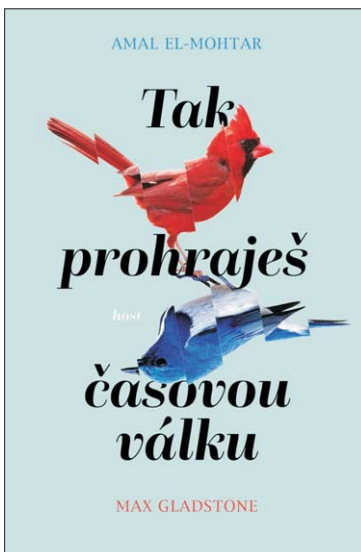
války nevytvářejí zápletku, tak dopisy nevytvářejí konflikt (nedochází dokonce ani k dočasnému vzájemnému nepochopení). Je to zřejmě způsobené i tím, že obě hlavní postavy jsou si velmi podobné. Kdyby nebylo oslovení a podpisu nebo občasného odkazu na nějaké reálie, byly by dopisy nerozlišitelné, vůbec by nešlo poznat, zda je psala agentka Červená nebo Modrá, protože jejich psychologie jsou prakticky totožné.

Jakkoli jsou tedy obě střídající se linie knihy samy o sobě poměrně ploché, přesto vytvářejí zajímavý kontrast, byť se domnívám, že nebyl autory přímo zamýšlený. Zatímco dopisy nám intimně ukazují krásné, citlivé a milující osoby, činy, kterých se dopouštějí ve válce, jsou zpravidla kruté, krvavé a mívají rozsah genocidy.

Kniha tak oslavuje schopnost dvojho, navzájem zcela odděleného citění. To je něco, čím jsme měli sklon zvláště pohrdat na fašistickém Německu, jehož pohlaváři se ve vnějším světě ve jménu vyššího dobra dopouštěli zvěrstev, ale osobně mohli být dobrými manželi a rodiči, veselými kamarády a občas i milovníky umění s dobrým vkusem. Zdá se, že tato zkušenost už je zapomenuta, autoři představu nevynutelného barbarství přijímají s pro mne až mrazivou snadností a bezstarostností.

A podobně jako v německém případě nejde o barbarství přinášející do unavené civilizace novou vitalitu. Je to pozdní – „upírské“ – barbarství civilizace skrytě fascinované smrtí. Nicméně rozpor obou prožitků se v knize projeví jen velmi náznakově a jen jako vedlejší důsledek jiného střetu. Skutečný děj knihy se začne odvíjet ve chvíli, kdy se ukazuje, že skrytý milostný – byť jen dopisy zprostředkovaný – vztah nepřátelských agentek není možné zcela skrýt před pozorností jejich organizací. Jejich nadřízené je postupně dotlačí do situace, kdy si chtě nechtě musejí vybrat mezi svým životem a životem své partnerky.

Tím se odhaluje druhý, viditelnější, ale myslím, že opět nezamýšlený paradox knihy. Hrdinky jsou jako agentky samozřejmě výjimečné a schopné – i když pro čtenáře jsou tyto vlastnosti pouze tvrzené, povrchní zobrazení časové války je nikdy neukáže v situaci, kdy bychom tyto jejich vlastnosti do-

kázali ocenit. A jako partnerky si vzájemně dokonale rozumí – jejich vztah ukazuje skoro zázračnou spřízněnost dvou duší, což nejspíš opět souvisí s tím, že prožitky, které u nich vidíme, jsou dost obyčejné, i když jim samotným se zdají být mimořádné. Každopádně obě linie knihy takto ukazují, že v jejich životě je všechno snadné. Možná jsou věcně i psychologicky schopné neobvyklých výkonů, my je však jejich očima rozhodně nevnímáme jako obtížné.

Jestliže nemohou dosáhnout štěstí, je to nutně způsobené vnějšími okolnostmi. To je v pořádku, co se týká děje: tam jim jejich společnosti skutečně brání, aby mohly žít spolu. Řešení této obtíže je věnován závěr knihy – a jde o zápletku zajímavější a chytřejší, než by se zdála naznačovat úvodní více než polovina knihy. Jenže i když je tyto události ohrožují na životě, v milostném příběhu nás zajímá, jak bude na pozadí vyprávění vypadat jejich vztah a jeho vývoj. Je v něm štěstí možné dosáhnout tím, že odstraníme vnější překážky?

Obvyklý předpoklad, z kterého příběhy vycházejí, říká, že náročnost vztahu mezi dvěma lidmi spočívá v jejich vzájemné odlišnosti, kterou je velmi obtížné překlenout nedokonalou komunikací prostřednictvím jazyka. Vnější překážky, které musí překonávat, jsou způsobem, jak spolu – a také se čtenářem – můžou sdílet jakousi další, existenciální zkušenost. Ale samo odstranění překážek vůbec nic nezaručuje.

Dnešní mladí lidé – máme-li knihu takto brát za reprezentativní – chytli sami sebe do zvláštní pasti. Domnívají se, že život je snadný: přinejmenším tedy ve smyslu, že *má* být snadný. Viděli jsme to na profesní rovině obou hlavních hrdinek, které jejich práce baví a zvládají ji s lehkostí, která je nijak nezatěžuje, ani když jde o krvavou fezičtinu. A jejich dopisy ukazují, že stejné to je (má být) i v osobní rovině, najdou-li správný protějšek. Jestliže se jejich život neodvíjí podle těchto předpokladů, domnívají se, že jim ve „velikosti“ brání „systém“.

Něco takového není z dříve obvyklého pohledu jen omyl, je to kýč. Představa o snadnosti života natolik neodpovídá zkušenosti každého, kdo se o něco opravdového někdy snažil, že se její osvojení dá vysvětlit pouze jako sebeklam. Zvláště postřeh, že zamilovanost se nemůže stát trvalým základem vztahu, byl dříve považovaný za téměř banální. Jistě, každá generace má právo zamilovanosti znovu propadat, ale příběh – jako literární reflexe tohoto stavu – by neměl zakrývat, že se stejně jako každá předchozí generace bude muset poučit z toho, že zamilovanost je dočasný stav, který jako hlavní základ romantického stavu nutně selže. (Chce-li se příběh takovému přiznání věrohodně vyhnout, musí si autor pomoci nějakým „špinavým trikem“, jako je třeba včasná smrt milenců v *Romeovi a Julii*.)

To, co nám ukazuje kniha *Tak prohraješ časovou válku*, z mého pohledu vlastně není příběh: je to spíše vize příběhu. Chápu, že je to vize, po které lze toužit. Ale smyslem příběhů je – nebo alespoň bývalo – předvádět nám, jak se naše touhy střetávají s realitou, za jakých okolností a v jaké podobě lze sny naplnit. Neměly by nás utvrzovat ve falešných představách. Jediné, čím se tento příběh odlišuje, je, že nepojednává o lásce muže a ženy, ale o lásce dvou žen. Nikde v textu není přímo naznačeno, že by to měl být důvod, proč jejich vztah bu-

de vypadat a fungovat jinak – ostatně, kdybychom ho takto chtěli vykládat, nebude to ani v dnešní době působit zvlášť přesvědčivě.

Možná by se dalo namítnout, že knihu *Tak prohraješ časovou válku* beru vzhledem k jejímu žánru a předpokládaným čtenářům příliš vážně, ale protože pojednává o důležitých věcech, myslím, že je potřeba brát ji vážně. I když by se z mého dosavadního líčení mohlo zdát, že kniha je zajímavá nanejvýš jako případová psychologická studie měnících se společenských nálad, není tomu tak. Závěr ukazuje, že autoři nejen nejsou hlupáci, ale nechtějí se nutně ani podbízet předpokládaným nedostatečným čtenářským zkušenostem.

Zápletky knihy nakonec představuje docela solidní a neotřelý příspěvek do klasického žánru sci-fi příběhů, jejichž pointa je postavená na časovém paradoxu. Některé metafory, které kniha používá, jsou silné a působivé. Zdaleka ne všechny, většina je jich banálních, ale autoři jsou občas schopni dobrat se něčeho skutečného. A nakonec ani zobrazení zamilovanosti a vášně, ve kterém je kniha patrně nejzdařilejší, není ve fantastickém oboru ani zdaleka vyčerpaným motivem.

Ba co víc, výstavba závěrečné pointy předpokládá, že vztah mezi hlavními hrdinkami je dospělý: nejenže jsou schopny oběti, ale prokázají také mimořádné vcítění jedna do druhé. Kniha nám neukazuje, jak podobné kvality dosáhly – to je opět považované za natolik snadné a samozřejmé, že to podobně jako jejich genialita při plnění válečných úkolů nestojí za zmínku. Ale podobně jako autoři mimoděk ukazují vizi příběhu, tak ukazují také vizi vztahu: nepřímo uznávají, že podoba vztahu, o které většinu doby píší a kterou oslavují, není dostatečná. Jejich zamlčený předpoklad, že láska sama stačí k tomu, aby byla láska úspěšná, je ovšem – měříme-li ho dosavadní lidskou zkušeností uloženou v příbězích – nepravdivý. A kniha nám neukáže nic, co by nás mělo vést k náhledu, že dnešní mladá generace je něčím natolik výjimečná, aby toto zavedené – byť jim zřejmě neznámé – vědění zneplatnila.

Myslím, že hodnotu knihy nakonec sráží hlavně dva problémy, jeden formální a druhý obsahový. Námět knihy, přinejmenším při způsobu, jak k němu autoři přistoupili, je vhodný pro dlouhou povídku, ne pro krátký román. Zásadní zahuštění textu by přispělo k tomu, že by museli mnohem pečlivěji vážit, co a jak můžou říct, což by je například nutilo více odlišit postavy obou hrdinek nebo nám jejich časovou válku ukázat jen v náznacích, u kterých by nebyla tak nápadná její naprostá ne-realističnost. Kniha ve stávající podobě často sklouzává k lyričnosti, ale ani v dobré lyrice nespočívá síla metafor v jejich nahromaděném množství, nýbrž v pronikavosti jejich výstižnosti.

Druhá změna je ještě důležitější: postavy by měly být dospělejší. Agentky, které měly prožít řadu různorodých životů v mnoha časech a místech a které nasbíraly životní zkušenosti mnohonásobně převyšující naše, si věrohodně nevystačí s pubertální zamilovaností. Musí prožít něco hlubšího, něco více existenciálního, aby na nás jejich proměna měla dramatický účinek. Bez toho je kniha jen příběhem o jejich seznámení, které se sice odehrálo za pozoruhodných okolností, ale všechno

Poznámky na okraj knihy Ondřeje Neffa *Něco je jinak*

Ondřej Neff (syn Vladimíra Neffa) není českému fandum neznámý. Napsal monografii *Podivuhodný svět pana Verna* doplněnou rozsáhlou bibliografií všech vydání Vernových knih u nás. V *Technickém magazínu* vycházel v roce 1981 jeho desetidílný seriál *Podoba věcí přístích*, v němž se se čtenáři rozdělil o své široké znalosti takřka všech odvětví science fiction.

Jeho pro sci-fi bezesporu nejzáslužnějším dílem je ale cyklus esejů o dějinách české vědeckofantastické literatury *Něco je jinak*.

Hned v úvodu, ve kterém se snaží vymezit pojem science fiction, podává jednu z nejlepších definic žánru: Sci-fi, je literatura, kde je něco jinak'. Na téže straně pak říká: Protože je obtížné najít definice popisující, jak sci-fi vypadá, zvolil jsem definici vyjadřující její funkci. Smysl SF je v metodě, jakou zkoumá člověka. Autor způsobí, aby „něco bylo jinak“, a zkoumá, jaké následky to vyvolá. Podstatné je, že v SF to „něco“ jsou umělé vytvořené podmínky (zkráceno ZR). Neff upozorňuje, že to „něco“ může být např. přítomnost pohádkových a mytologických bytostí (pro čtenáře je toto upozornění zbytečné, ale např. v knize M. Genčiové *Vědeckofantastická literatura* nebo v knize *Genese a poetika science fiction* D. Slobodníka, obě vyšly v roce 1980, byla tato skutečnost zcela pominuta, pozn. ZR).

Dál se O. Neff zmiňuje o nutnosti zvláštního přístupu k sci-fi při literárním hodnocení jednotlivých děl, kdy se nepo-

.....
důležité se v něm odehraje až později. A protože hrdinky nemusely prokázat žádnou schopnost překonávat obtíže, které budou pramenit z jejich nutné vzájemné odlišnosti, nemáme vůbec žádný důvod si myslet, že ve svém vztahu uspějí.

➔ Je zvláštní, že se autoři, z nichž ani jeden není jako spisovatel žádný začátečník, spokojili s tak řídkým a povrchním příběhem. Je pravda, že si zvolili obtížné téma: příběhy, ve kterých existují paralelní a změnitelné časové linie, často svádějí ke svévolnosti, která je způsobena snadností, s jakou je možné malými zásahy provádět velké změny, a krutosti, která je důsledkem oslabeného smyslu pro závažnost skutečnosti a úcty k ní. (Přijde mi zajímavé, jak na tyto kvality nenápadně poukazuje koláž z rozřezaných ptáků na obálce.) Ale o to více je potřeba, aby psali o něčem, co je nejen skutečné, ale i dostatečně opravdové, aby to zvýšenou proměnlivost reality a určitou libovolnost časových linií dokázalo vynahradiť.

Jinak řečeno, *Tak prohraješ časovou válku* je čtení vhodné pro lidi, kteří toho ještě moc nepřečetli. Mají-li smysl pro příběhy, bude se jim líbit – a budou chtít přečíst více a napsaného lépe. Ale citát, který vydavatel umístil na obálku a který hlásá, že „román si zaslouží několikrát přečtení“, je prostě výsměch každému, kdo už nějakou opravdovou knihu četl. S touto výhradou ale nelituji, že jsem si knihu koupil a věnoval čas jejímu přečtení. Zdaleka nenaplnila svůj možný potenciál, ale založila ho dostatečně na to, abych si ho dokázal představit – byla to tedy podařená „spekulativní próza“ ve zcela zvláštním významu toho označení.

Jiří Grunt

Host 2025, překlad Ivana Svobodová, 200 str., 369 Kč

suzuje pouze životnost a přesvědčivost postav, ale i zdařilost a nápaditost „umělých podmínek“, do kterých autor své hrdiny postaví.

V následujících kapitolách pojednává o předchůdcích a klasických science fiction u nás. Velkou pozornost věnuje Komenskému, Arbesovi, Čechovi, Nerudovi, legendě o Faustovi a vlivu gotického románu.

Vezme nás s sebou do roku 1907 na výpravu za skutečně první českou sci-fi, příběhem, jenž má všechny atributy, které od SF vyžadujeme. Poprvé se dozvídáme, kdo byl M. Suchdolský, autor románu *Rusové na Marsu*.

V kapitolách věnovaných Haussmannovi, Čapkovi a Weissovi píše O. Neff o vrcholných dílech české sci-fi. Zajímavá je zejména kritika čapkovských východisek z hlediska naší přítomnosti, kdy je *Krakatit* stejně reálný jako zahrádka nebo Pejsek a Kočička v době Čapkově.

Věděli jste, že J. M. Troska uvedl Čapkovy roboty do „tvrdé sci-fi“ dříve než I. Asimov, nebo že z Trosky čerpali např. F. Běhounek nebo V. Babula?

Z hlediska vývoje současné sci-fi jsou nejzajímavější kapitoly o Ludvíku Součkově a Josefu Nesvadbovi, ke kterým mám několik drobných výhrad.

Dozvídáme se mnohé o Součkově jako člověku; co je trochu problematické, je Neffovo hodnocení Součkovy tvorby. Když velmi pochvalně hovoří o sbírce povídek *Bratři Černé planety*, poznamenává, že jeho povídky značně převyšují románovou tvorbu (to je v SF běžný jev), ale pak se dlouze věnuje takovému nezdaru, jako je román *Tajemství jantarové komnaty* a např. sbírku brilantních povídek *Zájem galaxie* odbude jedinou větou. Politováníhodné je, že O. Neff zřejmě nečetl knížku *Operace Killy*, podle něho jde o nepříliš podařený román dänikenovské ražby, jsou to však tři povídky, které považuji za jedny ze Součkových nejlepších. Neuvádím to zde ale jako výtku, při tak obrovské práci se nelze zcela vyhnout chybám.

Následuje kapitola oslavující Josefa Nesvadbu. Nedoceněním Součka a pominutím některých autorů Nesvadbova postava narůstá do nadlidských rozměrů. Pro několik souborů povídek, s kterými J. N. začínal a které už patnáct let nepíše (bohužel, neboť patří k tomu nejlepšímu v české SF), je mu O. Neff ochoten odpustit takřka cokoliv. Dokonce se vzdává i zvláštních kritérií přístupu k SF, které si sám stanovil (viz výše).

Poslední kapitola je věnována poválečné tvorbě ostatních autorů, kde je na důkladné hodnocení dost času; třeba ještě něco opravdu dobrého napíší.

Velmi cenný je doslov J. Veise, který se v něm, mimo jiné, snaží dobrat příčin současného stavu SF u nás.

Knihu uzavírá obsažná bibliografie české SF.

Tato knížka o science fiction se čte, jako by to SF byla. Je psaná živým jazykem, s humorem a hravostí, a spíše než pro literární badatele je určena pro naši obec fanoušků sci-fi. Škoda, že vychází jen v nízkém nákladu 7000 výtisků; určitě nesmí chybět v knihovničce žádného Sci-fi klubu nebo opravdového fanouška.

Zdeněk Rampas / SF 1982-01

Ondřej Neff – jak ho vidíme

Člověk konající

Když jsem byl mladistvý středoškolák, měl jsem touhu nějak se blížit svým bohům, což byli spisovatelé sci-fi. V polovině 80. let mnoho z těch bohů již nežilo, ale jeden nový se dral na vrchol. Sbírka povídek *Vejsce naruby* byla zjevením, od Pištěkovy obálky po pecku *Největší vodvaz v dějinách swangu*, což byl dnešními očima v podstatě proto-kyberpunk. Měl jsem tehdy kamaráda Petra Bedrnu, který prodával v knihkupectví. Domluvil mi, že mohu asistovat na Neffově autogramiádě tehdy nově vydaného románu *Jádro pudla*. Pamatujete? Velký sešit edice *Karavana*. Snil jsem o tom, jak budu hodinu dlít po mistrově boku a pokud možno vést duchaplnou konverzaci. Jak se rozejdeme jako přátelé. Takže jsme se představili a já mistrovi *Jádro pudla* otevíral na vhodném místě, aby se ON nemusel tímto úkonem unavovat. Tak to šlo asi hodinu, lidé chodili jeden za druhým, já mlčel jak zařezaný, na konci se mi ON podepsal i do mého výtisku, rozloučili jsme se a šli si po svých.

To byly skrovné začátky. Ondřej pak vpadl do fandumu jako puma do kurníku. Byl starší, protřelý, perfektně vypsáný, vtipný, dravý a – náš. Kdybych měl uvést jedinou vzpomínku, která mi ho charakterizuje nejlépe, tak je to naprosto nicotná epizodka. Měli jsme po jednom conu v polovině 80. let deinstalatovat výstavu obrazů kohosi, možná Zhoufa. Ondřej je snad měl někam vézt autem. Stálo nás před těmi obrazy několik a radili se, kterak na to. Kdo to kde uchopí, jak to ponese, jak se na tu práci rozdělíme a kdy vůbec začneme. Načež přišel Ondřej, popadl první dva obrazy a odešel s nimi k autu. Ondřej je člověk konající, vezmi si z něj příklad, to jsem si tehdy zapsal za uši.

Ivan Adamovič

Kterak jsem Ondřeje Neffa příšerně nasral

Že do role pravé ruky superzombivce Nadlesního Bárty chceme obsadit Ondřeje Neffa, to nám bylo se Štěpánem Kopřivou jasné, už když jsme scénář zombie komedie o hlodání smyslu života psali. Že budeme natáčet v motorestu na cestě mezi Prahou a Karlovými Vary též. Ale jak náročná bude jeho maska s tunou latexu a nikotinově zahnědlými zuby, to nás poněkud překvapilo. Stejně jako nás zaskočila komplexita zorganizování natáčecích dnů. Stalo se tedy jednoho dne, že Ondřej Neff dorazil na čas, což u nás znamenalo zhruba v šest večer, kdy dorazila zapůjčená kamera, celou noc kvůli komplikacím pročekal na záběr, aby někdy nad ránem zjistil, že celá jeho herecká akce spočívá v krátkém záběru přes jeho rameno. Jenže hleďte na place chlápka s podobnou fysiognomií, když naši maximou byli samí vlasatí a zarostlí zombíci lesníci. Tehdy se na mě po právu náš hvězdný herec našel. Čekám tady celou noc na záběr a ten je pak přes moje ucho a trvá deset vteřin? Ať už zaznělo toto, nebo něco velmi podobného, roli superzombivce Knýbela už mu nikdo nikdy nevezme a vstoupil jí stejně jako před tím do historie české SF také do dějin české kinematografie. Historku o zombíkovi ohnilcovi si nechám, pokud se tu s ní nevytasí Štěpán, na oslavencovu devadesátku.

Marek Dobeš

Ondřej Neff a já – vzpomínky a přání

Osobně se známe minimálně. Jedna z prvních knížek, které jsem vydal, byl *Kontinent neomezených možností* od Jaroslava Velinského. ON ji uviděl na pultě nějakého prodejce na Draconu 95, zvedl ji nad hlavu a zvolal: „Koukejte, takhle má vypadat správná sci-fi knižka“. Byla to pro mě velká a nečekaná pochvala a současně signál, že to asi nedělám úplně blbě. I když, přiznejme si, tehdy nebyl až takový problém trochu vystoupit z řady – Ikarie, Návrat, Winston Smith, Baronet nebo Laser, to zrovna nebyly typografické vrcholy naší knižní produkce.

Neffovu knihu *Všechno je jinak*, která vyšla uprostřed osmdesátek, jsem četl s posvátným zaujetím a je to pro mě svým způsobem dodnes bible science fiction (dnes vím, že ji nepsal sám, ale to jí nic neubírá, spíš naopak). Z beletrie mě zasáhly především povídky – *Bílá hůl* a *Vodvaz* už zůstanou navěky ve zlatém fondu české SF. Kupodivu moje nejmilejší kniha od něj je nejspíš *Pole šťastných náhod*, což je úplně mimo žánr, a pak samozřejmě komiks *Pérák*, který za totáče fungoval jako neuvěřitelná pecka (sám ho i nakreslil!). Řada hlášek odtud by určitě zlidověla, pokud by vyšel oficiálně a dostal se víc mezi lidi (což ovšem tehdy nešlo).

Ve své době jsem samozřejmě sledoval *Neviditelného psa*, první český internetový deník, později portál Diginéff, se stovkami důkladných fotografických recenzí. ON je totiž také průkopníkem internetového zpravodajství a profesionálním fotografem. V tom mi připomíná Ludvíka Součka, který také psal dobrodružnou SF i odborné knihy o fotografii. ON byl navíc za mlada velkým sběratelem verneovek a dnes je vlastně Vernovým pokračovatelem. Nejen že napsal *Podivuhodný svět Julesa Verna* a desítky vlastních podivuhodných cest do vesmíru i jinak, ale také proto, že přepsal a zkrátil osm nejznámějších verneovek, aby je zpřístupnil dnešní generaci. Podle mě velmi záslužný čin, i když jsem četl i docela drtivé recenze různých literárních „vědců“.

Vybavuju si také jeho předmluvu k nějaké Součkově knize, kde Součka přirovnává k chrlící sopce. Pokud Souček navázal na Verna v *Cestě slepých ptáků* a stal se králem tehdejší domáci SF (mohu-li to tak říci), je to v mých očích právě ON, kdo je dnes největším žijícím klasikem české SF a pokračovatelem Součka. Aby to naplnil i skutkem, mohl by dopsat nedokončený román *Železo přichází z hvězd*, který v tak napínavé chvíli končí... :)

Radek Dojiva

Jak jsem „pořádal Neffa“

Při svém studentském působení na Pedagogické fakultě v Českých Budějovicích jsem se snažil zčeřit tamní vody nějakou aktivitou. Když se mi podařilo do studentského klubu pozvat Jiřího Grygara, sláva mi stoupla do hlavy. Kdo další? Ondřej Neff se nebránil a po několika telefonátech jsme domluvili termín. Byl čtvrtek, vystoupení mělo být hned následující pondělí. V pátek jsem o akci informoval šéfa klubu s „příkazem“ zajistit propagaci. V pondělí přijedu na kolej a vidím jen jediný, vcelku nenápadný plakát. Bylo šest hodin, Ondřej přijel podle

dohody. Chvilí si povídáme na mém pokoji a pak odcházíme do klubu. Ne že bych čekal davy, ale absolutní prázdnota mě přece jen udivila. Omluvím se slovy, že jsem spletl termín začátku, a vystartuji za vedoucím kolejního klubu. Musí zjednat nápravu. Po několika minutách přijdou první (a poslední) posluchači. Asi 15 dívek, studentek učitelství češtiny.

Ondra se zachoval skvěle – povídal, bavil a беседа nakonec proběhla docela úspěšně.

Dodatek 1:

O několik dní později se mi jedna z účastnic svěřila, že Ondřeje Neffa vůbec neznala (tedy jeho knihy). Informace o besedě s Neffem v ní vyvolala dojem, že jde o spisovatele Vladimíra Neffa. Teprve v průběhu debaty pochopila svůj omyl. Její citace: „Když jsme přišli, zdál se mi nějaký mladý – na to, kolik toho už napsal.“

Dodatek 2:

O rok nebo dva později, na Parconu. Stojíme se skupinou lidí před školou, kde Parcon probíhal. Ondřej se na mě podívá a praví: „Tehle člověk mě pozval na besedu do Budějovic. Přijdeme do klubu – nikde ani noha. Najednou se otevrou dveře a vkráčí 15 slečen. O sci-fi nevěděly vůbec nic.“

Naslouchající Vojta Kantor se zeptá: „A to si, Ondřeji, stěžuješ, nebo si to chválíš?“

Karel Dvořák

Pár slov o Ondrovi

Ondru Neffa neznám. Je mi ctí psát do *Neviditelného psa*, kde mě honoruje, a kdysi, víc než před dvaceti lety, jsem dělal sadu interview pro literární časopis *Tvar*. Dostalo se i na „Astona“ a tehdejší šéf časopisu mě prosil, abych recenzoval druhé vydání *Podivuhodného světa Julese Verna*. To se na stránkách časopisu podařilo, a když Akropolis, nakladatelství, chtělo s ON i rozhovor knižní, on neřekl, aby ho dělal Karel Hvižd'ala, ale navrhl mě. Pustil jsem se do práce s nadšením, několikrát jsme se potkali a povídali si mj. v už zbouraném Domě kultury v Plzni. Kniha neměla až takový úspěch, když roku 2010 vyšla pod titulem *Královská zábava*, ale dostal jsem do ní velkou sumu informací, což byla má představa. Místy je ovšem publikace informacemi až přesycena, ačkoli nemá obrazovou přílohu.

Křtili jsme v horkém létě v Klementinu, přítomni mj. Karel Tomský nebo architekt Zdeněk Lukeš. Pan Čech, který tehdy psal do *Psa* nejen o letadlech, mi po křtu řekl, že působím zakřiknutě; a já si toho nebyl vědom. Vzpomínám, že mě tenkrát vezl do Klementina přítel Láďa Babnič, taktéž literát, a na schodech nahoru jsem se bavil v jeho přítomnosti s jednou svou fanyinkou a jejím děckem; později se šťastně vdala. Ale natolik rychle jsem onu dámu v Klementinu opustil, až Láďa užasl. Jenže... Jenže já se tak choval a koneckonců i k Neffovi podobně a byl často jako psí čumák. Šlo mi prvořadě o naši knihu, o fakta, a za druhé sbírám od roku 1979 všechny knihy jeho. Ale po osobní linii jsem ostýchavý a je to tak lepší.

Vzpomínám, že jsme se na jedné jeho kulatinách pořádaných Albatrosem bavil s Ljubou Krbovou a že bylo mnou nastolené téma film *Kill Bill*. Velmi moudře mi tehdy řekla něco o Quentinu Tarantinovi a hádějte, koho ve snímku dabovala.

Zúčastnil jsem se dvou albatrosích oslav Neffových kulatin a připadaly mi takřka pompézní. Je to samozřejmě nesmysl. Byly de facto skromné, pompéznost vypadá jinak. Ondra nepřikládá valný význam třeba jmeninám, ale tyto oslavy kulatin (2010, 2015) pojalo nakladatelství obdivuhodně. Po právu naznačovala, že je Neff jedním z nejvýznamnějších českých literátů, a maně si vybavuji Zdeňka Rampase, kterak s určitou mírou pro něj typické důstojnosti přichází na jednu tu oslavu – a rozdává *Interkom*. Jsem mu vděčen, že do toho časopisu píšu, a přiznávám, že jsem si za to už koupil lamborghini. Mám ho ve sklepě.

Neffa jsem až fanaticky sledoval od roku 1979, kdy vyšla jeho monografie o Vernovi a naprosto mě unesla. Současně jsem vnímal, že píše fejetony do tisku lepším jazykem než většina ostatních; ale nechci dělat z Astona Boha. Prostě jsem čítal vždy hlavně jeho a ty ostatní tak ne a porovnávat třeba Neffův fejeton s Vaculíkovým je nesmysl. Vzpomínám, že jsme dokonce do jedné knihy oba vykládali, jak fejetony psát, s Ondrou jsme tam společně přispěli.

Divné, že jsem začal psát do *Neviditelného psa* až asi po deseti letech. Dnes tam mám nějakých dvanáct set textů, často i dlouhých, ale tenkrát jsem hodně žil prvním dítětem, měl z dalších důvodů méně času. Ale okolo roku 2005 jsem, ani už nechápu proč, zaslal kterýsi článek Karlu Hvižd'alovi, a on mi odepsal: „Přispějte s tím do *Neviditelného psa*.“ I začal jsem tam přispívat a nikdy mě od toho nic neodradilo. Jedna dáma mi dokonce platila ještě vyšší honoráře, ale nikdy jsem nedokázal *Psa* opustit a psát za víc peněz jinam. Nikdy. A vysvětlil jsem jí to. Musela si fukat na hlavu. Ale už můj otec mi vždy oprávněně říkával: „Ty jsi typický fanoušek.“ Zvláštní, že vedle Ondry jsem takhle rád měl a mám už jen jedinou osobu. Františka Ringo Čecha. Mám ho rád jiným způsobem a v mnohém jsou nesrovnatelní. Ale oba extrémně kreativní a oba dost chytří a já se ani trochu nedivím, že se stali přáteli.

Ondra Neff si myslí, že jsem takový krtek, který nerad chodí do práce a rád sedí u obrazovky a píše. Má pravdu. To je základ. A zatímco Ondra klepe prsty třemi, já píšu jediným. Určitě bychom se stýkali víc, ale se mnou je zvláštní problém. Ačkoli rád a dobře řídím, nemám auto a ani motorku. Ale ano, to lamborghini, ale... Prostě jsem vždycky využíval vozů svého tchána a syna a sestry a otce, ale to bylo občasné a sám nejsem s to na žádnou akci přijet. A to je chyba! Jsem nemešlo! Tak například centrum Obce spisovatelů je nyní v Babiččině údolí. Mít auto, zajedu tam na schůzi, ale vlakem se mi nechce.

Jednou jsem byl na conu v Plzni a prohlížel si knihy Leonarda Medka. Vedle stál Neff, s kým si hovořil. Chtěl jsem se zapojit. Tu Neff hovor náhle přerušil, úplně se otočil k ostatním zády, ač to nepůsobilo neslušně, a měl jsem pocit, že se absolutně uvolňuje, a to psychicky a na novou, trochu jinou strunu. Na ní jsme prohodili pár vět. Podle mě je Ondra Neff psychicky dost odolný muž, sám to tak nevnímá. Jde vždy za svým, ale nechová se zase k lidem jako ras, když si to ti lidé nezaslouží. A ona odolnost je, pozor, částečně rovná introvertnosti. Koneckonců je jedináček – a spisovatel od Boha. Je přitom ale trochu jiným typem spisovatele, než byl jeho otec. A Vladimíra Neffa v mnoha směrech překonal. Ale ano, třeba *Trampoty pana*

Humbla jsou román, který by chtěl napsat každý, ale Ondra se vždy pohyboval na trochu jiném levelu a takto psát mu prostě není vlastní. I když...

A je, pozor, i dobrý novinář. Je spisovatel-novinář a zároveň spisovatel-fantasta. Muž na Měsíci. I muž na Marsu. Nesporný génius. Český Bradbury. V té knize máme přece jednu fotku. Ondru s černou kočkou. A ON je všestranný a vždy kráčí spolu s technologiemi. Dělá dobře a podle mě se chová přesně tak, jak bychom měli žít; ale většina lidí jako by měla různá neviditelná vnitřní zranění a ona jim brání se podobně rozvinout. Jedinců jako Ondra je méně. A když, buď netvoří, anebo na polích jiných.

A Ondra možná taky tu facu někdy dostane, ale nic si z toho nedělá a místo „neviditelného zranění“ má *Neviditelného psa*.

Ivo Fencel

S Ondřejem Neffem jsem se poprvé setkal prostřednictvím jeho knihy *Podivuhodný svět Julese Verna*. Jako kluk (chodil jsem na základku) jsem obsah ještě nedocenil, ale bylo jasné, že mě s Ondřejem spojuje fascinace Vernovým světem techniky a objevů.

Další setkání se odehrály koncem osmdesátých let. Studoval jsem VŠCHT a školní sci-fi klub *Time Machine* pořádal Minicony. Ondřej patřil mezi zvané řečníky. Sci-fi klub fungoval pod záštitou SSM, ale na setkáních na Jižním městě se daly koupit pirátské kopie filmů na videokazetách, plakáty tištěné v Polsku a občas zazněla kritika režimu v jinotajích. Ti zkušenější tvrdili, že režim je unavený, ale jen u baru. Odvaha se opatrně projevovala hlavně v kruhu známých. Na Miniconu 18. listopadu 1989 Ondřej Neff toto pravidlo zrušil. Prohlásil, že vzhledem k událostem předchozího dne (o Národní třídě mnozí nevěděli, šuškaná se teprve rozjížděla) změní téma a bude mluvit o tom, co nás čeká v následujících letech. Otevření se světu. Jeho spontánní úvahy působily jako větší sci-fi než lety k hvězdám. Kupodivu to odhadl dobře.

Dnes z USA sleduju Ondřeje Neffa na *Neviditelném psu*. Jak přibývají příspěvatelům prvního internetového deníku roky, z revolucionářů se stávají konzervativci. Zaznamenávám podobný efekt. Díky Neviditelnému psu se bavím kontrastem, jak vypadají USA a svět z Massachusetts, a jak odlišně působí z českého pohledu. Ondřejovy úvodníky čtu pravidelně, a přestože nás dělí přes dvacet let, většinou se shodneme. Což znamená, že Ondřej je mentálně o generaci mladší. Uznávám, že šedesátka žádná velké terno není, ale když chce být člověk konzervativec, nemůže mít rozhled dvacetiletého mladíka. Ber to, Ondřeji, měla to být lichotka. Všechno nejlepší k osmdesátinám.

Martin Gilar, Massachusetts

Ondřej Neff mne poprvé dostal v mých patnácti, kdy jsem jako většinu sobot poslouchal rozhlasovou hru pro mládež a přišla řada na jeho *Ano, jsem robot*. Perfektně provedená, skvělými herci namluvená (Mrkvička, Langmiller, Klem, Zahajský, Šulcová, Čepek...) a geniálně vypointovaná hra byla jedním z těch fantastických okamžiků úžasu nad tím, co dokáže vyprávění příběhu, a měla nemalý podíl na mém zájmu o sci-fi.

Do i od té doby nám dal ještě mnohé, a mým přáním k jeho jubileu je, aby se mu to všechno v tom nejlepším slova smyslu vrátilo a aby i nadále nejen překvapoval, ale i byl překvapován **PŘÍBĚHY.**

Filip Gotfrid

Ondřej Neff toho napsal spoustu. Pro mě zůstává nesmrtelný skrze dvě knihy faktu: *Něco je jinak* (1981) a *Všechno je jinak* (1987).

Tak, jako Jiří Grygar otevřel okna do vesmíru dokořán, Ondřej rozrazil okna do světa science fiction (žánru tehdy u nás spíš upozadovanému) a ukázal, že lidská fantazie může být stejně rozmanitá a nekonečná jako vesmír. Pro emancipaci sci-fi v Česku udělal víc než kdokoli jiný.

František Houdek

Je to neuvěřitelný jev,
80 má Aston Neff!
Tak ťuk a vína lok,
za SFK Robot, Cony a Mlok

Jak jsem potkal Ondřeje Neffa a žádné ryby

Vlastně se to mamince vůbec nelíbilo. Kupovala mi *Čtyřlístek* a nic víc tehdy tenkrát nebylo, ale já komiksy miloval. Vášnivě, dávno před ženami, možná jednou i dávno po nich, ale nechci předbíhat. *ABC* jsem rád ještě neměl, to raději *Ohníček*, tam se tu a tam něco objevilo, *Barbánka* jsem bral taky. Ale co, bylo mi devět. A pak se – těsně před převratem, který pro mě nic neznamenal, protože jsem ještě netušil, že přinese víc komiksů – stala taková věc. V komunistických Oslavanech, kam jsem docházel na základní školu i do ZUŠ, jsem zahlédl v budce PNS hned vedle MNV časopis *3x Kája Saudek*.

Vyhlížel necudně, ale zároveň jsem měl od samého počátku podezření, a to s neomylným čichem čerstvé závislosti, že tohle je ono. Pán mi potvrdil, že jde o komiks. Měl snad dva výstisky a já si už nepamatuju, jak dlouho mi trvalo přesvědčit rodičku, když mě vyzvedávala po houslích, že to nutně potřebuju. Tvářila se pochybovačně, jak jinak, naštěstí prodávác taky netušil, co mi to servírují, takže to i za těch úděsných 20 Kč (to byly skoro tři Čtyřlístky, vážení) prošlo. Představuji si, že se mi musely lesknout oči jako posedlému a muselo být jasné, že tam hodlám přespat na sousedící zastávce ČSAD, pokud mi nebudou ty fráze bezduchého kýče zakoupeny. Celou cestu trabantem z Oslavan do Ivančic, tedy celé ty čtyři kilometry, jsem nemohl odtrhnout oči od té hrůzy, co mi právě byla pořízena.

Už jsem říkal, že matěř nebyla nadšena. Zcela jistě by, kdyby tam v tu chvíli Ondřej Neff byl, nešetřila hněvnými slovy. Ale matka byla formát, takže když už mi TO jednou koupila, mohl jsem si TO číst do zblbnutí, což prosím cituji její slova.

Že má komiks nějakého scenáristu, to jsem tehdy netušil. Pochopil jsem ale, že ten Saudek do všeho nakreslil a během jediného dne mi změnil celý život. A *Arnal* a s ním Ondřej Neff a dva dračí zuby k tomu jakbysmet (pánové Nesvadba a Macourek nechť prominou, ale jejich příběhy jsem sice taky četl asi stokrát, ale tomu Ondřejovu sahají sotva po pás). Myslím, že tohle asi ledaskdo prožíval u Tolkiena. Kdybych tehdy dostal

Hobita, mohlo to být se mnou jiné. Ale co pak mi mohl po takovém zážitku nějaký Pytlík učit? No uznejte sami. Dorovnal to až o nějakých pět šest let Pratchett, ale tomu, že mě tu máte, prostě vděčíte Kájovi a Ondrovi.

Důležité je poznamenat, že jsem se velice snažil přečíst si i Ondřejův doslov, který byl pro devítiletého kluka naprosto nudný a nezábavný, a to až do okamžiku, kdy Ondřej začal popisovat, jak mu někdy někdo ukázal jako klukovi nějaký komiks, kde si antropomorfní zvířata (slovo antropomorfní určitě nepoužil a já jsem líný jít se dívat, která to byla, ale pes tam byl jistě) tiskla peníze a pak s nimi platili. A že ho to poznamenalo navěky, i když ten komiks už nikdy nenašel a neviděl. Prostě k té identifikaci s autorem díla to tenkrát myslím taky pomohlo.

A tak bych ti chtěl říct, milý Ondřeji, že jsem to měl o dost lepší než penězokazecká zvířátka. Nepředběhl sice Pindů s Fífinkou, ale ty nukleární štětky, jak se tam perou, a ten hrdina nekňuba... To mi asi dalo víc a je to tam dodnes. Takže děkuju. Děkuju moc.

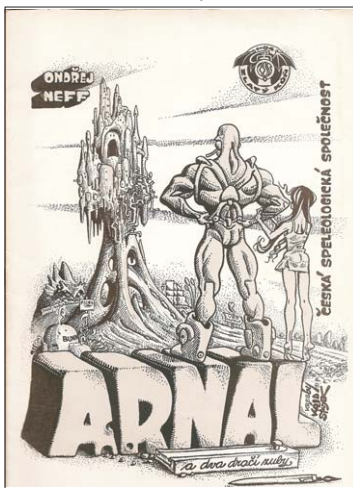
Tvůj nekňuba

Richard Kličník

Ultimátní brázda,

kteřou Ondřej Neff vyryl do toposu československé SF, je jedním z těch lidských monumentů, které lze vidět i z vesmíru. Mohl bych zde psát o nejrůznějších aspektech jeho neúnávného působení. Mohl bych psát třeba o tom, jak se doplňuje jeho sciifický přístup teoretický i praktický, neboť Ondřej Neff je jedním z těch konzistentních proroků, co káže víno a pijí víno. Mohl bych zde psát o emancipačním účinku, který měl na prostého sciifistu pohled na veřejně činnou osobnost, která se za svou žánrovou příslušnost nejen nestydí, ale nese ji jako odznak cti. Mohl bych psát o práci pro fandom i žánr jako takový, pohaněné celoživotní vášni. Mohl bych dokonce být osobní a psát o jeho dopisu, kterým mi v osmdesátkách odhalil existenci klubu R. U. R. v Radiopaláci a přehodil tak klíčovou životní výhybku. Ale kdo by psal o změně něčeho tak banálního jako život, když může psát o změně daleko důležitější – o pohledu na SF? Přesně to mi totiž přinesla Neffova – a Kramerova – kniha *Všechno je jinak*. Pro mě to nebyly jen dějiny světové fantastiky nazírané přes klíčové autory. Pro mě to byla struktura, která se vynořila z chaosu, který jsem do té doby nesystematicky hltal, aniž bych tušil, proč to dělám. Byl to nástroj, jak nejen přemýšlet o SF a žánrové literatuře obecně, ale i o tom, proč je důležitá a proč poskytuje to, co ostatní literatura neumí. Dopad, který má něco takového na pubertální mozkovou mlhovinu, se, myslím, nedá přecenit. A ano – přiznám se, že jsem zkoumal, jestli bych se v poslední větě nedokázal vyhnout kliše o „jednom z nejdůležitějších momentů“, ale v souvislosti s Ondřejem Neffem se tomu vyhýbat nebudu, a vlastně ani nechci.

Štěpán Kopřiva

Ondřejova tvůrčí energie byla v osmdesátkách pro většinu nás zelenáčů klíčová k nastartování nejen zájmu o SF, ale taky našeho fandomu, nikdy mu nebudu moci být dost vděčný za to všechno. **Pavel Kosatík**

Jakub Nedomý: Tak, pane Neffe, k těm osmdesátnám: ať vám to píše samo, ať vás múza kope do zadku každé den, a ať je Arkádie pořád tak šilená, jak jste si ji vymyslel! A jestli budete potřebovat tip na kšeft, víte, kde nás najdete – na tržišti v Arkádii, u stánku s „historickými“ relikviemi! Jo, a ať vás pořád baví vymýšlet naše lumpárny! Za nás dva, za Arkádii – všechno nejlepší, šéfe!

Dědek Čuchák: Hu!

Jakub Nedomý (via Grok)

Ta hovada nám vzala balet

Nehádám se, Ondřej Neff dal dohromady určitě zásadnější texty a až vyjde jeho nějaký tisícistránkový životopis, asi tam tohle bude jen poznámka pod čarou, ale pro nás byl článek s tímhle názvem zásadní. To byl nějaký rok 1997, zlatá léta devadesátá, a my rozjížděli komiksový magazín *CREW*. A Ondřej Neff nám poskytl nejen skvělý text s tímhle názvem, na téma, jak nám komunisti v podstatě sebrali jednu část kulturního spektra, a že to, že u nás nevycházel komiks, bylo zhruba tak stejné, jako by se někdo nahoře rozhodl, že balet je buržoazní přežitek a že ho v Československé republice nechceme... ale navíc do prvních dílů nám poskytl svého skvělého *Péráka*, stál nám po boku při představování prvního čísla, zaštilil nás svým jménem (a že to bylo nějaké jméno) a všeobecně *CREW* podporoval a hlásil se k ní i na veřejnosti.

Čili, když si to vezmeme, Ondřej Neff patří mezi naše první velké komiksové scenáristy (pokud pochybujete, přečtete si znovu *Arnala*), mezi naše největší undergroundové kreslíře (*Pérák* je *Pérák*), ale je i tím největším komiksovým propagátorem. A to už mu nikdo neodpáře.

V jeho oslavném životopisu bude možná článek v prvním čísle magazínu *CREW* jen jako poznámka pod čarou, ale my mu za něj budeme vždycky vděční.

Jiří Pavlovský

Pokud mě paměť neklame, což občas dělává, pak když nepočítám četbu jeho knih, účast na přednáškách a podobně, poprvé jsem se s Ondřejem Neffem přímo nikoli setkal, ale mluvil telefonem někdy ke konci první poloviny osmdesátých let, kdy jsem doma probral všechny úlovky z antikvariátů a poslal jsem mu seznámek české fantastiky, o které jsem si myslel, že v seznamu v *Něco je jinak* chybí. Zčásti to byly výsledky tehdejší typické expanzionistické žánrové nenažranosti (dodnes jsem asi s to se hádat, že do fantastiky patří víc knih Jana Havlasy, než je zdrávo), v několika málo případech jsem opravdu narazil na něco, o čem ON nevěděl – a náš tehdejší telefonický hovor skončil na typickou dobovou notečku, když jsem vyjádřil podiv nad tím, že v knize není nic o dílech Čestmíra Vejdělky, a on mi

objasnil, co jsem ve své přítroublé naivitě ani netušil: že autora tam z moci úřední dát nesměl, protože v roce 1977 emigroval.

Richard Podaný

Nashledanou, a díky za mloky

Musím Ondřeji Neffovi poděkovat za pomoc v dávné době předparkonovské, potom co redaktor Mladé fronty Jaroslav Holoubek [a/nebo Roman Lipčík v Mladém světě, pozn. red.] otiskl krátkou noticku o vyhlášení soutěže o cenu Karla Čapka, o cenu, kterou ale zatím nikdo neviděl. No ne že by neexistovala. Jen ta prezentace v našem ústředním doupěti v Panské ulici nedopadla. Totiž hnedle jak přišel souhlas od Čapkových dědiců ze Švajc s názvem ceny, proběhla v reklamním oddělení ostravsko-karvinských dolů mini soutěž mezi tam odloženými umělci a pseudo-umělci. Výsledkem byl robot (asi umělci utkvěl robot Emil, jak já si ho pamatuji z dětských let), a to s vlaječkou s nápisem Sci-fi v ruce. Zato měl krásný glazovaný přeliv. Je k vidění, zrekvírován do muzea samotným prezidentem. Sice s vadou, nedochoval se onen fáborek, zmizel při přetahované či pitce v Panské, to už je tak dávno, že fakt nevím. Co ale vím je, že Ondřeje to naladilo či dopálilo natolik, že stvořil Mloka, fungl-novou cenu Karla Čapka, veliké mu za to díky, dodnes žasnou nad těmi nádhernými a oku lahodícími tvary. V Pardubicích ho kluci do sádrového kopyta odlili, chemici věděli, že musí být černý, ne každý se úplně povedl, a tak i já mám jedno Ondrovo dítko doma. Později jsem Mloka sám obdržel, ale až v pozdější době keramických mločích klonů.

Při přípravě výstavy k výročí vzniku fandomu cílené k Parconu 2018 jsme prapůvodní tvary Mloka použili na reklamní a zvací plakát, a jak mu to tam stále sekne. A autor? Dodnes s námi jezdí na Parcony, Bilcony a do Ostravy.

Díky, Ondřeji, že jsi s námi, díky.

Pavel Poláček

Poprvé tváří v tvář s Ondřejem

Poprvé jsem Ondřeje Neffa na vlastní oči viděl až v Pardubicích na prvním československém conu, na jeho návrh od roku 1983 nazývaném Parcon. Šéf-organizátor Pavel Poláček zajišťoval prezenci nově přichozích, kteří se posléze po ubytování shromažďovali ve studentském kolejním klubu. Nikdo z nás na žádném conu ještě nikdy nebyl, takže naše představy o programu byly značně mlhavé. Zřejmě se čekalo, že nějaký začne, až přijedou tzv. profesionálové. Do té doby jsem nově příjžděcí nutil k představování a vzájemnému družení. Docela pomohlo, když Miloš „Albert“ Podpěra a Jiří „Pyvos“ Kuřina přivezli první číslo matfyzáckého fanzinu SF (díky obálce Káji Saudka pak známého jako *Villoidus*). Konečně dorazili Ondřej Neff, Vojta Kantor, Jarda Veis a Ivo Železný (za pořadí neručím). Někjaká dobrá duše hned Ondřejovi prozradila, že v matfyzáckém fanzinu je i má recenze *Něco je jinak* a že jsem to pořádně napálil. Ondřej si ji okamžitě přečetl a pravil: „Je tady pan Rampas?“ A když jsem se nesměle přihlásil, dodal něco jako: „Čekal jsem to horší.“

Pokud byste se chtěli, stejně jako dnes já, pobavit produktem mého tehdejšího všeznákovství, najdete jej na straně 15.

ZR

Když je půlka života za vámi, Ondřeji

Zní to zvláštně, psát o Ondřeji Neffovi a zároveň přiznat, že jsem od něj nikdy nic nepřečetl. Nemám pro to žádnou omluvu, přestože jsem byl jeho knihami doslova obklopený od narození – můj otec a mamkou byli totiž po dlouhá léta jeho nakladateli. Měli jsme doma hromady *Tmy* a *Neviditelného psa*, kolem kterých jsem se jako batole plazil jako po překážkové dráze. Přestože jsem Neffa vlastně nikdy nečetl – české knihy totiž téměř nečtu – mám na něj pár vzpomínek.

Byl to on, kdo mě poprvé dostal do tisku. Ne jako autora (*Šedé album*, sbírka mých glos v rubrice *Britská konzerva* vyšla drahně později), ale jako model. Ač to zní nepravděpodobně, v raném mládí jsem se stal portrétním subjektem pro jednu jeho knihu o fotografii. Bohužel jsem nebyl žádná Kate Moss – na snímku mě téměř celého zakrýval Neffův silný prst. Šlo o varovný příklad, jak nemáte fotit. Možná to tak bylo nakonec dobře – pro kariéru modela jsem stejně nikdy nebyl stvořený.

Druhá vzpomínka je jen matná. Pamatuji si, že Neff jednou dorazil k rodičům domů – muselo to být někdy počátkem nového milénia. Přijel na motorce a vzpomínám si, že jsme strávili příjemný večer na zahradě. Tedy – příjemný pro mě, dospěl se mnou asi tak nadšení nebyli, protože jsem je jistě rušil při hovoru. Pamatuji si, že jsem se otce zeptal, kolik je Neffovi let, a on odpověděl, že šedesát. Připadalo mi to naprosto nemožné. Šedesát? Vždyť jsem ani netušil, že se lidé dožívají šedesátí! A teď zjišťuji, že klidně i osmdesát!

Jak říká Woody Allen, když se potýká s úzkostí ze stárnutí: „Bože, je mi osmdesát – a půlka života je za mnou...“ Doufám, že měl Woody pravdu.

Přesně tohle vám, Ondřeji, přeji a bylo mi ctí proplétat se mezi pyramidami knih od vás. Hodně zdraví a psavosti.

Petr Svoreň junior

Potkal jsem Ondřeje Neffa poprvé o pěkných pár let dřív než science fiction. Dokonce si pamatuju, kdy a kde: bylo to před dvašedesátí lety v červnu 1963 ve třetím patře právnické fakulty. Konaly se tam přijímací pohovory na *Institut osvěty a novinářství* a měli jsme oba smůlu, nevzali nás. O rok později jsme se u přijímaček sešli znovu a pak spolu pár let studovali školu, která se zatím stačila dvakrát přejmenovat. Ondra, schopný a cílevědomý, což mu vydrželo celý život, já spíš roztěkaný flink, což celý život pronásledovalo pro změnu mě.

A pak nás znovu dala dohromady právě SF. Měl jsem za sebou první knížku napsanou se Sašou Kramerem, který se coby chartista pod ní nesměl podepsat, Ondra už napsal svou teoretickou práci o Julesu Verneovi a pracoval na dalších. Zároveň začal psát i chytrou a zajímavou prózu, takže měl rázem pracovní program na celý život. My se Sašou, tak jako jsme se v SF vlastně jen uchytili, jsme z ní zase po roce 1989 vyklouzli. Než se tak stalo, prožili jsme ale spolu s Ondrou právě díky science fiction spoustu zajímavých a úžasných věcí, na jejichž zajímavosti a úžasnosti měl mohutný podíl právě on.

Takže se po právu stal největší osobností české science fiction konce dvacátého a počátku jedenadvacátého století.

Je to tak, věřte pamětníkovi.

Jaroslav Veis

ON a já (Vejsce naruby ještě po pětadvaceti letech)

No vida, Ondřej Neff slaví osmdesátiny. Přitom je to jako včera, kdy jsme spolu...

Ne, jinak, ještě moment: Každý takovýhle vzpomínkový článek musí nakonec, z nezbytí a z definice, nejméně tolik jako o oslavenci pojednávat i o autorovi; a tenhle ovšem obzvlášť. Je lepší to přiznat předem.

Takže, pamatuji si to jako včera... teda kdyby včera byla hodně hustá mlha, a já měl dnes pořádnou kocovinu. Ondřej Neff slavil padesátiny, což pro fandom obnášelo posezení v normalizační zasedačce byvšího Domu dětského a mládežnického tisku, kde sídlila Ikarie. Mě přizvali taky. Bylo mi osmnáct: pořád sotva vylihlý neofan, nervózně jsem se krčil na kraji a uctivě nasával slova moudrosti přítomných gigantů, neli polobohů. Mám takový pocit, že ON dostal čerstvý *Interkom*, zalistoval jím, pozastavil se nad nějakou formulací, pravil „kdo tohle proboha napsal?“ a dostal odpověď, že já. Faux pas bleskově vyžehlil a pokračoval, jako by se nechumelilo.

(Akorát že věta, o kterou, zdá se mi, snad mohlo jít, je o několik měsíců mladší: že by to bylo při příležitosti, kdy ON poctil návštěvou nějaký jiný scifistický večírek? Ale tak nebo onak se to stalo, vážně!) Dál už si z toho odpoledne vybavím jen, co nám nedávno připomněla Jolana Tichá, tehdy Čermáková (a nikdo jiný to asi nepopsal): Dostal od někoho, jak bylo tehdy v módě žertovný dárek, knížečku s titulem „Sex po padesátce“... plnou prázdných bílých stránek.¹ Během těch pár hodin oslavy je všechny pokreslil a popsal. Tuším jí pak knížku věnoval; zachovala se a šla by vydat, kdyby si někdo dal tu práci.

Pamatuji si taky, jak Neffovi bylo pětadesát – to se zdá doopravdy jako včera: k té příležitosti vyšel knižní rozhovor s ním. Pamatuji si, jak jsem si ho po čase pořídil ve výprodeji (a pak uložil kdovíkam do chaosu svých knihoven); a jak jsem se rozčiloval, že takový vypravěč s tak zajímavými osudy nedostal lepšího Eckermanna a unikátní šance byla promarněna fanouškovským výtávaním na podružné detaily díla, které žádné dodatečné vysvětlivky nepotřebuje. Říkal jsem si, že by se o tom mělo něco napsat... a pak jsem se na to vykašlal jako na stále větší množství svých plánů a v horším případě slibů.

Pamatuji si... inu, pamatuji si časy, kdy jsem se s Neffovým dílem stýkal a potýkal prakticky denně, kdy jeho jméno bylo automatickou zárukou zajímavosti a kvality, ta dvojice F vyskakovala z tiskařské černi jako maják, jako záblesk zlatého valounu mezi štěrkem. Pamatuji si o tom spoustu jednotlivostí a podrobností... ale i kdybych měl čas je tady líčit, nevím, jestli by to mělo cenu; každý čtenář bude mít svoje, a nejspíš i hodně podobné.

Ondřej Neff slaví 80 let. Zhruba polovinu té doby jsem žil s jeho sci-fi... a i ti starší vlastně ne o moc déle. Dnes už jsem někde jinde, než když zlatý neffovský věk začínal a vrcholil, jinde je česká fantastika, jinde je i on sám. Ale nebýt jeho, byli bychom všichni úplně jiní.

— — —

Nicméně pamatuju si, a mám v záloze, ještě něco. Konec roku 2000 jsem trávil na vojně v Budějovicích. Už tehdy jsem byl *terminálně online*, takže v kontaktu s velkým světem mimo zelenou díru jsem se udržoval v internetové pracovně Krajské vědecké knihovny... tuším chtěli za půlhodinu patnáct korun, na což jsem ze služného zvládal ušetřit; delší maily, o příspěvcích do *Interkomu* nemluvě, jsem si chystal offline a nosil je odeslat na disketách. (Dobře, to už asi odbočuju moc. Pamatuju si samozřejmě, jak jsem dva roky předtím napjatě sledoval Neffem spoluorganizovanou kampaň Internet proti monopolu, i když na demonstraci jsem nešel.)

Ozval se mi tenkrát Pepe Rafaj, se kterým jsme se znali z e-mailové konference *sci-fi@vse.cz* (ach bože, co o té bych mohl vyprávět, snad i měl; ale tady není místo, a nikdy není čas). Spouštěl mikroplatební systém, „qéčka“ se tomu říkalo. A aby uživatelé měli co kupovat, taky založil server Evidky.cz a jako hlavní tahák dojednal s Neffem (který vždycky šel s dobou a mnohdy na špičce vývoje), že bude prodávat povídky z *Vejsce naruby*... jednotlivě, po neuvěřitelných koruně padesáti, dlouho před Palmknihami.

Ode mě si tehdy objednal... jak tomu říkat: ediční příprava, reklamní (para)text? Na webu se to pak zobrazovalo jako „Popis“ ke každé jednotlivé povídce, plus něco ke sbírce celé, pak „Informace o autorovi“, a ještě bylo třeba ke každé vybrat ukázkou na dva tři odstavce. Vzal jsem takovou zakázku rád, ani ne tak kvůli slíbenému honoráři (samozřejmě ve qéčkách, sice plně směnitelných, ovšem asi to nemělo být moc, nedejbože jestli procenta), ale že mi to přišlo jako zajímavá výzva: Vrátit se ke sbírce nanovo – jako kluk v osmdesátých letech jsem ji četl mnohokrát dokola, ale pak v devadesátých jsem měl dlouhou pauzu; posoudit, jak moje vzpomínky odpovídají čerstvému, dospělému pohledu; a mít nějakou změnu oproti roli nelitostného kritika, kterou jsem tou dobou vlastně nechtě obsadil. Vyzkoušet, co se dá napsat objektivně, málem encyklopedicky zajímavého, zároveň vypíchnout to pozitivní a lákavé (a o tom slabším pomlčet nebo to jen zdvořile a nenápadně naznačit, abych si nezadal) – a ještě na maximum využít poskytnutou svobodu subjektivního pohledu a stylu, takže výsledek bude (jako všechny dobré kritiky, a všechny dobré vzpomínky) právě tak o mně jako o Neffovi. Času a tehdy ještě i energie jsem měl dost.

Soubor s texty jsem odeslal pár dní před spuštěním webu, Pepe mě pochválil. Niže je přetištěný beze změn (byť pár neobratných obrátů by je sneslo; snad bych je i byl udělal už tehdy, kdybych se na to mohl ještě jednou vyspat). Vcelku funguje líp než rozsekaný na kousky, a pořád mi přijde, že má větší hodnotu než jen čistě užitkovou kdysi a sentimentálně-kuriózní dnes. Nebude jistě sporu, že *Vejsce naruby* patří k nejvýznamnějším titulům české SF, a přitom těžko pohledat historii nebo analýzu, která by se mu věnovala do detailů, snažila se o tak *close reading*; ani nemluvě o tom, že i v dnešní době online da-

¹ Pamětníci mají za to, že knížečku s padesáti prázdnými stránkami Ondřejovi věnoval, jakkoli se to dnes zdá být nepravděpodobné, Martin Klíma, nicméně takto vzniklý erotický komiks skutečně ještě někde Jolana má, pokud se tedy neztratil při stěhování. (pozn. red.)

tabází a uživatelských hodnocení spousta z povídek zůstává bez jediného komentáře. S odstupem čtvrt století a vědomím dalšího Neffova vývoje soudím, že se mi podařilo postihnout pár rysů, které jsou platné stejně jako tehdy, ne-li víc. A když po sobě čtu... jistí kamarádi tomu říkají „tu vaňkovitost“, ani mě moc nefackuje hanba; spíš je to jako potkat starého spolužáka, se kterým jsme se dlouho neviděli, ale máme na co vzpomínat.

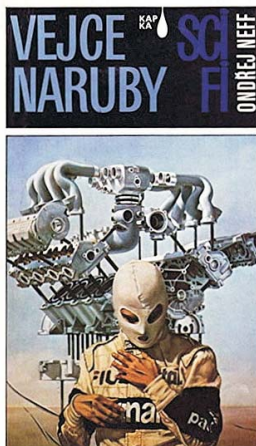
Zbývá doříct, jak to dopadlo. – Už jsem stačil dokonale zapomenout, jak devadesátkové Evidky vypadaly, ale jsou zachovány ve Wayback Machine.² Je to tam všechno, i s poznámkou „Životopis autora napsal“ (ehm...) a „Komentáře napsal a ukázky vybral: Jan Vaněk jr.“ a mým tehdejší e-mailem (Pepe se ještě ptal, jestli ho může uvést – ne že by mi někdo psal, krom spammerů). Géčkový účet jsem si myslím nikdy ani nezaložil: na vojně nebylo kdy, i zpátky v civilu jsem pořád měl na práci něco důležitějšího, a pak bylo stále zjevnější, že to nemá smysl. Kupovat jsem neměl co, ani zkusit si těch pár drobných vybrat nestálo za námahu. Za dva roky se valné většiny povídek prodalo jen kolem třiceti, včetně největších hitů pak úhrnem za 1828 korun, načež géčka zavřela krám. Měl jsem to za nevyhnutelný následek jistého Pepeho fanfarónství, potažmo špatného podnikatelského úsudku. Nedávno jsem se ale dočetl, že uživatelů a obchodů smysluplnějších než Evidky stále přibývalo a „krach“ celého podniku způsobilo neúnosné zpřísnění zákona o bankovníctví; ani EU, kam jsme tehdy beztak ještě nevstoupili, nebyla ještě na elektronické peníze připravená jako o nějakých deset let později. Dějiny IT jsou plné vizionářů, kteří předběhli svoji dobu.

Pepe Rafaj v dubnu náhle zemřel; psal o tom bulvár (přiženil se do celebrity rodiny) i můj bratr scenárista a programátor (později se skamarádil, protože Pepe po VŠE vystudoval produkci na FAMU a vedle spousty dalších finančně-technologických projektů, z nichž některé snad i fungovaly o něco déle a lépe, taky po sobě nechal pár dokumentů a seriálů). Byl jen o pět let starší než já... a koukám, že ještě roku 1996 se účastnil CKČ, stejně neúspěšně jako já. Ta moje virtuální géčka budeme muset propít, až se sejdem na onom světě anebo v Singularitě. Snad budeme mít na co vzpomínat.

Jakže? Představovat vám Ondřeje Neffa? Jaké nošení sov do Atén; nevěřím, že mezi českými fanoušky sci-fi nebo uživateli internetu (a kdo uvažuje o koupi jeho e-knihy, musí patřit do obou skupin) je jediný, který by nevěděl, o kom je řeč (činím tímto veřejný příslib, že pokud by se někdo takový našel, uhradím mu roční připojení online – bez telekomunikačních poplatků a DPH). Ale dobrá, pravidla jsou pravidla:

Narozen 1945. První kniha 1978. První sci-fi kniha 1984. Založení Ikarie 1990. Razantní vstup na internet 1996. Nejvýznamnější osobnost české sci-fi cca 1982–20??.

² Laskavý čtenář se může podívat na web.archive.org/web/2003/evidky.cz/autor.phtml?autor=1, kde se proklíká i k oněm úryvkům.

Smysl spíš má věnovat tady trochu místa ne člověku, ale knize: *Vejce naruby* (1985) zaujímá v nemalém Neffově díle jedno z předních míst. Dá-li se mluvit o zlatém fondu české SF (vůbec) či o klasickém statutu (po pouhých 15 letech), tato kniha si takové označení rozhodně zaslouží, byť jde „jen“ o sbírku povídek (ale, jakkoli se to dnešní generaci může zdát neuvěřitelné, v 80. letech byla hlavní větví vývojového stromu žánru právě tato forma). *Vejce naruby* bylo jednou z čtenářsky nejúspěšnějších a nejvýznamnějších (sám mohu dosvědčit, jaký zásadní formativní vliv na mě měla) českých SF celé éry. Nakonec není divu: byla to první, nejrozsáhlejší (určitě počtem povídek, když možná ne stránek) a dost možná nejlepší Neffova sbírka, v níž jeho spisovatelská sopka o sobě poprvé dala vědět světu

gigantickou erupcí dlouho střádaného materiálu, která otřásla zemí od Aše ke Košicím; všechny následující jsou vedle ní pozvolné lávotoky, uvolňující tlak, jak jen trochu stoupl.

Pravda, má ta až gargantuovská hojnost své úskalí: 23 povídek se muselo vejít na plochu 321 stran (odečtete 114 na 3 nejdelší a průměr ještě klesne), což znamená, že většina z nich jsou jen kratičké hříčky, nápady rozváděné až už k vážné „co-kdyby“ spekulativnímu či komickému účinu, jimž chybí detailní propracování pozdějších Neffových románů a jež mohou při soustavné četbě začít tlouci jedna druhou. Alespoň tak se mi to zdá při pohledu zpět z dnešního stanoviska, ano, u některých si nejsem zcela jist, jak dokáží sladit svůj reklamně-propagandistický úkol s požadavky kritické upřímnosti. Ale což mohou vědět, že na vás, kteří k nim přistupujete poprvé, se zcela jinými zkušenostmi a s možností vybírat si z celku jednotlivostí, nebudou působit docela jinak?

Přistupte tedy blíže – a nechte se pozvat na výlet časem do Zlatého věku české sci-fi...

Největší vodvaz v dějinách svangu

úryvek: *Ted' vám Grapa předvedu... – ...samozřejmě chlápka vypařila.*, s. 7–8 (odkazy na stránky uvádím podle 1. vydání)

Úvodní kousek knihy a jak svědčí ankety, jedna z nejoblíbenějších českých SF povídek 80. let. Po zásluze; má totiž všechno: originální nápad, zápletku, již nic nechýbí ani nepřebývá, akci, vypravěčskou šňávu (na svou dobu až neuvěřitelnou), v pozadí nenápadně prokreslený svět s překvapeními pro pozorného čtenáře, a to vše ve správné kombinaci.

Jak Lali přišla o zapalovač

úr: *V okamžiku, kdy by... – ani jediného.* Bohužel, s. 45

Nemýlím-li se (je to peklo psát takovéto průvodní texty dvě a půl hodiny cesty od svého výtisku Adamovičova slovníku a ve městě, kde ho neznají ani v místní pobočce Státní vědecké knihovny), jde o první (oficiálně) vydanou Neffovu SF; zodpovídá problému Fermiho paradoxu vztaženého na stroje času způsobem dosti neobvyklým a stylem na roky hluboko ante Kulhánek (ano, milé děti, i takové časy existovaly, a nám v nich bylo žít!) ještě neobvyklejším.

Nápad za všechny prachy

úr: „Vidím!“ vykřikl... – ...poznámenal Jindra, 60–61

O. Neff kdesi říká, že ideální počet hrdinů pro krátkou povídku (13 stran) jsou tři. Zde je máme (ač v té krátkosti je nestačíme rozlišit, takže by jich mohl být libovolný jiný počet) na expedici za ne zcela legálním zbohatnutím, ale čaru přes rozpočet jim udělá čtvrtý vzadu, jehož ke své škodě vnímali jako páté kolo u vozu, svedený voláním sechu (pardon, nějak jsem se do těch čísel zapletl) od nečekané femme fatale čili ženy vamp (zde v doslovném významu).

Portonský dryák

úr: *Tuhle historku... – staří známí*, 73–4

Zástupce podčeledi „divoké historky vyprávěné v baru“, a že je to ukázkový kousek – nedělal by ostudu ani v Clarkově hostinici U bílého jelena nebo Nivenovi. Víc se nehodí prozrazovat.

Druhé přetělení Otty Skorzenyho

úr: „Konečně...“ – *runy svého řádu*, 83–4

Zvláštní příběh. Tuším první místo, kde jsem se vůbec ve svých deseti letech dozvěděl o existenci Skorzenyho, který je jeho hrdinou, německé invaze na Krétu, která je jeho pozadím, a možná i mýtu o Minotauroví, jehož je povídka... reinterpretací? Domyšlením? Není divu, že jsem ji tehdy valně nepochopil.

Kolosalní přehmat dohlížitele Bicava

úr: „Vy tedy velíte... – jako patrona“, 111–2

Tady jsem se zase poprvé setkal s tím, že spisovatelé mohou zužitkovat jednu látku vícekrát: První kontakt lidské a galaktické civilizace prostřednictvím pokusného zvířete tvoří v méně fraškovité podobě důležitou epizodu Neffova o rok dříve vydaného románu *Jádro pudla*.

Lenoch

úr: *Začalo to už před... – si poručil doutník*, 125–6

I povídek o tom, jak superpočítač potajmu nabyde inteligence a spřátelí se s operátorem, je nemálo – vybavuji si třeba od Asimova; toto je Neffova verze.

Hádanka

úr: *V třetím motoru se objevily... – konec, řekl kapitán*, 141

Na nevelkém prostoru dokáže Neff vystavět hard SF (no dobře, opírající se jen o své vlastní předpoklady, takže spíše spaceoperní, ale konzistentní a tedy po čertech přesvědčivou) technozápletku – a ne kvůli ní samé, slouží mu pouze pro to, aby se od ní odpíchl k obrazu „zbořeného člověka“, hledajícího odpověď na mučivou záhadu v úsporně, ovšem sytě vykresleném prostředí. Mezi středně krátkými povídkami ve sbírce jedná z nejlepších.

Omamný nápoj volnosti

úr: *Spatřili jsme město... – akrobatické obraty*, 151–2

Další povídka, jejíž ústřední postavou (bytostí?) a, díky procesu intelektualizace, dokonce vypravěčem je pes, stejně zjemnělý a na technice závislý jako celý svět budoucnosti, je-

hož obyvatelé se musejí jezdit dívat na skutečnou přírodu do minulosti. Jenže krev není voda...

Struna života

úr: první dva odstavce až po *poslední vteřiny života*

Jakýsi protipól k *Hádance*: Zde je psychologie plně integrována jako kostra pod svaly akčního děje, o jehož „tvrdosti“ není tentokrát pochyb – vpravdě, při prvním čtení před lety mi na povídce jaksi vadilo, že není více fantastická, odehrávající se v budoucnosti tak blizoučké, že už mi z článků Karla Pacnera v Mladé frontě zevšeďněla. Dnes v ní nacházím semínko, z něhož vykvetly tolik věrohodné orbitální scény *Milénia*.

Proč Filemon a Baucis nežůstali spolu navěky

úr: *Filemon a Baucis žili spolu skromně... – dojata jeho starostlivostí*.

Nejkratší povídka v knize, groteska, která je sama sobě účelem, obsahu malinko lemovského, stylu však nezaměnitelně neffovského.

Zvláštní příloha Televizních novin

úr: *Titulek KDE... – zaměřeno, že*, 171–2

Zesilování nějaké tendence do té míry, až dojdeme ad absurdum k pravému opaku: také to není v SF mikropovídkách neznámý postup. Plus: tak takhle, milé děti, vypadala parodie socialistické televize.

Muž, který ví

úr: *Na prahu přešlapoval... – můj život, pane redaktore*, 177–8

Divili jste se, kam zmizela povídka Vejce naruby, když je tak nazvána celá sbírka? Právě zde se to můžete dozvědět! Také odkud Ondřej Neff vzal všechny ty nápady a jak to vypadá (či spíše vypadalo v dobách, kdy sci-fi ještě vycházela v „kamených nakladatelstvích“) při jednání s redaktorem.

Kirby versus Dombey

úr: „*Jménem vdovy po... – z pohnutek nízkých a nečestných*, 183–4

...aneb Nástin některých problémů transtemporální juristiky.

Tři pokusy doktora Vítka

úr: „*Za určitých podmínek... – ten pokus?*, 195–6

I tuto povídku známe ze dvou podob a tentokrát zde je pravzor. Když si Ondřej Neff uvědomil, že téma kopírování a upravování lidských bytostí unese i závažnější a rozsáhlejší zpracování, vrátil se k němu ve své následující sbírce.

Bílá hůl ráže 7,62

úr: *Obyvatelé Jihozápadního města... – evakuace budovy Akademie*, 223

Nejdelší ze všech povídek ve sbírce (a i tak by místy snesla ještě prohloubit; naopak jistých dobových rekvizit a úliteb by se autor dnes asi rád zbavil) a po boku „Svangu“ i nejlepší, jak opět dosvědčují četné ankety. Dovolte osobní vzpomínku: poprvé jsem ji slyšel převyprávěnou od kamaráda, jehož pionýr-

ský vedoucí ji prý na výletě četl na dobrou noc (musel to být pozoruhodný člověk...). Takto připraven, dlouho jsem nebyl schopen přechít ji celou, ve své dětské fantazii příliš vyděšen už po několika odstavcích, ale zároveň znovu a znovu neodvratně přitahován jako králíček pohledem kobry; a ještě dlouho poté mě při cestách do sklepa či za temných nocí pronásledovala znepokojivá ilustrace T. Pištěka, byť jsem si ji při čtení vždy co nejpečlivěji zakrýval... Ano, na svou dobu (a můj tehdejší věk) šlo i o pořádný horor, jakož také nebývale rozmáchlý akční příběh (bezmála kapesní technothriller), ale především a dodnes povídka zůstává špičkovou SF, kde originální nápad slouží hrdinovi a příběhu a ne naopak.

Specializace doktora Wildemanna

úr: *Pacient rozpačitě... – nefunguje*, 253–4

Fantasy(?) o jednom zvláštním pacientovi. No že neuhodnete, jak to dopadne?

Petr a Lucie

úr: *A tak se stalo... – supraletoun*, 276

Četl jsem kdysi podobenství, kterak Pánbůh dal lidičkám do srdíček rozkrájené polovičky jablíček (a nebylo to v memoárech Lucinky Běloučké, nýbrž jakési křesťanské publikaci), a proto ti bloudíš světem, hledající toho pravého pro sebe, s nímž jediné mohou vytvořit harmonický celek, ale tak zřídka ho nacházejí. V této povídce se galaktická božstva (se sci-fi polevou, ale my víme svoje) rozhodnou od té rozpolcenosti lidstvu odpomoci, jenže jsou to božstva rázu pohanského a technokrati, ne-li fachidioti, takže...

Šepot jarního deště

úr: *„Tento přístroj je napojen... – a admirálů*, 279

Druhá nejkratší povídka sbírky a nejspíš nejméně typická (postava jihoamerického diktátora se hodí spíš k O. Chaloupkovi). Ale to je zvlášť dobrý důvod si ji přečíst, ne?

Pomník

úr: *Byly to agregáty... – někdejšího atolu Abang*, 282–3

Bohužel si nepamatuji přesně, jak tuto povídku nejvýstižněji charakterizoval ON sám. Nicméně je to jedna z těch, jež mu u oficiální kritiky té doby vysloužily pověst div ne erotomana české sci-fi – ký div, když je jejím tématem Planetární Pyj a Světová Pochva, a to, co vzejde z jejich obcování.

Zelená je barva naděje

úr: *Dvě lidské postavy... – vyrazilo dech*, 293

I tato povídka myslím má počátek v Neffově zkušenosti soužití se zvířetem, i když – s ohledem na to, k čemu dochází – v ní tentokrát pes nevystupuje, jen rybičky a v pozadí se mlsně olizuje kočka. Kterého chovatele by někdy nenapadlo, co si ten jeho miláček vlastně myslí?

Zrcadlo

úr: *Až do večera... – neurčitě jiná*, 298–9

Krátká, uměřená povídka o průniku dvou paralelních světů.

Strom

úr: Vitr a plodivá síla... – do svých katalogů, 320–1

Třetí nejdelší povídka sbírky. Patrně jste si povšimli, že kladu mezi kvantitu a kvalitu úměru, a čekáte, co o ní tedy řeknu. Jako děcko mě iritovala. Matouš a Jakub, co je to za starozákonní jména? Hrdinové pořádné sci-fi se mají jmenovat Artur nebo Robert. Však taky všechny zajímavé technické mašinky zůstávají za obzorem dějiště, skryty ve Městě a na Měsíci; centrem dění jsou dva venkovské statky, k nimž jsem měl díky rodné latifundii podobný vztah jako Matoušův syn Petr. Nu, dnes jsem moudřejší. Vidím a oceňuji, že popis ultraekologických pravidel života, jež hrdiny formují a deformují, se obejde bez autorských hodnotících komentářů; s jakým vctěním do selské tvrdohlavé mentality je Matouš a nepřimo i Jakub vykreslen; jak se příběh beze spěchu, ale s až antickou nevyhnutelností ubírá k Matoušovu závěrečnému samsonovskému vzepětí. Přečtěte si ho.

Jan Vaněk jr.

Odposlechnuto

Hezký příklad posuzování literatury podle dnešních měřítek: *Opatrovnice do ordinace přivedla dvanáctiletého sirotka, protože po domácí rozepři mluvil o sebevraždě. Podle opatrovnice pacient vykazuje známky poruch chování, podvádí a vyrušuje ve škole, nerad vykonává domácí práce, mezi dětmi je populární, ale vrstevníky někdy manipuluje. Opatrovnice připouští, že ho během hádky udeřila, on pak utekl a domů se vrátil až v deset večer. Pacient tvrdí, že byl neprávem obviněný z toho, že rozbil cukřenku, a za trest dostal takovou facu, až spadl ze židle. Křičel na tetu, že už by nejradši nebyl na světě, a pak šel k řece, představoval si, jak se v ní utopí, nakonec se uklidnil a šel domů. V ordinaci se projevoval klidně a zorientovaně, bez suicidálních nebo agresivních sklonů.*

Tuhle kazuistiku zanesl tým psychiatrických výzkumníků kolem Jana Vevery několika desítkám českých psychiatrů nejmladší generace, kteří začali s praxí v letech 2021–23, spolu s dotazem, jak by popisovaného chlapce diagnostikovali a jaký další postup by doporučili. Téměř všichni dospěli k tomu, že chlapec trpí psychiatrickou poruchou, dvě třetiny by ho medikovaly (antidepresiva, antipsychotika, stabilizátory nálady apod.), menší část doporučila hospitalizaci, prakticky všichni terapii. Jenomže chlapec, o němž je v kazuistice řeč, je Tom Sawyer, hrdina slavné a druhdy velmi čtené knihy amerického klasika Marka Twaina, popsána příhoda pochází ze třetí kapitoly knihy.

Znamená to, že generace dětských čtenářů se nechaly inspirovat, třeba i obdivovaly postavu, jež by si místo toho spíš zasloužila léčbu a soucit? Podle autorů studie ta ochota mladých lékařů medikovat a v některých případech i hospitalizovat Toma Sawyera vyplývá z celospolečenské tendence pohlížet jako na projevy nemoci na povahové rysy a chování, jež v dřívějších dobách byly považovány možná za nějakou excentricitu, nebo ani to ne, za cosi nevybočujícího z mezí duševního zdraví.

[...]

Ondřej Štindl / Týdeník Echo

Byron pod maskou

19. dubna letošního roku uplynulo 201 let od smrti George Gordona Byrona (1788–1824), básníka, jenž představuje klíč k pochopení britského romantismu. Nic přitom neodhaluje krutost tehdejší literární scény lépe než skutečnost, že ani šlechtický titul nezaručoval svému nositeli ochranu.

Paradoxně nám však Byron práci neulehčuje – jeho klíč je záladný a v zámku se otáčí jinak, než bychom čekali. Jakmile však najdeme tu správnou polohu, otevrou se nám dveře k porozumění hned na několika frontách.

V Byronově době se rozšířilo rčení, že je „mad, bad and dangerous to know“, později zkrácené na „mad, bad and dangerous“. Byla to pravda? Ano – nikoli proto, že by byl nebezpečný svému okolí, ale spíš sám sobě. Jeho urputná touha dokázat sobě i světu vlastní hodnotu jej nakonec zničila.

Básníka podle mě definují dvě zdánlivě protichůdné vlastnosti: nízké sebevědomí a vysoké ambice. Při bližším pohledu si však uvědomíme, že se nevylučují. Lidé s nízkým sebevědomím mívají často právě vysoké ambice, aby si svou cenu potvrdili. „Něco dokázat“ je leitmotivem celého Byronova života. Samotná snaha dosáhnout vynikajících výsledků není špatná, nebezpečím se stává až ve chvíli, kdy přeroste v posedlost – a k té měl Byron nesporné sklony.

Tak chutnalo dětství

Byronovou první posedlostí bylo jídlo. Jeho matka, odříznutá od většiny společenských radovánek proto, že manžel utopil její jmění v dluzech, si dovolila jediné potěšení – okázale domáčí hody. Byron jedl s ní, ale nadbytečné kalorie se zakrátko promítly do jeho postavy. Ve škole se mu spolužáci posmívali, protože byl tlustý a jako jedináček postrádal sociální obratnost. Okázalým chováním se snažil působit sebevědomě, ale přátelé tím nezískal; když už, musel si je „kupovat“ z kapesného, kterým matka nešetřila.

Syn, vyrůstající bez otce, matku zároveň miloval i nenáviděl stejně jako ona jeho. Byl jí připomínkou muže, který ji opustil, a ona svého syna střídavě osočovala ze lži a lítostivě hýčkala svého „chromého nebožáčka“ (kvůli vrozené ortopedické vadě měl trvalé potíže s jednou nohou).

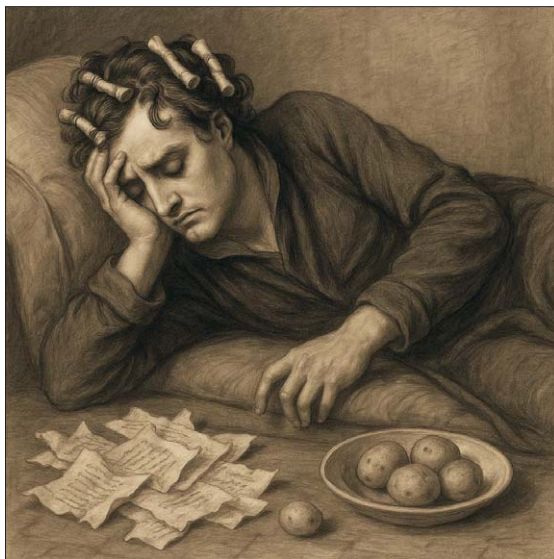
V dětství ho poznamenalo údajné zneužívání ze strany chůvy, což pravděpodobně urychlilo vývoj jeho ambivalentní sexuality. Byron se dokázal nadchnout pro ženy i muže různého věku: na internátu prý platil za intimní služby spolužákům.

Pamětníci popisovali Byrona každý úplně jinak – vzhledově, povahově i v partnerských vztazích. Současná psychiatrická

diagnostika by pravděpodobně zvažovala bipolární poruchu: střídání depresivní apatie a manických záchvatů. Mě také napadá ještě k tomu genderfluidita, která by vysvětlila Byronovo přeskakování mezi okázalou maskulinitou a jejím naprostým opakem – včetně proměnlivých sexuálních preferencí v různých fázích života.

Marná sláva

Byronova jediná skutečná konstanta – navzdory všem životním excesům, přepólovaným náladám i milostným avantýrám – byla nezlomná touha prosadit se v literatuře. Sledoval žebříčky prodeju, četl *Edinburgh Review* a horoucně toužil stát následovníkem Jezerních básníků či Waltera Scotta.

První krok k vysněné slávě učinil sbírkou *Hodiny zahálky* (*Hours of Idleness*, 1807). Navzdory tehdejšímu zvyku literární anonymity se podepsal vlastním jménem, pod něj na titulní straně připsal „Minor“ (doslova „nezletilý“ či „mladší“) – a tím nechtěně vybědl kritiky, aby s ním naložili jako s domnělým klukem, který se chlubí zahálkou namísto řádné práce. Recenze v *Edinburgh Review* dopadla zdrcujícím způsobem. Byron – sotva devatenáctiletý, obtloustlý, nejistý a chromý – několik dní jen ležel, popíjel a oplakával neúspěch a ponížení.

Pak se však vzepjal k protiútku. Rozhodl se pro velmi kontroverzní krok – odhalit a veřejně zostudit dosud anonymního recenzenta. Mylně usoudil, že oním kritikem byl Walter Scott, a coby pomstu sepsal satirickou poemu *Angličtí bardí a skotští recenzenti* (*English Bards and Scotch Reviewers*, 1809). V ní postavil sebe (anglického barda) proti „zlým pánům z *Edinburgh Review*“ v čele se Scottem.

Tím porušil snad všechna nepsaná pravidla dobového literárního provozu: bojoval proti anonymitě, odmítl pokorně snášet kritiku a – co bylo nejhorší – veřejně urazil předního světového autora. Když Walter Scott za několik měsíců seděl v londýnské kanceláři nakladatele Johna Murraye, aby spolu s ním a Robertem Southeyem a Johnem Wilsonem Crokerem založil nový časopis *Quarterly Review*, přišlo Byronovo jméno samozřejmě na přetřes. A všichni se shodli, že toho hysterického chlapce chtějí vidět na vlastní oči.

Lze si představit, s jakým vzrušením Byron přijal pozvánku do Murrayova nakladatelství – a jak rychle jeho euforie vyprchala, když už na prahu přijímací místnosti stanul Scott, který ihned prohlásil, že se Byron spletl – on žádnou kritiku jeho sbírek nenapsal. Teď tu Byron seděl coby opovrhovaný „zahálčivý

nezletilec“, křivý pomlouvač největšího žijícího literáta, a navíc – jak se mu zdálo – nenapravitelný outsider. Jeho sebevědomí rychle kleslo pod bod mrazu.

Walter Scott se na Byrona ale nezlobil – na to měl příliš práce a důstojnosti. Samotného lorda tím překvapil: se Scottem měl ostatně dost společného. Oba poznamenalo dětské omeocnění polia, oba kulhali a Scott, stejně jako Byronova matka, pocházel ze Skotska. Nadto byl přívětivý a vše bral s humorem, takže si Byrona dokázal velmi rychle získat. V budoucnu se z nich skutečně stanou spojenci – Byron bude z Itálie prohlašovat, že jediným britským autorem hodným čtení je právě Scott, a Scott na oplátku uctivě napíše Byronův nekrolog v době, kdy se k němu všichni otočí zády. Ale to vše přijde až později; zatím jsme stále v roce 1809.

Prácička navíc

Nakladatel John Murray Byronovi bez obalu vysvětlil, že o průnik do literárního světa usilují tisíce nadšených mladíků. Talent nestačí – uspěje ten, kdo nabídne něco navíc. Byron, ochotný udělat pro slávu cokoliv, souhlasil. Murray tedy rozhodl o dalším postupu: poezie se prodá lépe jako produkt slavného autora, a proto se básník musí napřed proslavit, ne naopak.

Společně vytvořili image rozervaného básníka-rebela, ovládaného nikoli střídáním depresí a mánií, nýbrž „vyššími emocemi“. Murray mu představil Roberta Southeyho – ne jako literární vzor, ale jako model vzhledu – a zasáhl tak Byronovu achillovku, jeho precitlivělost na vlastní fyzickou podobu. Byron si už nyní barvil vlasy indigem a spal v papilotách, aby získal tmavé kudrny, držel bramborovou dietu a pil ocet, aby zhubl; váhu si chodil tajně kontrolovat do prodejny kávy Berry Bros v St James's, kde se záznamy dochovaly dodnes. Pro Murraye, stejně jako pro sebe, ale nebyl nikdy dost dobrý. Pak na Murrayův pokyn odjel na „dobrodružnou cestu“, aby společnost s napětím očekávala jeho triumfální návrat, zatímco Murray doma pečlivě budoval pořádný hype.

Když se Byron vrátil, byl k nepoznání: štíhlý, černovlasý, kudrnatý, dlouhé námořnické kalhoty odváděly pozornost od chromé nohy a rozepnutá košile bez kravaty poutala pohled k tváři. Dámy v salónech konečně mohly spatřit tajemného autora *Childe Haroldovy pouti*. Ale radost z úspěchu byla opět žalostně krátká. Byron se měl brzy dozvědět, že Murrayova pomoc není zadarmo.

Sebevědomý Byron znovu vkročil do Murrayova – nyní už honosnějšího – domu v Albemarle Street. Myslel si, že s ním konečně budou jednat důstojně, teď se stal přece jedním z těch slavných básníků a zaslouží si resp...

Jenže Murray věcně, jako by objednával k obědu fish-and-chips, možná předložil Byronovi seznam lidí, kteří by se s mladým rebellem rádi seznámili. Manžel lady Caroline, William Lamb, byl liberální politik a publicista; pro konzervativního Murraye představoval cenný cíl – tak co kdyby se, čistou náhodou, Byron sblížil s jeho ženou? Každé slovo, jež Caroline Byronovi svěří, muselo putovat přímo k nakladateli. A pro jistotu pověřil další lidi, aby na básníka dohlíželi a kontrolovali, jak dobře „úkol“ plní.

Jména milenek se rychle množila. Murray získával unikátní kompromitující vhléd do opozičních kruhů. Svému svěřenci však vysvětloval, že tím jen budují básníkovu špatnou pověst – však ženy přece nemilují hodné hochy...

Byronova literární kariéra sice skutečně kulminovala, jeho osobní život však selhal. K žádné z milostných avantýr nepřilnul, ba naopak – měl v plánu se oženit s bohatou dědičkou, aby snad konečně Murrayho intrikám unikl a zároveň získal hotovost coby zkrachovalý aristokrat. Tak se pozvolna začíná rýsovat tragikomický paradox Byronova života: aby dosáhl literární nesmrtelnosti, dostal sám sebe do role, kterou nedokázal dlouhodobě unést.

Válka Byronových

Annabella Milbanke byla sice krásná a chytrá, ale především geniálně prozíravá – pravý opak impulzivního lorda. Říka lo se, že měla mimořádné nadání na matematiku (podobně jako jejich dcera Ada, zakladatelka počítačového programování). Byron se ale hrubě přepočítal, když si ji vybral za manželku. V růžových mašličkách dělala radost pyšnému otci, který ještě před svatbou Byrona varoval: Annabelle je třeba dopřát vše, na co si vzpomene, jinak zničí kohokoliv. Varování padlo na neúrodnou půdu a průšvih byl na světě.

Byron se do Annabell, opět navzdory vlastním plánům, skutečně zamiloval. Fascinovalo ho, že pod zdánlivě andělskou vizáží se skrývá chladně analytická hlava. V manželství se však brzy ukázalo, jak rozdílné mají povahy. Byron poslouchal především svého nakladatele Murraye: na jeho pokyn fungoval jako informátor v kruhu stárnoucího anarchisty Williama Godwina a zjišťoval podrobnosti o skandálním vztahu Percyho B. Shelleyho s Godwinovými dcerami Mary a Claire, které mu měl Godwin postoupit výměnou za finanční výpomoc, ale Shelley byl ve skutečnosti švorc. Když pak Claire toužila získat i Byronovu přízeň, Murray mu jistě doporučil „nezávazný“ poměr – prý pro dobro kariéry. Annabella ale chtěla mít manžela jen pro sebe a když zjistila, že Byron si začal i se svou polorodou sestrou, rozhodla se bojovat.

Stanula před soudem a tvrdila, že se ji manžel pokusil znásilnit způsobem, jakým si údajně užíval s muži. Se slzami v očích ujišťovala, že by žádnou takovou hrůzu nevymyslela, nebýt Byronova zvráceného pokusu. Byron se bránil, že Annabella si vše promyslela předem a chystala se použít paragraf o sodomii jako zbraň, kdyby jí v manželství nastaly problémy. Prosil Murraye o právní pomoc – koneckonců jeho nakladatelství překypovalo advokáty –, ale narazil.

„Zvrácený lord“ byl ale neobhajitelný, společnost ho zavrhla. Vždyť jeho nevěry jsou veřejným tajemstvím, mnohé z těch milenek mu Murray sám přihrál a o milencích-mužích se taky vyprávělo kdekdo. Navíc Annabellin právní tým vedl Henry Brougham – jaká to náhoda, že právě on kdysi v *Edinburgh Review* rozdrtil Byronovy *Hodiny zahálky*. Byl připravený si ho podat ještě jednou. Murray proto poradil jediné: zmizet. Odcestovat z Anglie, dát pohoršené společnosti čas zapomenout a později se snad triumfálně vrátit.

Byron si poprvé naplno uvědomil, jakou cenu zaplatil za ka-

riéru. Nikdy od Murraye nepřijal šilink honoráře, protože lordům „placená práce“ nepřísluší; naopak on sám platil svým tělem, pověstí i manželstvím. Když teď potřeboval jediné – zastání, tak ho nedostal. A tak znovu poslechl Murraye a roku 1816 opustil Anglii – zahájil celoživotní exil, z něhož se už nikdy nevrátil.

Hledání cesty, hledání bezpečného přístavu

Byron se toužil jednou vrátit domů, zároveň však už anglickou společnost nenáviděl skoro stejně silně, jako ona nenáviděla jeho. Potřeboval reset. Ve švýcarské vile Diodati odložil papiloty, začal se přidržovat zdravějšího životního stylu a chtěl se soustředit výhradně na psaní. Právě v tu chvíli mu však osud opět hodil klacky pod nohy v podobě nečekaných hostů: Claire Clairmontová, která tvrdila, že s ním čeká dítě, Percy B. Shelley, jeho milénka Mary, jejich malý syn a dále také lékař John Polidori, jemuž Murray zaplatil 500 liber, aby hlídal, zda Byron nezanedbává povinnosti „dvorního informátora“. Aby si Byron toho chladného léta vybojoval aspoň trochu klidu, vyhlásil ve své vile improvizovanou „literární soutěž“, svým hostům poručil napsání strašidelného příběhu – a tím Mary vnukl zárodek Frankensteinů.

Nepřímě „stvořil“ i Percyho Shelleyho. Ten totiž napodoboval Byronův obraz rebela, aniž kdy věděl, že Byronova extravagance je pouhou maskou skrývajícím nízké sebevědomí a potřebu zvýšit prodejnost vlastní tvorby. Shelley byl ale rozeným rebalem, nechal se vyloučit z Oxfordu za obhajobu ateismu, unesl budoucí nezletilou manželku z internátní školy, pak ji opustil – a to všechno, aniž by ho někdo povzbuzoval a sliboval mu literární úspěchy. Shelley snil o přetvoření společnosti, které se Byron celý život podbízel. Nemohli si porozumět. Shelley mu lezl na nervy natolik, že před ním nakonec prchl.

Další roky prožil Byron na útěku: před Shelleyovými, kteří v něm viděli sponzora a hostitele, i před vlastní minulostí, jež ho neustále doháněla. Když se usadil s Teresou Guiccioli v Rávenně, sotva uplynul týden, aby se neobjevil nějaký Brit a nevyčítal mu, že už nevypadá ani nejedná „jako dřív“. Zdá se, že si se společností vybudoval přesně stejný vztah jako se svou matkou – nenáviděl ji, ale miloval její chválu. Britská společnost si oblíbila jeho falešnou image, pak ji zavrhl, ale nemohla by přijmout ani jeho skutečnou tvář. Nejvíce zájmal Shelleyovy, které chtěl udržet od sebe co nejdál a poslal jim peníze přes společného známého – ten je ovšem zpronevěřil.

Osudový dopis

Začátkem 20. let 19. století, když se Byron cítil literárně opuštěný, mu z Anglie dorazil expresní balík s anonymním pamfletem *Dopis lordu Byronovi*. Jak sám řekl, šlo o „d'ábel-sky dobře napsaný text, plný vtipu a zuřivosti“. Připadalo mu, jako by autor sledoval jeho život z dálky a nyní mu podával pomocnou ruku. Pak si namlouval, že text musel sepsat někdo, kdo ho dobře znal – ale až tak dobře?

Na stránkách stálo úplně všechno: jeho dětinská touha po pochvalě, boj s vlastním já; uměle budovaná persona i spletité vztahy, v nichž se ztratil. Jednotliví přátelé znali jen střípky, nikdo neznal celek – a přesto tu celek byl. Kdo navštívil jeho

dcerku Adu, aby popsal její kulatoulinkatě tváře? A kdo dokázal tvrdit, že pod nánosem skandálů se skrývá básník, jenž si zaslouží novou, vážnější roli?

Byron váhal. Cítil, že ten neznámý mu skutečně rozumí: nebyl to obdivovatel jeho masky, ale někdo, kdo viděl pod ni. Přesto se bál, že kdyby se vrátil do Anglie, nikoho takového nenajde; že se mu u Murraye znovu vysmějí, tentokrát za to, že naletěl dalšímu žertu...

Ale proč jezdit někam, kde se bude muset znovu pokoušet si naklonit publikum, když může jet tam, kde už ho čekají? Místo do Anglie odjedl do Řecka, kde se stal symbolem řeckého boje o nezávislost a mohl se stát řeckým králem – k tomu by se tedy musel zbavit titulu anglického lorda. Ale zemřel jako lord, protože řeckého vítězství se nedožil. Opuštěl plán návratu do Anglie, opustil Teresu Guiccioli, propadl nové posedlosti, kterou se stal řecký chlapec, který lorda finančně zneužíval, a tak Byron přece jen skončil tak, jak žil – využívaný, zhrzený, s pocitem vlastní nedostatečnosti, nesplněnými ambicemi, opuštěný. Když ho v Misolonghi sklátily horečky, lékař se pokusil ulevit mu pouštěním žilou; krvácení už však nedokázal zastavit.

Murray má poslední slovo

Zpráva o jeho smrti Británii zaskočila. Na pohřeb dorazily víceméně jen prázdné kočáry – symbolická gesta těch, kdo se nedokázali rozhodnout, zda truchlit, či se distancovat. Osobně přišla jen jeho sestra Augusta s jejich společnou dcerou. Walter Scott pak usedl k psacímu stolu a sepsal Byronův jediný nekrolog.

Byron se do Anglie plánoval vrátit triumfálně, po smrti, téměř jako duch, když budou posmrtně vydány jeho paměti. Sepsal je během svého pobytu v exilu, předal je do spolehlivých rukou přítele, ale ze stolu Johna Murraye zanedlouho putovaly do vydavatelova krbu. Oficiálně tak Murray chránil publikum před informacemi o Byronově nezřízeném životě. Jenže takové podrobnosti už dávno kolovaly v dopisech i hospodských klepech. Dávalo by ale smysl, že to, co mělo shořet na popel, aby se to nikdo nikdy nedozvěděl, nebyly hříchy Byronovy, nýbrž Murrayovy.

Marie Michlová

Odposlechnuto

Divná věc se mi stala. Šel jsem parkem a vidím fešnou maminku, jak si hází frisbee s malou holčičkou. Asi jsem pěknou postavu té paní zkoumal moc, každopádně holčička si mě všimla a hned hlásila: „Ten pán má nabarvený vlasy!“ (to se mi stává často).

„Tvoje maminka taky,“ odpověděl jsem pohotově.

„To je moje babička,“ setřelo mě dítě.

Jsem trochu v šoku.

Jaroslav Houdek

Dveře se zavírají a tramvaj se chystá k odjezdu ze stanice. K vozu však dobíhá určený muž a zoufale volá:

„Prosím vás, počkejte na mě, jinak to nestihnou do práce!“ Cestující se přimlouvají u řidiče a ten na opozdilce počká.

Pán nastoupí, zavrou se dveře, tramvaj odjíždí a pán praví:

„Dobrý den, kontrola jízdenek.“

Michal Svátek

Časem s vědou - červen

o velkých činech vědy, techniky a medicíny

Když před více než 350 lety nechal Isaac Newton svítit Slunce dírkou skrze skleněný hranol, ke svému úžasu dostal z původně bílého světla – různobarevnou duhu (viz *IK 2022/2*). Tak objevil *světelné spektrum*.

O 140 roků později našel Josef Fraunhofer při testování optické kvality skla ve spektru slunečního světla tisíce tmavých čar různé šířky a intenzity (dnes se jim říká Fraunhoferovy). Začal je tedy po práci ve firmě zkoumat a roku 1817 sestavil první mapu slunečního spektra s 324 nejvýraznějšími liniemi. Když skončil se Sluncem, namířil svůj „spektroskop“ na noční oblohu. Měsíc podle očekávání dával přesně sluneční spektrum, příliš se od něj nelišila ani spektra nažloutlých hvězd Capella, Betelgeuze a Prokyon. Naproti tomu u bílých hvězd Siria a Castoru našel jen tři široké pásy.

Ze všech čar všech objektů ho ale nejvíc upoutala silná linie ve žluté části spektra slunečního, kterou označil *D*. Měly ji i hvězdy se spektrem podobným Slunci. U intenzivního slunečního spektra, kde se dalo použít vyšší rozlišení, potom objevil, že čára *D* je dvojí.

A ještě podivuhodnější bylo, že plamen sklářského kahanu ukazoval tento dublet přesně na stejném místě – rozdíl byl jen v tom, že u Slunce šlo o dvojici tmavých čar, kdežto plamen dával čáry jasné... Než tomu ale Fraunhofer stačil přijít na kloub, zemřel roku 1826 v devětatřiceti na tuberkulózu. A jelikož byl samotář a starý mládenec, neměl v jeho díle kdo pokračovat. (Mimoходом, rok před jeho smrtí francouzský pozitivistický filosof Auguste Comte uvedl jako příklad principiálně neřešitelného problému *chemické složení hvězd*.)

Poté se přišlo na to, že i spektra zářících žhavých par všech prvků obsahují čáry – jenže světlé. Některé z nich pak, až na tu jasnost, svojí polohou ve světelné škále (tedy vlnovou délkou) nápadně připomínaly čáry ve spektru slunečním.

Tato dvojakost ponoukla profesora heidelberské univerzity Gustava Kirchhoffa k pokusům, které měly dokázat, nakolik ona pověstná temná dvojice čar ve slunečním spektru odpovídá polohou žlutému dubletu nacházenému v každém plameni. Nechal tedy sluneční paprsky procházet kahanem, do něhož nasypal kuchyňskou sůl (už se vědělo, že obsahuje sodík), a potom štěrbínou pozoroval spektrum po rozkladu na optickém hranolu. Očekával, že jasná žlutá čára plamene více či méně vykompenzuje tmavou čáru ve slunečním spektru. Místo toho viděl dublet ještě tmavší! Pak nahradil sluneční světlo umělým laboratorním, u něhož už měl vyzkoušeno, že dává spojitě spektrum bez tmavých čar. Jakmile však jeho světlo prošlo sodíkovým plamenem, objevil se opět tmavý dublet. Naproti tomu sám Bunsenův kahan se sodíkem dával dvojčáru jasně žlutou.

Po měsících bádání, při kterém si poškodil zrak, Kirchhoff na schůzi berlínské Akademie věd v prosinci 1859 přednáší zprávu, která v podrobnější podobě vychází **16. června 1860** v *Annalen der Physik* pod titulem *Chemická analýza pomocí pozorování spektra*. Na této publikaci se podílel Kirchhoffův kolega ze školy Robert Bunsen, jeden z nejvýznamnějších chemiků doby.

Zjednodušeně řečeno, autoři zjistili, že každá látka pohlcuje za určitých podmínek světlo těch vlnových délek, které za okolností jiných sama vysílá. A my podle toho vidíme buď tmavé čáry, tedy *spektrum absorpční*, nebo světlé *spektra emisní*. Tmavé tehdy, když světlo jejich zdroje o vyšší teplotě prochází zdrojem o teplotě nižší. Z toho Kirchhoff usoudil, že sluneční atmosféra je chladnější než vlastní zářící těleso Slunce, ale zase teplejší než plamen kahanu. (Odtud byl jen krůček k budoucímu měření hvězdných teplot.)

Shrnuto – ve sluneční atmosféře je přítomen tentýž prvek jako v kuchyňské soli, tedy sodík.

Ale to byl jen začátek. Pokud totiž platí, že každý prvek má své charakteristické spektrum (soubor čar na vždy stejných kmitočtech), pak dosud neznámé linie ve spektru musí reprezentovat nové prvky! Kirchhoff takhle objevil na Slunci kromě již známého sodíku ještě železo, vodík, hořčík, vápník a chrom, Bunsen zase rubidium a cesium. Poslední dva se tehdy chemicky odlišit nedaly, poněvadž jsou v nerostech zpravidla přítomné v nepatrném množství a jsou chemicky překryty běžnějšími alkalickými kovy sodíkem a draslíkem. Zanedlouho pak byly spektrálně objeveny ještě thalium, indium, galium, skandium, germanium a některé prvky vzácných zemin. Hotovým bonbónkem se stal objev prvku hélia, které se „prozradilo“ dosud neznámou čarou ve slunečním spektru. To se podařilo v roce 1868, když už existovaly dalekohledy spřažené se spektrometrem. Na Zemi bylo hélium objeveno až koncem století pomocí analýzy chemické.

Dnes pomocí spektrální analýzy detekujeme ve vesmíru nejen prvky, ale i jejich jednoduché sloučeniny – zrovna nedávno proběhla zpráva o nálezu dimetylsulfidu a dimetyldisulfidu v atmosféře exoplanety K2-18b vzdálené 124 světelných let, přičemž tyto sloučeniny v pozemských podmínkách vznikají činností některých bakterií. Dosud nejsilnější indicie o existenci života ve vesmíru.

František Houdek

Odposlechnuto pro pamětníky

Reaganův oblíbený: Za Gorbačovem přišla stará žena a zeptala se ho:

„Kdo vymyslel komunismus? Byl to vědec, nebo politik?“

„Samozřejmě politik,“ odpověděl generální tajemník.

„Tak tím se to vysvětluje,“ odušila žena, „vědec by to nejprve vyzkoušel na myších.“

Syn arabského šejka se rozhodl studovat v Brně.

Po měsíci píše domů: „Brno je krásný, lidé jsou tu příjemní a vůbec moc se mi tady líbí. Jen se občas trochu stydím, když přijedu do školy svým pozlaceným mercedesem, zaparkuju u školy a potkám některého ze svých profesorů, jak vystupuje ze šaliny... tak je to docela trapné.“

Za pár dní mu přijde šek na milion dolarů a krátká zpráva od rodičů: „Nedělej nám ostudu a kup si taky šalinu!“

VOYAGER

První prométheové Třeštění letitého popularizátora 151

V pradávných časech lidé všechny věci vyskytující se vysoko nad hlavou brali jako píseček bohů; co se odehrávalo tam, bylo pro ně zcela neočekávané, bylo to něco, co mohli jen užasle sledovat a trpně snášet (případně si o tom vyprávět báje). Potom přišli první smrtelníci, kteří do tohoto nadzemského hájemství začali napřed nesměle nahlížet a potom tu a tam i ukrádat bohům jejich moc.

Asi první z těchto lidských Prométheů byl Thalés z Miléty, který svým božím lupem ukončil jednu válku a zasal semínko vědy.

To bylo tak: Pobřeží Egejského moře na území dnešního jihozápadního Turecka patřilo národu Iónů, bližší vnitrozemí Lýdům, vzdálenější Médům. A právě mezi posledními dvěma etniky zuřila vleklá válka. Starořecký historik Hérodotos ji popisuje takto: „*Boje mezi Lydijskými a Medeanými trvaly již pět let... Stále spolu válčili, ale žádná strana nedosáhla rozhodného úspěchu, když se to počátkem šestého roku bojů stalo – během bitvy se den proměnil v noc. Tuto ztrátu denního světla předpověděl Thalés Milétský a přesný rok, kdy se tak stane, sdělil Iónským. Když Lydijská a Medeanští viděli, že den se stal nocí, přestali bojovat a horlivě stáli o mír.*“

Ba, konec médsko-lydské války by upadl v zapomenutí, nebýt to první dějinná událost, která je přesně datována, a to právě díky Thaletovi, který vypočítal, že ono pacifikující zatmění Slunce nastane dne **28. května 585 př. n. l.** odpoledne (jak – stejně jako v dalších níže uvedených případech – zpětně vypočítali astronomové). A přesně v té době opět zuřila bitva. Když ale velitelé uviděli, že bohové od jejich počinání odvrátili tvář (zřejmě se na to krveprolívání nemohli dívat), šli do sebe a konečně se usmířili.

Nepanuje shoda, zdali Thalés byl úplně první úspěšný předpověditel, nicméně právě on poprvé dal „svoje“ zatmění do souvislosti se soustavným racionálním poznáváním přírody, protože je považován za prvního vědce na Zemi. Historik Daniel Boorstin napsal: „*Thalés svrhl bohy z jejich trůnů a nahradil je neosobními přírodními prvky. Namísto milostných dobrodružství Krona či Úrana zkoumal trvalé podstaty a obecné příčiny.*“ Filozof Wilhelm Weischedel byl ještě stručnější: „*Věda neznikla následkem osvětlení, nýbrž zatmění.*“

Sto let po Thaletovi se podobně vyznamenal jiný bystrohlavý Starořek jménem Anaxagoras z Klazomen. Ten prstencové zatmění Slunce, proběhnoucí dne 17. února 478 př. n. l. v Athénách, napřed správně geometricky vysvětlil (je způsobeno stínem Měsíce, nikoli neznámými změnami na Slunci). A pak podle velikosti stínu Měsíce na Slunci jako první odhadl rozměry obou těles. Měsíc měl být přinejmenším stejně velký jako poloostrov Peloponés v Řecku, Slunce pak mnohonásobně větší než Měsíc. A co víc, on hlásal, že Slunce není žádný bůh Hélios, nýbrž „kus rozžhaveného kamene“! Šlo o první připodobení nebeského tělesa k něčemu pozemskému a o předzvěst dnešních představ o materiální jednotě světa. Není divu, že namísto ocenění se jeho autor dočkal obvinění za rouhání a nakonec byl z Athén odejit...

Dál: Že naše planeta je kulatá, věděli už starověcí učenci. A jelikož uměli i počítat, začala kolem Země kroužit první čísla. Kupříkladu Eratosthenés z Kyrény se jako ředitel alexandrijské knihovny v jednom svitku dočetl, že v Syeně (nynějším Asuánu) během letního slunovratu svítí v poledne Slunce přímo na dno studny, zatímco v Alexandrii se ve stejné době odchyluje od kolmice na jih o 7,2 stupně. To změřil poprvé **19. června 240 př. n. l.** Za předpokladu rovnoběžnosti slunečních paprsků z toho odvodil, že obvod kruhu, na kterém leží Syena i Alexandrie, je 360:7,2, tedy padesátkrát větší než vzdálenost obou těchto míst. A poněvadž velbloudi karavana urazí za den asi 100 stadií a putuje mezi oběma místy 50 dnů, činí jejich vzdálenost 5000 stadií, tudíž obvod Země je 250 000 stadií. Pokud Eratosthenes používal egyptské stadium 157,7 m, vychází mu obvod Země na 39 960 km.

Jeho mladší následovník Hipparchos z Nikaie si zase v záznamech všiml, že zatmění Slunce ze dne 14. března 189 př. n. l. bylo úplné v řeckém Hellespontu, ale jen částečné v egyptské Alexandrii (kde o 30 let později začal působit jako ředitel Músaionu). Ze vzdálenosti těchto lokalit (asi 1000 km) pak jako první dokázal vypočítat vzdálenost Země a Měsíce. Vyšlo mu 428 000 km.

Leč dosti historického kočkování. Pokud Titán Prométheus uzmul bohům z Olympu oheň, pak lidé je připravili přinejmenším o část jejich moci, zprvu třeba jenom tím, že jim „předepsali“, kdy mají zatmít Slunce...

Legenda praví, že Prométheus byl za svůj boží pých krutě potrestán: Byl přikován ke skále a každé ráno přilétal orel a vykloval mu játra, která mu pak každou noc znovu dorostla. Bohové mu to tedy jaksepatří spočítali... Po něm se na pomyslný Olymp vědomostí vkrádaly zástupy dalších, a brali a brali, až vznikla věda a její dcera technika. Díky jim potom převzaly moc bohů přírodní zákony, z jejichž znalostí všichni profitujeme, mnohdy až bezudně. A mně se vnučuje otázka: Když to Prométheovi spočítali bohové, kdo a jak to spočítá nám?

Nejspíš si to spočítáme sami.

František Houdek

Odposlechnuto

Český paradox – průměrný Čech se má objektivně dobře, ale subjektivně se cítí pod psa.

Zde jsou čtyři klíčové indexy České republiky:

Má nejmenší procento lidí ohrožených chudobou v EU.

Je 12. nejbezpečnější zemí světa.

Stále ještě je 25. nejvíce prosperující zemí světa.

A je 2. nejpesimističtější zemí světa.

Topi Pigula

Manžel se mě zeptal, proč doma mluvím tak potichu.

Řekla jsem mu, že se bojím, že mě slyší Mark Zuckerberg.

Zasmál se tomu. Také jsem se zasmála.

I Alexa se smála.

Siri se smála.

Tesla se smála.

FB

Časem s vědou – červenec

o velkých činech vědy a techniky

Graduovaný zoolog a geograf Karel Absolon o sobě dal poprvé vědět v roce 1901, to mu bylo čtyřicet, když mezi prvními slanič na dno naší nehlubší propasti Macochy. Potom jako kustod zoologické sbírky Moravského zemského muzea systematicky zkoumal podzemí Moravského krasu včetně ponorné říčky Punkvy, k čemuž se stal naším prvním vědcem-potápěčem. Dosáhl spojení Macochy s povrchem jeskynní cestou, objevil desítky nových živočišných druhů takzvané *temnostní fauny*. Jeho zásluhou byly krátce před první světovou válkou Půlčany jeskyně zpřístupněny veřejnosti.

Ještě víc se ale proslavil v jiné oblasti. Díky svému dědovi Jindřichu Wankelovi, zakladateli moravské archeologie, měl totiž blízko i k tomu, co pod zemí zanechali pravěcí lidé. Když se roku 1922 v Dolních Věstonicích našly velké kosti a opracované pazourky, nedokázal zůstat stranou. „Od chvíle, kdy jsem naleziště věstonické prochodil, věděl jsem, že tu stojíme na pokraji jedné z nejdůležitějších kapitol všelidských kulturních dějin,“ napsal. Od té doby přednášel, publikoval, pořádál výstavy i exkurze, jen aby sehnal peníze na průzkum. Což mu, příznem se si, velmi ulehčil jeden vskutku mimořádný nález.

Dne 13. července 1925 totiž kopáč Josef Seidel vyprostil z hlíny dva zvláštní předměty. Sotva je přítomný geolog Zdeněk Jaroš spatřil a dal si je v duchu dohromady, měl prý užasle zvolat: „Hele, ženská!“

Vskutku, byla to rozlomená, něco přes jedenáct centimetrů vysoká soška ženy, dokonce – jak se ukázalo později – měla na hýždích otisk prstu asi desetiletého dítěte. Podobných nálezů je po světě známo víc, ale zatímco jiní lovci mamutů z té doby vytvářeli artefakty výhradně z kamenů, kostí, klů, tahle byla zhotovena z pálené hlíny! Její stáří se dnes odhaduje na nějakých 29 000 let.

Sám Absolon u nálezu nebyl (vykopávky fakticky vedl jeho laborant Emanuel Dania), ale coby ostřílený mediální matador *Věstonickou venuši* zpopularizoval tak, že navždy zastínila všechny ostatní nálezy místní i okolní. A že nebyly ledajaké: skládka mamutích kostí, hrob dítěte, další venuše i jiné keramické plastiky, plastický portrét fosilního člověka... Své kutání v „diluviálních Pompejích“, jak Věstonice nazýval v médiích, završil trofejí v něčem ještě významnější než druhdy venuše... Ta totiž souvisela „pouze“ s rozmnožováním, tedy takřka s přírodou, zatímco nový nález se týkal lidské mysli, tedy kultury. Absolonovci ho vykopali 19. srpna 1936. Byla to vřetenní kost z nohy mladého vlka dlouhá asi 18 cm, nesoucí 57 hlubokých zářezů. Prvních 25 vrypů je uspořádáno do skupin po pěti a má stejnou délku. Tato řada končí dvakrát tak dlouhým zářezem. Dalších 30 krátkým vrypům předchází druhý dlouhý zářez.

Zatím nejstarší svědectví o tom, že pračlověk také počítal, se našla v pozůstatcích po lovcích a sběračích, kteří žili dávno před vznikem prvních velkých center civilizace v Egyptě, Suměru, povodí Indu a dalších. Jaká svědectví to jsou? V pohoří Lebombo na hranicích Svazijska v Africe se našla malá část

stehenní kosti paviána s 29 zářezů. Pochází z doby před více než 40 000 lety. Je tedy nejstarší, nikoli však nejzajímavější. V tom ji trumfl nález v Išangu, to je sídlo u Edwardova jezera v horách blízko hranic mezi Zairem a Ugandou. Jde o deseticentimetrové kostěné držadlo, na jehož konci je připevněn opracovaný křemen sloužící zřejmě k vyrývání. Má sice „jen“ nějakých 20 000 let, zato jeho povrch brázdí tři řady vrubů vyřiznutých v různých směrech a rozmístěných ve zjevném systému. (Později tamní malou komunitu pastevců a rybářů zcela vyhubila erupce sopky.)

Vrubovka je obecně předmět s vruby, zářezy, sloužící v minulosti k zaznamenávání počtu něčeho, často dluhu (odtud rčení „mít u někoho vroubek“), ale klidně mohla sloužit k vyjádření rytmu, jako kalendář či dokonce jako symbol nebo ornament...

Stáří *Věstonické vrubovky* (nazývané podle anatomického označení vřetenní kosti také *Vlčí radius*) je podle nejnovějších datovacích metod asi 28 000 let a do nálezu v Lebombu počátkem 70. let byla nejstarší svého druhu na světě. V jejím případě mohlo jít o záznam úlovků nebo snad dluhu, ale třeba také o dobu necelých dvou lunárních měsíců po 30 dnech... V každém případě je to jeden z prvních příkladů systematického značkování a možná i první důkaz tvorby skupin po pěti, inspirované patrně počtem prstů na ruce.

Věstonická vrubovka i venuše jsou uloženy v Moravském zemském muzeu. V Brně je rovněž pohřben Karel Absolon, který zemřel třiaosmdesátiletý v roce 1960.

Závěrem možná nebude od věci připomenout, že nejstarší nález neznámá totéž co nejstarší *výskyt* (předmět sice existující, leč nenalezený). V pustinách východní Afriky, odkud moderní člověk pochází, pod zemí nepochybně spočívá ne jeden úžasný artefakt, ale nikdo na něj nenarazil... Naopak v odedávna hustě obývaných centrech třeba ve Středozemí byla země pravidelně odkryvána zemědělci nebo staviteli, ale případný nález v dobách hluboce předarcheologických prostě nestál za pozornost.

František Houdek

Odposlechnuto (u Psychopata)

Pokácel jsem strom, postavil z něj dům, přesvědčil ženu, aby se mnou měla syna...

A to vše jen s pomocí sekery!

Psychopat

Když chci poznat, jestli mi ženská dá, kouknu se jí na boty. Když má vysoký podpatky, určitě bude sex.

Když má tenisky, tak mi většinou uteče.

VOYAGER

Sebevražda je řešením mnoha životních problémů.

Klíčem je donutit k ní ty správný lidi.

SPECZ

Proč ve vaší firmě zaměstnáváte pouze ženaté muže?

Jsou zvyklí na ponižování, urážky a nespěchají domů.

PETRPAN

Od početí k počítání

Třeštění letitého popularizátora 152

Když na podzim 1859 zveřejnil Charles Darwin teorii vývoje organismů přírodním výběrem, i jinak rozumní lidé těžko kousali, že tvor tak odskočený od ostatních zvířáček je bratrancem opiče... Kde pak hledat smysl života, v pouhém boji proti ostatním? Není libější pocit, že jsme „duši“ získali s určitým záměrem a že v sobě tudíž neseme stopu výlučnosti?

Nu, postupně se darwinismus prosadil, byť ne všude a vždycky. Například 10. července 1925 středoškolský učitel John Scopes v Daytonu (stát Tennessee) dostal v takzvaném opičím procesu pokutu sto dolarů za to, že si v hodinách biologie dovolil vyučovat evoluční teorii, tehdy zákonem zakázanou, poněvadž odporující biblí. (Nejvyšší soud státu poté rozsudek zrušil pro formální chybu.) Žalobu vedl jeden z místních politiků, kovaný křesťan. Jen biblí se ale neoháněl... V tehdejší

době se totiž idea přírodního výběru často zneužívala, zejména její myšlenka vítězství silnějšího („vyšší rasy“) a potlačení slabšího (eugenika). Jinak řečeno, aby bylo lidstvo zdravé a nezdegenerovalo, je potřeba být nelitostný – přesně jako sám přírodní výběr. Takže onen politik argumentoval i tím, že darwinismus vede k rasismu, bezcitnosti, sobectví... (Mimochoodem, zákaz zpochybňování božského původu člověka ve školách platil v Tennessee do roku 1967 a ještě na přelomu tisíciletí některé americké státy zkoušely evoluční teorii ve výuce zakázat a nahradit ji zmodernizovanou verzí kreacionismu, takzvanou teorií inteligentního designu. Musel zakročit Federální soud, který koncem roku 2005 dal zelenou darwinismu... A v září 2008, skoro 150 let po Darwinovi, i Vatikán se skřípěním zubů seznal jeho evoluční teorií slučitelnou s křesťanstvím.)

Odmítači přírodní evoluce i některých dalších vědeckých objevů (očkování, klimatická změna) existují dodnes, stejně jako příjímáči různých bizarních „teorií“ (plochá Země). Odkud se berou, z čeho čerpají? Pomineme-li odmítání pravd jako protest proti establishmentu a hlásání či přijímání lži kvůli osobnímu prospěchu nebo kvůli nějaké uhlířské víře, zbývá jeden hlavní zdroj. Při jeho identifikaci se musíme zamyslet nad samotným procesem poznávání a úlohou rozumu v něm.

V předstupní poznávání nám stačí klidně spočívat v děložce a do svého genomu přejmout od rodičů vrozené schopnosti, pudy a instinkty nezbytné k životu. (Náš pes Dunčo, kterého jsme získali jako štěně rovnou z pražského bytu, si odmalička automaticky stoupal v potoce čelem proti proudu, aby viděl, co mu voda přinese, a aby si ji při pití nekallil tlapkami.)

Hned po narození nastupuje *první stupeň poznávání*. Jde o *zkušenost* získanou smysly. Automaticky ji přináší sám život a vůbec přitom nemusíme přemýšlet, stačí si pamatovat. Tak

se učí všechny organismy. Rozum nastupuje až při *druhém stupni poznávání*, nejrozšířenějším a nejpřínosnějším, kdy nad zakoušenými jevy začínáme uvažovat, všelijak je dotvářet, kombinovat, extra- nebo interpolovat. Ukládáním takto nabytých poznatků se formuje takzvaný *zdravý rozum* (ZR). Pro ten je podstatná principiální pochopitelnost a dosledovatelnost (být někdy ne zcela zjevné) spojení se světem našich smyslů, světem, ve kterém jsme se vyvinuli a na který jsme bytostně navyklí. (Kupříkladu heliocentrismus sice šel proti každodenní zkušenosti, ale s trochou fantazie a snahy se pořádek ještě dal pochopit. Podobně evoluce, jakkoli není snadné představit si miliardy let pokusů kvadrilionů organismů...)

S nástupem 20. století ale věda začala poznávat další, již neztřejmé, skryté, vpravdě nepředstavitelné aspekty reality. Ke *třetímu stupni poznávání*, asi nejvyššímu dostupnému, nepotřebujeme smysly, nepotřebujeme zkušenost. Zato musíme umět fakt dobře počítat. (Přijde mi, že fyzikální teoretici jako by některé věci i procesy viděli v číslech, bodech, křivkách, obrazcích, vše v jakési zvláštní synestézii. V tom mi vzdáleně připomínají kubisty, ostatně právě Pablo Picasso prohlásil, že „zdravý rozum je hlavním nepřitelem kreativity“...)

Třetí stupeň poznání leží nejen mimo naše smysly i zkušenost, ale jde přímo proti zdravému rozumu (PZR). Vysvětlovat jeho objevy, řečeno s Terryem Pratchettem, „*lze jen za předpokladu, že ten, kdo naslouchá, o nich už všechno ví*“. Takže je musíme nějak opsat. Tady mě napadá podobenství s černou dírou, kterou samu sice vidět nemůžeme, ale dokážeme pozorovat její akreč-

ní disk – to je oblast, kde obrovskou gravitací vtahovaná okolní hmota proniká do díry a intenzivně přitom světélkuje. A stejně tak, obrazně řečeno, jiskří hranice mezi ZR a PZR. A my nematematici potom k popisu událostí v gesci PZR používáme nástrojů ZR; u teorie relativity mluvíme o vícerozměrných prostorech, zakřivenosti prostoru, těžknutí těles, dilataci času a kontrakci délek nebo o paradoxu dvojčat. V kvantové teorii zase konstatujeme, že objekty mají nepoznatelnou minulost i nepředvídatelnou budoucnost a mohou se třeba vyskytovat na více místech najednou (superpozice stavů), mizet a znovu se objevovat (dualistická oscilace mezi hmotou a vlnou) nebo spolu „telepaticky“ komunikovat na dálku nekonečně velkou rychlostí (kvantová provázanost), popřípadě procházet zdi (tunelový jev).

Jak tedy zatrhnout tipek našim odmítačům a přijímačům? Budu se opakovat, ale asi jedinou nadějí je kvalitní vzdělání, které co nejlíp ozřejmí hodnoty a souvislosti. Zbytek záleží na osobní cti každého jedince.

František Houdek

Pokud čtete Interkom hlavně kvůli Vědě a Třeštění, tak právě pro vás právě vyšel výběr nejlepších kousků z posledních let.

ČS FANDOM

V Brně to žije

a jinde také (třeba na FF)

BRICCON

NON FICTION

Jiří Beňovský

Philo Fiction

Historiky z podsvětí filozofie

Jiří Beňovský (*1978) se narodil v Praze, ale již v dětství se odstěhoval s rodinou do Švýcarska. Začal studovat filozofii, protože se mu realita okolního světa zdála tak nějak podivně nereálná. Pokusil se najít důkaz existence tohoto světa, což se mu nepodařilo (další jeho česky vydaná kniha má titul *Neexistujeme. Ale to nevadí*), ale zato získal místo vědeckého pracovníka na Univerzitě v Ženevě, jejíž zásadní výhodou (alespoň pro něho) je blízkost Alp, kam chodí lézt po horách a přemýšlet o filozofii mysli, metafyzice, filozofii času a estetiky.

Tolik nakladatelská informace o autorovi. On sám na sebe už v poděkování rodičům prozrazuje, že vše důležité o životě se dozvěděl při pečlivém sledování *Star Treku*. A na příkladech z pop kultury v knize popularizuje devatenáct filosofických problémů, většinou spojených s nějakým myšlenkovým experimentem. Přitom docela úspěšně nachází paralely mezi otázkami, které si filosofové kladou již po staletí, a science fiction, případně superhrdinskými filmy.

Asi každý slyšel o věznově dilematu; jde o myšlenkový experiment, který se mimo jiné pokouší ukázat, jak je možný vznik altruismu. Já, který filmy o Batmanovi nesleduji s velkou horlivostí, jsem se až v kapitole 10 *Batman a věznovo dilema* dověděl o ďábelském Jokerově experimentu, kdy ve filmu *Temný rytíř* nechal na dvě lodě plné výbušnin s dálkovým ovládaním rozbušky naložit zločince a bezúhonné občany. Obě skupiny mají možnost vyhodit loď té druhé do povětří, a pokud tak do půlnoci neučiní ani jedna, zařídí Joker explozi obou.

V kapitole *Jožin z bažin* jde zase o problém identity; je náhodně vytvořená kopie (Swampman) tentýž člověk jako jeho originál? Stejný problém řeší ve *Star Treku* poručík Barclay trpící *teletransportofobií*. Bude to po rozložení na atomy a znovusložení v místě cíle stále on?

V knize zjistíte, že také Kant a Nietzsche hrají své role ve *Star Treku*, že John Locke inspiroval tvůrce *Avatara*. A je tu i Marty McFly z *Návratu do budoucnosti*, jehož život je komplikován nejen cestováním časem, ale také debatou o svobodě

a determinismu (a existenci světa, který změnil svými zásahy).

Odtud je již jen kousek k důkazu Boží existence (či neexistence) a k ostatním problémům trápícím filozofy, vše shrnuté zábavnou formou a na příkladech, z nichž mnoho znáte díky popkultuře.

ZR

Jiří Beňovský: *Philo Fiction. Historiky z podsvětí filozofie, Dokořán, 2025, řada Mimo edice, vydání 1., překlad Jiří Beňovský, 172 stran, 278 Kč*

